

Aalto-yliopisto
Kauppakorkeakoulu

Tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan vuosina 2000-2010 ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden perusteella

Laskentatoimi

Maisterin tutkinnon tutkielma

Suvi Wirén

2012

Aalto-yliopisto
Kauppakorkeakoulu

TILINTARKASTUKSEN ODOTUSKUILU SUOMESSA KESKUSKAUPPAKAMARIN TILINTARKASTUSLAUTAKUNNAN VUO- SINA 2000–2010 RATKAISEMIEN TOI- MENPITEISIIN JOHTAMATTOMIEN KAN- TELUIDEN PERUSTEELLA

Pro gradu -tutkielma
Suvi Wirén
Kevät 2012
Laskentatoimi

Hyväksytty laskentatoimen laitoksella ___ / ___ 20__ arvosanalla _____

TILINTARKASTUKSEN ODOTUSKUILU SUOMESSA KESKUSKAUPPAKAMARIN TILINTARKASTUSLAUTAKUNNAN VUOSINA 2000–2010 RATKAISEMIEN TOIMENPITEISIIN JOHTAMATTOMIEN KANTELUIDEN PERUSTEELLA

TUTKIELMAN TAVOITTEET

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia tilintarkastuksen odotuskuilun olemassaoloa ja koostumusta (hyvän tilintarkastustavan eri osa-alueet, kohtuullisuuskuilu/säännöskuilu/puutteellinen suorituskuilu) Suomessa eri sidosryhmien näkökulmasta.

LÄHDEAINEISTO

Tutkimusaineistona käytetään TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemia toimenpiteisiin johtamattomia tutkinta-asioita, jotka ovat tulleet TILA:n tutkintaan kantelun, muun yhteydenoton tai asian julkisuudessa saaman huomion seurauksena (yhteensä 46 kpl).

TULOKSET

Tutkimuksessa havaittiin, että tilintarkastukseen kohdistuu odotuskuilu Suomessa liittyen sekä lakisääteisiin tilintarkastuksiin että tilintarkastajan muuhun tilintarkastajan ominaisuudessa harjoittamaan toimintaan ainakin osakeyhtiöissä ja asunto-osakeyhtiöissä. Myös yhdistysten lakisääteisiin tilintarkastuksiin näyttäisi liittyvän odotuskuilu. Ainakin seuraaviin hyvän tilintarkastustavan osa-alueisiin havaittiin liittyvän odotuskuilu: raportointi, riippumattomuus, esteettömyys ja objektiivisuus, ammattitaito ja huolellisuus sekä ammattimainen käytös. Ainakin seuraavien sidosryhmien tilintarkastukseen kohdistamien odotusten ja tilintarkastajien/TILA:n näkemysten välillä näyttää vallitsevan kuilu: osakkeenomistajat, yhdistysten jäsenet, tilintarkastusasiakkaan rahoittajat, asunto-osakeyhtiön/yhdistyksen hallituksen jäsenet. Myös tilintarkastajien ammattikunnan sisällä havaittiin yksittäisiä näkemuseroja. Sidosryhmistä tilintarkastusasiakkaan kirjanpitoa hoitavien tilitoimistojen kohdalla ei havaittu tilintarkastuksen odotuskuilua. Tutkimuksessa havaittiin tilintarkastuksen odotuskuilun Suomessa koostuvan kohtuullisuuskuilusta, säännöskuilusta sekä puutteellisesta suorituskuilusta.

AVAINSANAT

Tilintarkastuksen odotuskuilu, kohtuullisuuskuilu, säännöskuilu, puutteellinen suorituskuilu, TILA, Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta, hyvä tilintarkastustapa

Kiitokset

Tämän tutkimuksen toteutumiseen ovat vaikuttaneet useat henkilöt, joita haluan kiittää. Ensinnäkin haluan kiittää TILA:n sihteerii Risto Ruuskaa, professori Pontus Trobergiä ja koko tilintarkastuslautakuntaa, jotka mahdollistivat työn toteuttamisen antamalla haastattelujen kautta tutkimuksen kannalta korvaamatonta tietoa ja materiaalia.

Lämmin kiitos kuuluu myös kannustavalle ohjaajalleni professori Lasse Niemelle. Kiitos huolellisesta paneutumisesta työhöni sekä rakentavista kommentteista, jotka auttoivat minua parantamaan työtäni huomattavasti. Kiitokset kuuluvat myös kaikille graduryhmäni jäsenille vertaistuesta ja arvokkaasta palautteesta.

Lopuksi haluan kiittää perhettäni ja kaikkia ystäviäni heidän tuestaan ja kannustuksestaan, erityisesti ystäviäni Marko Mäkilää, Olli Tiihosta ja Eeva Maria Siirtolaa sekä siskoani Sini Wiréniä ja äitiäni Sirkku Wiréniä.

Helsingissä 9.5.2012

Suvi Wirén

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Taustaa.....	1
1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	2
1.3 Tutkimusaineisto ja -menetelmä	2
1.4 Tutkimustulokset	3
1.5 Tutkimuksen rakenne	4
2 HYVÄ TILINTARKASTUSTAPA.....	6
2.1 Raportointi.....	7
2.2 Riippumattomuus, esteettömyys ja objektiivisuus	9
2.3 Ammattitaito ja huolellisuus, ammattimainen käytös	11
3 TILINTARKASTUKSEN ODOTUSKUILU	14
3.1 Tilintarkastuksen odotuskuilun määrittely	14
3.2 Keskeisimmät syyt tilintarkastuksen odotuskuilulle	16
3.2.1 Tilintarkastuksen ja sen tavoitteiden määrittelemättömyys.....	16
3.2.2 Tilintarkastuksen monimutkainen ja muuttuva luonne.....	18
3.2.3 Tilintarkastajan eri roolien ristiriitaisuus.....	19
3.2.4 Tilintarkastajien suorituksen arviointi jälkikäteen ja hidas reagointi sidosryhmien muuttuviin odotuksiin.....	20
3.2.5 Tilintarkastajien ammattikunnan itsesäätely = tilintarkastuksen puutteellinen sääntely ...	21
3.2.6 Yleisön kohtuuttomat odotukset	23
3.3 Keskeisimmät tilintarkastuksen odotuskuilua synnyttävät tilintarkastajan tehtävät	25
3.3.1 Tilintarkastajat takaajina.....	25
3.3.2 Tilintarkastajat varoittajina.....	25
3.3.3 Tilintarkastajat väärinkäytösten paljastajina.....	26
3.3.4 Tilintarkastajat viranomaisille raportointivelvollisina.....	27

3.4 Tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa: kohtuullisuuskuilu, säännöskuilu ja puutteellinen suorituskuilu	28
4 KESKUSKAUPPAKAMARIN TILINTARKASTUSLAUTAKUNTA	31
4.1 TILA lainsäädännössä	31
4.2 Tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen kurinpidollinen valvonta ja valvonnassa käytettävät sanktiot.....	32
4.3 Tilintarkastajien toiminnan tutkinta TILA:ssa	33
4.4 Valvonta-asioiden käsittelyyn liittyvät muutokset TILA:ssa 2000-luvulla	37
4.4.1 Valvonta-asioiden käsittely	37
4.4.2 Työparimenettely	38
4.4.3 Tutkinta-asioiden julkaiseminen.....	39
4.5 TILA:n rooli hyvän tilintarkastustavan säätelijänä ja tilintarkastuksen odotuskuilun kaventajana.....	39
4.6 Virheelliset käsitykset TILA:sta.....	42
5 TILINTARKASTUKSEN ODOTUSKUILU SUOMESSA VUOSINA 2000–2010	43
5.1 Tutkimusaineiston esittely.....	44
5.2 Hyvän tilintarkastustavan odotuskuilun osa-alueet.....	48
5.2.1 Raportointi	49
5.2.2 Riippumattomuus, esteettömyys ja objektiivisuus	57
5.2.3 Ammattitaito ja huolellisuus.....	60
5.2.4 Ammattimainen käytös	63
5.3 Eri sidosryhmien vaikutus odotuskuiluun	67
5.3.1 Osakkeenomistajat/Yhdistysten jäsenet.....	69
5.3.2 Rahoittajat.....	76
5.3.3 Hallituksen jäsenet.....	76
5.3.4 Toinen tilintarkastaja	77
6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	79
6.1 Tutkimuksen yhteenveto	79

6.2 Johtopäätökset	82
6.2.1 Sidosryhmien tietämyksen lisääminen	83
6.2.2. Tilintarkastusta koskevan sääntelyn muuttaminen	84
6.2.3 Tilintarkastajien tehtävien laajentaminen	85
6.2.4 Tilintarkastuskertomuksen sisällön laajentaminen	86
6.3 Jatkotutkimusehdotukset	86
LÄHTEET	88
Haastattelut ja ei-julkiset lähteet	88
Kirjallisuus	88
Internet-lähteet (ja muut).....	91
LIITE 1: Tilintarkastajan ehdotetut tehtävät (Troberg & Viitanen 1999)	94
LIITE 2: Tilintarkastuslautakunnan kokoonpano vuonna 2012	97
LIITE 3: TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemat kantelut.....	99

KUVIOT

Kuvio 1: Tilintarkastuksen odotuskuilun viitekehys	15
Kuvio 2: Tilintarkastajien rangaistuselimet ja valitusasteet.....	32
Kuvio 3: Kantelu ja mahdollinen tutkinta-asia prosessina	36
Kuvio 4: Hyvän tilintarkastustavan käsitteellinen viitekehys	41

TAULUKOT

Taulukko 1: Eri seikkojen vaikutus tilintarkastajan antaman lausunnon tyyppiin.....	9
Taulukko 2: Tilintarkastajien suorituksen koettu puutteellisuus.....	22
Taulukko 3: Tilintarkastajilta kohtuuttomasti odotetut tehtävät	24
Taulukko 4: TILA:n ratkaisemat kantelut vuosina 2000–2010.....	45

Taulukko 5: TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden jakautuminen eri yhteisö- ja organisaatiomuotojen sekä erilaisten toimeksiantojen välillä.....	47
Taulukko 6: TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden (ja kaikkien kanteluiden) jakautuminen hyvän tilintarkastustavan eri osa-alueisiin..	48
Taulukko 7: Eri sidosryhmien tekemät kantelut.....	68
Taulukko 8: Eri sidosryhmien tekemät toimenpiteisiin johtamattomat kantelut.....	68
Taulukko 9: Ryhmän osakkeenomistajat/yhdistysten jäsenet tekemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden jakautuminen eri yhteisö- ja organisaatiomuotojen edustajien välillä .	69

1 JOHDANTO

1.1 Taustaa

Tilintarkastajien ammattikuntaan on kohdistunut voimakasta kritiikkiä ja epäluottamusta 1980-luvulta lähtien, mutta kritiikki ja epäluottamus ovat edelleen voimistuneet 2000-luvun yritysskandaalien seurauksena (esim. Enron & WorldCom). Sidosryhmien voi olla vaikea ymmärtää, että jonkin organisaation tilinpäätöksessä puhutaan merkittävästä vakaudesta, vaikka samalla organisaatiolla todellisuudessa on taloudellisia ongelmia. Koska sidosryhmät eivät välttämättä tunne tilintarkastuksen rajoituksia (oleellisuusraja, otantamenetelmät, yritysjohton vastuu jne.) syntyy vääränlaisia odotuksia. (Euroopan komissio 2010, 3-4.) Tilintarkastajiin kohdistuvan kritiikin ja epäluottamuksen voidaan siis nähdä johtuvan tilintarkastuksen odotuskuilusta, eli yleisön tilintarkastukseen kohdistamien odotusten ja tilintarkastajien suorittaman tilintarkastustyön kohtaamattomuudesta (Porter ym. 2012a, 2). Tilintarkastuksen tulisi olla yksi tärkeimmistä taloudellisen vakauden edistäjistä, koska sen avulla lisätään varmuutta kaikkien yritysten totuudenmukaisesta taloudellisesta tilasta. Finanssikriisin jälkeen luotettavalla tilintarkastuksella on siis keskeinen asema sekä yleisen että markkinoiden luottamuksen palauttamisessa: sillä edistetään sijoittajansuojaa ja vähennetään yritysten pääomakustannuksia. (Euroopan komissio 2010, 3.) Koska tilintarkastuksen arvo perustuu yleisön tilintarkastusfunktioon kohdistamaan luottamukseen, aiheutuu tämän luottamuksen katoamisesta vakavia seurauksia koko yhteiskunnalle (Porter ym. 2012a, 2). Useiden talousasiantuntijoiden (esim. Troberg 2012) mukaan entisestään syvenevä taloudellinen ahdinko uusine tilinpäätösskandaaleineen näyttää tällä hetkellä hyvin todennäköiseltä, mistä johtuen tilintarkastuksen odotuskuilun tutkiminen ja yleisön luottamuksen palauttaminen on hyvin ajankohtaista.

Tilintarkastuksen odotuskuilun on havaittu olevan globaali ilmiö (ks. esim. De Martinis ym. 2000, 78) ja esiintyvän myös Suomessa (Troberg & Viitanen 1999). Suomessa aihetta on kuitenkin tutkittu vain vähän, etenkin 2000-luvulla. Täten tilintarkastuksen odotuskuilun tutkiminen on tärkeää. Jotta odotuskuiluongelma voitaisiin ratkaista (ja luottamus tilintarkastajiin palauttaa), täytyy se ensin määritellä. Tilintarkastuksen odotuskuilua ei siis voida sulkea ennen kuin on selvitetty, millaisiin asioihin se kohdistuu.

1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia tilintarkastuksen odotuskuilua Suomessa. Tarkemmin sanottuna tutkimuksen tavoitteena on tutkia, mitä Keskuskaupakamarin tilintarkastuslautakunnan (TILA) vuosina 2000–2010 ratkaisemat toimenpiteisiin johtamattomat kantelut kertovat tilintarkastuksen odotuskuilusta Suomessa. Tästä johtuvat seuraavat tutkimuskysymykset:

- Kohdistuuko tilintarkastukseen ja/tai tilintarkastajan muuhun tilintarkastajan ominaisuudessa suorittamaan toimintaan tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa?
- Millaisiin yhteisö- ja organisaatiomuotoihin odotuskuilu liittyy?
- Mihin hyvän tilintarkastustavan osa-alueisiin odotuskuilu kohdistuu? Millaisiin asioihin odotuskuilu liittyy kunkin hyvän tilintarkastustavan osa-alueen sisällä?
- Jakautuuko tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa kohtuullisuuskuihuun, säännöskuihuun ja puutteelliseen suorituskuihuun myös 2000-luvulla (ks. Troberg & Viitanen 1999)?
- Minkä sidosryhmien tilintarkastukseen/tilintarkastajiin kohdistamien odotusten ja tilintarkastajien/TILA:n näkemysten välillä vallitsee kuilu (tilintarkastuksen odotuskuilu)? Millaisiin asioihin odotuskuilu liittyy eri sidosryhmien keskuudessa?

Tutkimustavoitteiden ulkopuolelle rajaan kuitenkin sen tutkimisen, miten tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa jakaantuu *määrällisesti* (prosentuaalisesti) kohtuullisuuskuihuun, säännöskuihuun ja puutteelliseen suorituskuihuun. Tavoitteenani on siis tältä osin tutkia ainoastaan, muodostuuko tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa 2000-luvulla näistä kolmesta odotuskuilun komponentista, ei määritellä kunkin komponentin suhteellista osuutta kokonaisodotuskuilusta.

Osana tutkimusta kuvaan myös TILA:n menettelytavat valvonta-asioiden käsittelyssä sekä niissä vuosina 2000–2010 tapahtuneet muutokset. Tämä on tärkeää tutkimusaineiston tulkinnan ja siihen liittyvien rajoitteiden ymmärtämisen kannalta.

1.3 Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Tutkimusaineistona ovat TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemat toimenpiteisiin johtamattomat tutkinta-asiat, jotka ovat tulleet TILA:n käsittelyyn kantelun, muun yhteydenoton tai asian julkisuudessa saaman huomion seurauksena (46 kpl). Tutkimuksen toteutan pääasiassa laadullisin menetelmin analysoimalla tarkasti tutkimusaineiston käsittämiä TILA:n tutkinta-asioita. Tutkimusmetodin

täsmällinen määrittäminen on hieman vaikeaa, mutta siinä on piirteitä ainakin case-tyyppisestä tutkimuksesta. Tutkimuksessani en tarkastele sitä, miten tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa jakaantuu *määrällisesti* (prosentuaalisesti) kohtuullisuuskuiluun, säännöskuiluun ja puutteelliseen suorituskuihuun. Tästä syystä tutkimukseeni ei kuulu kaikkien TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden jaottelu kohtuullisuuskuiluun, säännöskuiluun ja puutteelliseen suorituskuihuun. Sen sijaan toteutan tämän jaottelun vain joidenkin kanteluiden osalta pystyäkseeni vahvistamaan aiemman suomalaisen odotuskuihutulutkimuksen (ks. Troberg & Viitanen 1999) havainnot kohtuullisuuskuilun, säännöskuilun sekä puutteellisen suorituskuihulun olemassaolosta Suomessa.

TILA:an tehdyt toimenpiteisiin johtamattomat kantelut kertovat tilintarkastuksen odotuskuihulusta (Ruuska 2012; Troberg 2012). Tilintarkastuksen odotuskuihulun tutkiminen TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden perusteella tuo suomalaiseen tilintarkastuksen odotuskuihulututkimukseen uusia näkökulmia tarkastelemalla osakeyhtiöiden tarkastuksiin kohdistuvan odotuskuihulun lisäksi odotuskuihulimiöitä myös muiden yhteisö- ja organisaatiomuotojen, kuten yhdistysten, säätiöiden ja asunto-osakeyhtiöiden osalta. Lisäksi tilintarkastuksen odotuskuihulututkimus kohdistuu tässä tutkimuksessa monista aiemmista tutkimuksista poiketen lakisääteisiin tilintarkastuksiin liittyvän odotuskuihulun lisäksi myös tilintarkastajan muihin tilintarkastajan ominaisuudessa suorittamiin tehtäviin liittyvään odotuskuihuun.

Tutkimusaineistoon liittyviä rajoitteita pyrin tutkimuksessa pienentämään haastatteleamalla TILA:n sihteeriä Risto Ruuskaa ja sekä TILA:n pitkäaikaista jäsentä professori Pontus Trobergiä. Hyödynnän heidän haastattelujaan tutkimustulosten analysoinnissa, ja lisäksi tutkimukseen sisältyvä TILA:n menettelytapojen ja niissä 2000-luvulla tapahtuneiden muutosten kuvaus perustuu pääasiassa heidän haastattelujensa kautta saataviin tietoihin.

1.4 Tutkimustulokset

Tutkimuksessa havaitaan, että tilintarkastukseen kohdistuu TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden perusteella odotuskuihu Suomessa liittyen sekä lakisääteisiin tilintarkastuksiin että tilintarkastajan muuhun tilintarkastajan ominaisuudessa harjoittamaan toimintaan ainakin osakeyhtiöissä ja asunto-osakeyhtiöissä. Myös yhdistysten lakisääteisiin tilintarkastuksiin vaikuttaisi liittyvän tilintarkastuksen odotuskuihu.

Hyvän tilintarkastustavan osa-alueista ainakin tilintarkastajan raportointiin, tilintarkastajalta edellytettävään riippumattomuuteen, esteettömyyteen ja objektiivisuuteen, tilintarkastajan ammattitaitoon ja huolellisuuteen sekä tilintarkastajan ammattimaiseen käytökseen havaitaan liittyvän tilintarkastuksen odotuskuilu. Tutkimuksessa havaitaan lisäksi, että tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa koostuu kohtuullisuuskuilusta, säännöskuilusta sekä puutteellisesta suorituskuilusta myös 2000-luvulla.

Tutkimustulosten perusteella ainakin seuraavien sidosryhmien tilintarkastukseen kohdistamien odotusten ja tilintarkastajien/TILA:n näkemysten välillä näyttäisi vallitsevan kuilu (tilintarkastuksen odotuskuilu): osakkeenomistajat, yhdistysten jäsenet, tilintarkastusasiakkaiden rahoittajat ja yhdistysten/asunto-osakeyhtiöiden hallitusten jäsenet. Myös tilintarkastajien ammattikunnan sisällä havaitaan yksittäisiä näkemyseroja. TILA:n kannelleista sidosryhmistä tilintarkastusasiakkaiden kirjanpitoa hoitavien tilitoimistojen kohdalla ei tutkimuksessa kuitenkaan havaita tilintarkastuksen odotuskuilua.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Johdantoa seuraavassa luvussa kaksi tutkin, mitä tilintarkastuslaki, suomalainen aiheeseen keskittyvä kirjallisuus sekä kansainväliset tilintarkastusstandardit toteavat hyvän tilintarkastustavan käsitteestä sekä tutkimuksen kannalta relevanteimmista hyvän tilintarkastustavan osa-alueista: raportoinnista, riippumattomuudesta/esteettömyydestä/objektiivisuudesta, ammattitaidosta ja huolellisuudesta sekä ammattimaisesta käytöksestä.

Kolmannessa luvussa käsittelen tilintarkastuksen odotuskuilua aiemman tutkimuksen ja keskustelun valossa. Ensimmäiseksi määrittelen tilintarkastuksen odotuskuilukäsitteen ja seuraavaksi käyn läpi, millaisia syitä aiemmat tutkimukset ovat löytäneet tilintarkastuksen odotuskuilulle. Tämän jälkeen kuvaan keskeisimmät tilintarkastuksen odotuskuilua synnyttävät tilintarkastajan tehtävät aiemman tutkimuksen perusteella. Lopuksi tarkastelen vielä tilintarkastuksen odotuskuilua ja sen kolmijakoa (kohtuullisuuskUILU/säännöskUILU/puutteellinen suorituskuilu) Suomessa.

Luvussa neljä kuvaan 1) TILA:n lakisäätteisiä tehtäviä yleisesti, 2) TILA:n lakisäätteisiin tehtäviin kuuluvaa tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen kurinpidollista valvontaa ja valvonnassa käytettäviä sanktioita, 3) tilintarkastajien toiminnan tutkintaprosessia TILA:ssa; 4) valvonta-asioiden käsittelyyn liittyviä muutoksia TILA:ssa 2000-luvulla, 5) TILA:n roolia hyvän tilintarkastustavan sää-

telijänä ja tilintarkastuksen odotuskuilun kaventajana sekä 6) sidosryhmien virheellisiä käsityksiä TILA:sta. Tässä osiossa käytän lähdeaineistona tilintarkastuslakia (13.4.2007/459), TILA:n Internet-sivuilta löytyvää materiaalia sekä TILA:n sihteerin Risto Ruuskan (2012) ja professori Pontus Trobergin (2012) haastatteluja. Luvun neljä tarkoitus on pohjustaa tutkimuksen empiriaosaa, mutta lisäksi kuvata TILA:n toimintaa myös kattavammin. Laajemman kuvauksen katson aiheelliseksi siksi, että TILA ja sen toiminta vaikuttavat olevan melko tuntemattomia suurelle osalle suomalaisista.

Empiriaosassa, luvussa viisi, esittelen ensin tutkimusaineiston yleisesti. Tämän jälkeen analysoin, mitä tutkimusaineiston perusteella voidaan päätellä tilintarkastuksen odotuskuilusta hyvän tilintarkastustavan eri osa-alueiden (raportointi, riippumattomuus/esteettömyys/objektiivisuus, ammattitaito/huolellisuus, ammattimainen käytös) osalta. Tässä yhteydessä tutkin myös sitä, tukeeko tutkimusaineisto aiempien tutkimusten tekemää havaintoa siitä, että tilintarkastuksen odotuskuilu koostuu kohtuullisuuskuilusta, säännöskuilusta ja puutteellisesta suorituskuilusta. Lopuksi tutkin, minkä sidosryhmien tilintarkastukseen/tilintarkastajiin kohdistamien odotusten ja tilintarkastajien/TILA:n näkemysten välillä vallitsee kuilu (tilintarkastuksen odotuskuilu) sekä sitä, millaisiin asioihin odotuskuilu liittyy eri sidosryhmien kohdalla.

Luvussa kuusi esitän yhteenvedon koko tutkimuksesta ja sen keskeisestä annista. Lopuksi teen vielä joitakin johtopäätöksiä tutkimustulosten perusteella sekä esitän jatkotutkimusehdotuksia.

2 HYVÄ TILINTARKASTUSTAPA

Tilintarkastaja on tilintarkastuslain nojalla velvollinen noudattamaan toiminnassaan hyvää tilintarkastustapaa (TilintL 22). Tilintarkastuslain näkökulmasta hyvän tilintarkastustavan noudattamisvaatimus koskee sekä lakisääteisiä että muitakin tehtäviä, kuten sopimukseen perustuvia tehtäviä.

”Hyvä tilintarkastustapa on hyvään asianajajatapaan ja hyvään kirjanpitotapaan rinnastettavaa tapaoikeutta” (28.10.1994/936). Hyvä tilintarkastustapa tulee nähdä keskeisenä tilintarkastajan toimintaa ohjaavana normistona (Halonen & Steiner 2010, 31). Hyvän tilintarkastustavan tapaoikeudellisen luonteen vuoksi sitä on kuitenkin mahdoton normittaa tyhjentävästi. Hyvälle tilintarkastustavalle on myös ominaista, että se muuttuu jatkuvasti. (Saarikivi 1999, 42.)

Tilintarkastajan tulee noudattaa sekä eettisesti että ammatillisesti hyväksyttäviä periaatteita (HE 295/1993). Hyvän tilintarkastustavan muita keskeisiä lähteitä ovat lait ja asetukset, tuomioistuinten päätökset, Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan ja Valtion tilintarkastuslautakunnan (VALA) ratkaisut sekä tilintarkastusalan ammattikirjallisuudessa hyväksytyt tulkinnat. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 1998, 19).

Lisäksi KHT-yhdistyksellä on keskeinen rooli hyvän tilintarkastustavan kehittämisessä Suomessa. Yhdistys (2011) nimeää itse Internet-sivuillaan keskeiseksi tehtäväkentäkseen hyvän tilintarkastustavan kehittämisen ja ylläpitämisen sekä tilintarkastajien toimintaedellytyksiin vaikuttamisen (KHT-yhdistys Ry 2011). KHT-yhdistyksen (2010 VII) mukaan kansainvälisen hyvän tilintarkastustavan käsite syntyy pitkälti ammatissa toimivien tilintarkastajien ja heidän ammatillisten yhteenliittymiensä määrittelemänä. Kansainvälinen tilintarkastajaliitto IFAC on tässä ratkaisevassa asemassa. KHT-yhdistys on antanut IFAC:n standardeihin perustuvia jäseniään sitovia standardeja ja suosituksia vuodesta 2000 lähtien. Toistaiseksi EU:ssa ei ole hyväksytty yhtään kansainvälistä tilintarkastusstandardia (International Standards on Auditing, ISA), joten kansainvälisten tilintarkastusstandardien noudattaminen tulkitaan osana hyvää tilintarkastustapaa siihen asti, kunnes kyseiset tilintarkastusstandardit on hyväksytty EU:ssa. (KHT-yhdistys Ry 2011 VII.)

Halonen ja Steiner (2010, 32) nimeävät hyvän tilintarkastustavan lähteiksi vielä havainnot siitä, miten huolelliset ammattihenkilöt yleisesti toimivat. Katz ja Niemi (2009, 47) yhtyvät tähän toteamalla, että vaikka tilintarkastuksen tavoitteet ja kohde määrätään tilintarkastuslaissa, se miten tarkastus tulee käytännössä tehdä jää ammattikunnan itsensä ratkaistavaksi. Hyvä tilintarkastustapa muodostuu näistä ratkaisuista ja käytännön ohjeista ja kattaa täten keskeisen osan tilintarkastuksen

pelisäännöistä. (Katz & Niemi 2009, 47.) Hyvä tilintarkastustapa sisältää siis sekä periaatteita (objektiivisuus, ammattimaisuus, huolellisuus ym.) että keinoja.

2.1 Raportointi

Tilintarkastaja viestii raportointinsa kautta työnsä tärkeimmät tulokset vastaanottajalle: työn sisällön, havaintonsa, johtopäätöksensä ja suosituksensa. Täten ansiokaskin tarkastustyö saattaa johtaa huonoon lopputulokseen, jos tilintarkastajan raportti on puutteellisesti jäsenneilty, ei erottele tärkeitä näkökohtia vähemmän tärkeistä ja jättää keskeisiä asioita koskevat johtopäätökset tekemättä. (Riis-tama 1999, 266.) Tilintarkastajan tulee siis raportoinnissaan yksiselitteisesti ilmaista käsityksensä ja niiden perustelut (Katz & Niemi 2009, 48).

Tilintarkastuslain 14–16 §:t säätelevät tilintarkastajan raportointia. Lakisääteiseltä tilintarkastukselta laissa vaadittavat kirjalliset raportit ovat tilinpäätösmerkintä, tilintarkastuskertomus ja tilintarkastuspöytäkirja. Tilintarkastajan antamat todistukset ja lausunnot ovat tilikausittain tapahtuvasta tarkastuksesta erillistä raportointia. Näiden lisäksi tyypillisiä ovat suulliset selonteot yhteisön kokoukselle tai hallituselimille. (Kokkonen 2002, 33.)

Tilintarkastuslain 15 §:n mukaan tilintarkastuskertomuksessa on oltava lausunto siitä

- 1) antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaiset oikeat ja riittävät tiedot tarkastuskohteen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta
- 2) ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia. (TilintL 15 §.)

Tilintarkastuskertomuksessa on annettava tarpeelliset lisätiedot. Tilintarkastajan on myös huomautettava tilintarkastuskertomuksessa, jos vastuuvollinen tarkastuskohteessa on syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus tarkastuskohteelle, tai vastuuvollinen on rikkonut tarkastuskohdetta koskevaa lakia tai tarkastuskohteen yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä. (TilintL 15 §.)

VALA (2009) on ottanut kantaa siihen kuuluvatko vanhan tilintarkastuslain (28.10.1994/936) mukaiset lausumat tilinpäätöksen vahvistamisesta, vastuuvapauden myöntämisestä yrityksen johdolle ja hallituksen esityksestä varojenjaoksi hyvän tilintarkastustavan vaatimuksiin, vaikka niitä ei enää vuoden 2007 tilintarkastuslaissa mainita. VALA:n mukaan kyseiset lausumat eivät enää kuulu hy-

vän tilintarkastustavan vähimmäisvaatimuksiin. Kuitenkin jos tarkastuskohteen yhtiöjärjestyksessä on määräys, että edellä esitetyistä seikoista on lausuttava tai, jos tarkastusvaliokunta, yhtiökokous tai yksimieliset osakkeenomistajat pyytävät tilintarkastajaa lausumaan näistä seikoista, hyvä tilintarkastustapa edellyttää tilintarkastajalta lausumien sisällyttämistä tilintarkastuskertomukseen. Tällöin nämä lausumat on kuitenkin erotettava selkeästi lain ja kansainvälisten standardien edellyttämistä pakollisista lausunnoista. (VALA 2009.)

Kansainvälinen tilintarkastusstandardi ISA 705 koskee mukautetun lausunnon vaikutuksia tilintarkastuskertomuksen muotoon ja sisältöön. Mikäli tilintarkastaja toteaa, että tilinpäätös on kaikilta olennaisilta osiltaan laadittu sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti, hänen tulee esittää vakioimuotoinen lausunto tilinpäätöksestä. Tilintarkastajan tulee antaa mukautettu lausunto tilintarkastuskertomuksessaan, mikäli ”hän toteaa hankitun tilintarkastusevidenssin perusteella, että tilinpäätöksessä kokonaisuutena on olennainen virheellisyys” tai ”ei pysty hankkimaan tarpeellista määrää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä todetakseen, ettei tilinpäätöksessä kokonaisuutena ole olennaista virhettä”. (KHT-yhdistys Ry 2011, 836.)

Mukautettuja kertomuksia on kolmea tyyppiä: varauman sisältävä lausunto (ehdollinen lausunto), kielteinen lausunto ja lausunnon antamatta jättäminen. Arvioitaessa sitä, minkä tyyppinen mukautettu lausunto annetaan, tulee tilintarkastajan kiinnittää huomiota mukauttamiseen johtavan seikan luonteeseen sekä siihen, millaiset vaikutukset mukauttamiseen johtavalla seikalla on tilinpäätökseen ja missä laajuudessa. (KHT-yhdistys Ry 2011, 863 & 868.) Taulukossa 1 havainnollistetaan tätä.

<i>Mukauttamiseen johtavan seikan luonne</i>	<i>Tilintarkastajan harkintaan perustuva ratkaisu tilinpäätökseen kohdistuvien vaikutusten tai mahdollisten vaikutusten laajuudesta</i>	
	Olellainen mutta ei laajalle ulottuva	Olellainen ja laajalle ulottuva
Tilinpäätös on olellaisesti virheellinen	Varauman sisältävä lausunto	Kielteinen lausunto
Ei pystytä hankkimaan tarpeellista määrää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä	Varauman sisältävä lausunto	Jätetään lausunto antamatta

Taulukko 1: Eri seikkojen vaikutus tilintarkastajan antaman lausunnon tyyppiin (KHT-yhdistys 2010, 868).

Jos on odotettavissa, että tilintarkastaja mukauttaa tilintarkastuskertomukseen sisältyvän lausuntonsa, tilintarkastajan on ennen tilintarkastuskertomuksen antamista kommunikoitava tarkastuskohteen hallintoelinten kanssa odotettavissa olevan mukauttamisen perusteista ja mukautetun lausunnon ehdotetusta tyyppistä (KHT-yhdistys Ry 2011, 867).

Tilintarkastajan on aina harkittava, mitkä asiat ovat niin olennaisia, että niistä on otettava maininta annettaviin raportteihin (Kokkonen 2002, 33). Olennaisuutta tilintarkastuskertomuksen osalta arvioidaan vaikutuksensa perusteella, ts. olisiko tieto virheellisyydestä saattanut muuttaa lukijan käyttäytymistä (Blummé 2008, 66). Muut tilintarkastajan tarpeelliseksi katsomat toteamukset ja huomautukset saatetaan yhteisön hallituksen tietoon tilintarkastuspöytäkirjassa, muistiossa tai suullisessa selonteossa (Kokkonen 2002, 33).

Tilintarkastajan kannanottojen on oltava neutraaleja ja hänen on huomioitava tarkastustehtävän luonne raportoinnissaan. Tilintarkastajan ei siis tule ottaa kantaa osaamisalansa ulkopuolisiin asioihin eikä osallistua syyllisten etsimiseen riitatilanteissa (Katz & Niemi 2009, 48.)

2.2 Riippumattomuus, esteettömyys ja objektiivisuus

Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastajan riippumattomuus (TilintL 24 §) ja esteettömyys (TilintL 25 §) ovat osa hyvää tilintarkastustapaa. Uhan riippumattomuudelle voivat muodostaa muun muassa

oman työn tarkastaminen, asian ajo, läheisyys ja painostaminen. Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastajalle tilintarkastuksesta maksettava palkkio ei saa myöskään määräytyä tavalla, joka voi vaarantaa tilintarkastajan riippumattomuuden (TilintL 17).

Riistama (2000, 21) vetoaa vanhan tilintarkastuslain 23 §:än (TilintL 24 §) todetessaan, että tilintarkastajan edellytetään olevan oma-aloitteinen sen seikan selvittämisessä, täytyvätkö riippumattomuuden edellytykset. Jos edellytykset eivät täyty, tilintarkastajan on kieltäydyttävä toimeksiannosta. Tilintarkastajan on myös luovuttava toimeksiannosta, jos kesken sen suorittamisen käy ilmi, etteivät riippumattomuuden edellytykset täyty. (Riistama 2000, 21.)

Kansainvälisiin tilintarkastusstandardeihin sisältyvien eettisten sääntöjen mukaan tilintarkastustiimin jäsenten lisäksi myös tilintarkastusyhteisön ja tilintarkastusyhteisön kanssa samaan ketjuun kuuluvan tilintarkastusyhteisön on oltava riippumattomia tilintarkastusasiakkaista (KHT-yhdistys Ry 2011, 45). Tekijöitä, jotka saattavat aiheuttaa riippumattomuutta vaarantavia uhkia ovat muun muassa tilintarkastustiimin jäsenen tai tilintarkastusyhteisön

- taloudelliset intressit tilintarkastusasiakkaassa
- laina tai lainan takaus tilintarkastusasiakkaalta
- läheinen liikesuhde tilintarkastusasiakkaan tai sen toimivaan johtoon kuuluvan henkilön välillä
- perhesuhde tai henkilökohtainen suhde tilintarkastusasiakkaan hallintoelimen tai työntekijän kanssa
- työskentely tilintarkastusasiakkaan palveluksessa
- toimiminen tilintarkastusasiakkaan hallituksen jäsenenä tai ylimmässä johdossa.
- muiden kuin varmennuspalveluiden tuottaminen tilintarkastusasiakkaalle (mt. 54–94).

Tilintarkastajan riippumattomuuden vaarantava uhka voi syntyä myös, jos tilintarkastusyhteisö tai tilintarkastustiimin jäsen hyväksyy lahjoja tai vieraanvaraisuutta tilintarkastusasiakkaalta. Jos tilintarkastusasiakkaan ja tilintarkastusyhteisön tai tilintarkastustiimin jäsenen välillä on käynnissä tai todennäköisesti käynnistymässä oikeudenkäynti tilintarkastajan riippumattomuus saattaa myös vaarantua. (KHT-yhdistys Ry 2011, 94.)

Huomioitava on, että kansainvälisiä riippumattomuussäännöksiä sovellettaessa tulee aina ottaa huomioon tilintarkastuslain riippumattomuus- ja esteellisyysäädökset (KHT-yhdistys Ry 2011, XII). Tilintarkastuslain 25 §:ssä luetellaan tilanteet, joissa tilintarkastajaa ei voida pitää riippumattomana suhteessa tarkastuskohteeseen. Palvi (2000, 52) toteaa kuitenkin, että riippumattomuuden

arvioinnissa tulee keskittyä ensisijaisesti tekijöihin, jotka tosiasiallisesti voivat haitata tilintarkastuksen asianmukaisuutta ja siten todella estää tilintarkastuksen suorittamisen hyvän tilintarkastustavan mukaisesti.

Riippumattomuus jaetaan tilintarkastuksen teoriassa tyypillisesti kahteen osaan, tosiasialliseen riippumattomuuteen ja riippumattomuuden ulkoiseen kuvaan. Näistä ensimmäisellä tarkoitetaan yleensä sitä, että ”tilintarkastaja muodostaa käsityksensä itsenäisesti kiinnittäen huomiota kaikkiin tarkastuksen kannalta merkityksellisiin asioihin”. Riippumattomuuden ulkoisella ulottuvuudella tarkoitetaan puolestaan sitä, että tilintarkastajan on oltava ulkopuolisen (rationaalisen) tarkastelijan näkökulmasta katsottuna riippumaton. (Saarikivi 1999, 46.) Ittosen (2004, 78) mukaan riippumattomuuden ulkoisen kuvan ylläpitäminen ja vahvistaminen on yksi tilintarkastajien ammattikunnan tärkeimmistä tehtävistä.

Myös objektiivisuuden periaate kuuluu eettisiin sääntöihin. Sen mukaan tarkoituksenhakuinen suhtautuminen, intressiristiriidat tai toisten osapuolten epäasianmukainen vaikutus eivät saa johtaa tilintarkastajan ammattiin tai liiketoimintaan liittyvän harkinnan vaarantumiseen. Mikäli jokin tekijä saattaa heikentää tilintarkastajan ammatillista harkintaa suhteessa hänen suorittamaansa asiantuntijapalveluun, tilintarkastajan on kieltäydyttävä suorittamasta kyseistä palvelua. (KHT-yhdistys Ry 2011, 18.)

2.3 Ammattitaito ja huolellisuus, ammattimainen käytös

Palvi (2000, 51) toteaa ammattitaidon olevan yksi hyvän tilintarkastustavan kulmakivistä. Eettisten sääntöjen mukaan ammatillisen pätevyyden periaate edellyttää, että tilintarkastaja pitää ammatilliset tietonsa ja taitonsa jatkuvasti vaadittavalla tasolla sen varmistamiseksi, että asiakkaat tai työnantajat saavat pätevää asiantuntijapalvelua ja että tilintarkastaja toimii asiantuntijapalveluita suorittaessaan tunnollisesti noudattaen sovellettavia teknisiä ja ammatillisia standardeja (KHT-yhdistys Ry 2011, 19). Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastajan on myös noudatettava yhtiömiesten, yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen antamia erityisiä ohjeita, jos ne eivät ole ristiriidassa lain, yhtiöjärjestyksen, sääntöjen, yhtiösopimuksen, kansainvälisten tilintarkastusstandardien, hyvän tilintarkastustavan tai ammattieettisten periaatteiden kanssa (TilintL 22).

Rehellisyyden periaate kuuluu eettisten sääntöjen mukaan seuraavasti: ”Tilintarkastajan on oltava suora ja rehellinen kaikissa ammattiin liittyvissä suhteissa ja liikesuhteissa” Tilintarkastajia koskeva

tunnollisuuden edellytys taas velvoittaa heidät toimimaan huolellisesti, perusteellisesti, oikea-aikaisesti sekä tehtävän edellyttämien vaatimusten mukaisesti. Tilintarkastajan tulee myös varmistua siitä, että hänen valvonnassaan asiantuntijatehtävissä toimivilla henkilöillä on asianmukainen koulutus sekä heidän riittävästä valvonnastaan. (KHT-yhdistys Ry 2011, 17–19.)

Eettisiin sääntöihin sisältyvän ammatillisen käyttäytymisen periaate velvoittaa tilintarkastajan välttämään toimintaa, jonka ”tilintarkastusammattilainen tietää tai hänen pitäisi tietää mahdollisesti saattavan ammattikunnan huonoon valoon”. Eettisten sääntöjen mukaan tällä tarkoitetaan toimintaa, jonka järkevä, asiaa tunteva ja kaiken asian kannalta relevantin tiedon omaava kolmas osapuoli todennäköisesti arvioisi vaikuttavan negatiivisesti ammattikunnan maineeseen. Tilintarkastajat eivät myöskään saa väheksyä toisten tilintarkastajien suorittamaa työtä eivätkä esittää perusteettomia vertailuja sen suhteen. (KHT-yhdistys Ry 2011, 22.)

HTM-tilintarkastajat Ry:n entinen puheenjohtaja Ossi A. Saarinen on Hyvösen (2009, 24) haastateltavana todennut, että ammattitaitoisen tilintarkastajan täytyy tuntea yrityselämää ja asiakkaansa niin nousu- kuin laskusuhdanteenkin aikana. Myös Palvi (2000, 51) toteaa, että varsinkin suurimpien yhtiöiden tilintarkastajan tehtävissä korostuu riittävän laajan asiantuntemuksen yhdistäminen tilintarkastajan lakisääteisiin tehtäviin. Lisäksi tilintarkastajalta odotetaan johdonmukaista toimintaa ja käytöstä sekä mielipiteiden selkää perustelua. (Katz & Niemi 2009, 48.)

Yksi keskeisimmistä kirjallisuudessa esiin nousevista tilintarkastajan ammatilliseen pätevyyteen ja huolellisuuteen liittyvistä käsitteistä on ammatillinen harkinta. Halonen ja Steiner (2010, 50) määrittelevät vaatimuksen ammatillisen harkinnan käytöstä tilintarkastuksessa tarkoittavan sitä, että ”tilintarkastaja käyttää asiaankuuluvia tietojaan ja kokemustaan tilintarkastuksesta, laskentakäytännöistä ja tilinpäätösnormistosta sekä eettisistä ohjeista tehdessään päätöksiä asianmukaisista toimenpiteistä tilintarkastuksen kuluessa”. Heidän mukaansa ammatillista harkintaa voidaan pitää asianmukaisena kaikissa tilanteissa, joissa toinen kokenut tilintarkastaja päätyy samaan lopputulokseen. He korostavat kuitenkin arvioinnin ammatillisen harkinnan asianmukaisuudesta määräytyvän aina tosiasioiden ja harkinta-ajankohtana vallitsevien olosuhteiden mukaan. (Halonen & Steiner 2010, 50.)

Toinen ammatilliseen pätevyyteen, huolellisuuteen ja ammatilliseen käytökseen liittyvä tärkeä käsite on ammatillinen skeptisyys. Halonen ja Steiner (2010, 51) määrittelevät ammatillisen skeptisyyden ”jonkinlaiseksi epäileväksi asennoitumiseksi, jossa kyseenalaistetaan ja arvioidaan kriittisesti hankitun tilintarkastusevidenssin merkitystä”. Tilintarkastajan tulee siis suunnitella ja suorittaa tilintarkastustoimenpiteet koko ajan tiedostaen, että tilinpäätös voi olla olennaisesti virheellinen. Tilin-

tarkastajan tulisi käyttää ammatillista skeptisyyttä myös arvioidessaan kaikkea hankkimaansa tilintarkastusevidenssiä ennen lausunnon antamista tilinpäätöksestä. (Halonen & Steiner 2010, 51.)

Tilintarkastajan on oltava läsnä yhteisön tai säätiön toimielimen kokouksessa, jossa käsitellään hänen tehtäviinsä liittyviä asioita. Tilintarkastajan on yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen pyynnöstä annettava tarkempia tietoja seikoista, jotka voivat vaikuttaa kokouksessa käsiteltävän asian arviointiin. Tietoja ei kuitenkaan saa antaa, jos niiden antaminen aiheuttaisi yhteisölle olennaista haittaa. (TilintL 19.)

Salassapitovelvollisuus kieltää eettisten sääntöjen mukaan kaikkia tilintarkastusammattilaisia (a) ”antamasta ammattiin liittyvien suhteiden ja liikesuhteiden perusteella saatua luottamuksellista tietoa tilintarkastusyhteisön tai työnantajan organisaation ulkopuolisille ilman pätevää ja nimenomaisesti valtuutusta, ellei tiedon antaminen perustu lakisääteiseen tai ammattiin liittyvään oikeuteen tai velvollisuuteen” ja (b) ”käyttämästä ammattiin liittyvien suhteiden ja liikesuhteiden perusteella saatua luottamuksellista tietoa oman henkilökohtaisen etunsa tai kolmansien osapuolten edun tavoitteluun” (KHT-yhdistys Ry 2011, 20). Viranomaisilla on kuitenkin eräissä tapauksissa mahdollisuus velvoittaa tilintarkastaja antamaan tietoja tai luovuttamaan asiakirjoja myös silloin, kun toimeksiantaja ei halua antaa siihen lupaa. (Kokkonen 2002, 18). Myös tilintarkastuslaissa säädetään tilintarkastajan salassapitovelvollisuudesta (TilintL 26 §).

3 TILINTARKASTUKSEN ODOTUSKUILU

3.1 Tilintarkastuksen odotuskuilun määrittely

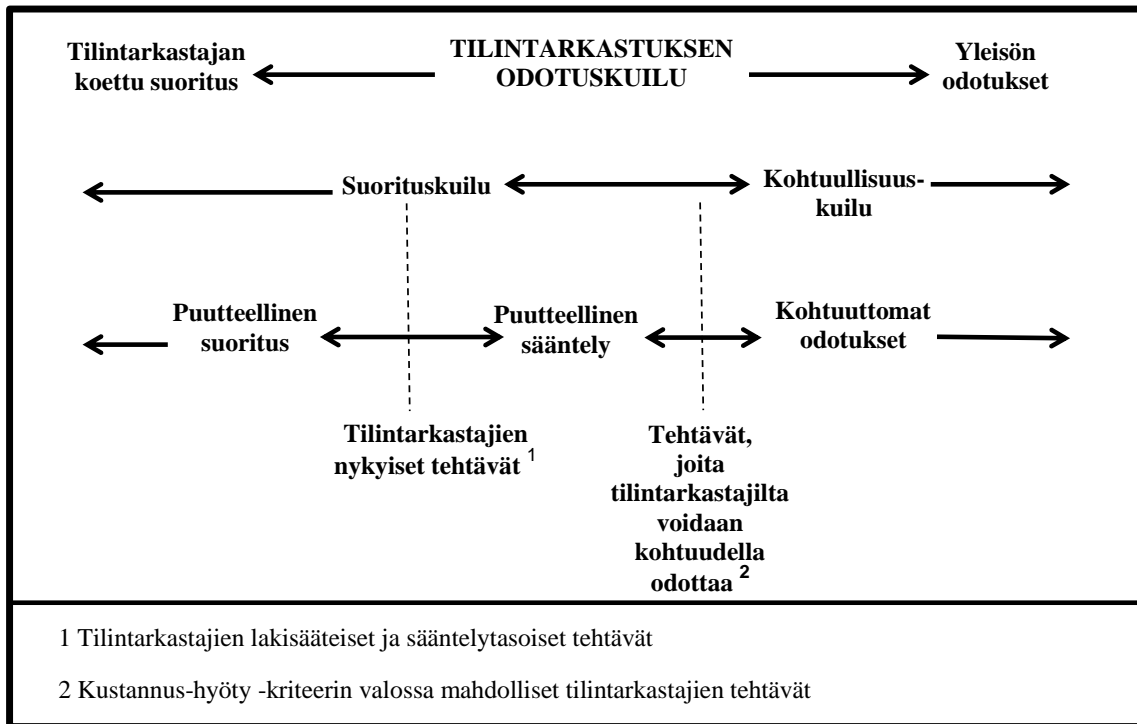
Tilintarkastajien ja tilinpäätösten käyttäjien välillä voidaan katsoa vallinneen odotuskuilu jo yli 100 vuoden ajan (Humphrey ym. 1992, 139), vaikka itse termi ”odotuskuilu” (expectation gap) otettiin alalla käyttöön vasta vajaat 40 vuotta sitten. Ensimmäisenä odotuskuilu-käsitteen esitteli Liggio (1974 ks. esim. Koh & Woo 1998, 147) määritellen sen riippumattoman tilintarkastajan näkemysten ja tilinpäätösten käyttäjien odotusten välisenä erona tilintarkastajalta edellytettävän suoritustason suhteen. Yhdysvaltalainen Cohen Commission (1978 ks. esim. Koh & Woo 1998, 147) laajensi määritelmää ottamalla huomioon, että kuilu saattaa esiintyä yleisön odotusten sekä tarpeiden ja sen, mitä tilintarkastajat voivat sekä mitä heidän voidaan kohtuudella odottaa saavuttavan, välillä.

Porter (1993, 50) tuomitsi Liggion (1974, ks. esim. Koh & Woo 1998, 147) ja Cohen Commissionin (1978, ks. esim. Koh & Woo 1998, 147) määritelmät liian laveiksi, koska ne jättivät huomiotta tosiasiain, etteivät tilintarkastajat välttämättä ”suoriudu odotetusti” tai saavuta sellaista lopputulosta, jonka he ”voisivat tai joka heidän kohtuudella tulisi saavuttaa” täten sulkien pois tilintarkastajan heikon suoriutumisen mahdollisuuden. Porter ehdotti, että odotuskuilu tulisi määritellä kokonaisvaltaisemmalla tavalla jakamalla se osiin (kuvio 1). Porterin määritelmä odotuskuilulle oli yleisön tilintarkastukselle asettamat odotukset verrattuna siihen, mitä yleisö mieltää saavansa tilintarkastukselta. Porter jakoi odotuskuilun kahteen osaan:

1. *Kohtuullisuuskuilu (reasonableness gap)*: Kuilu suoritettujen tilintarkastuksen ja yhteiskunnan odotusten välillä johtuu yhteiskunnan odotusten kohtuuttomuudesta.
2. *Suorituskuilu (performance gap)*: Yhteiskunnan kohtuulliset odotukset ja tilintarkastajien koettu suoritus eivät kohtaa.

Porterin (1993, 50) mukaan suorituskuilu oli edelleen jaettavissa kahteen osaan:

- a. *Puutteellinen säännöskuilu (deficient standards)*: Tilintarkastusta sääntelevät lait ja säännökset koetaan puutteelliseksi; kaikkia yhteiskunnan kohtuullisia odotuksia ei ole säädetty tilintarkastajan tehtäväksi.
- b. *Puutteellinen suorituskuilu (deficient performance)*: Tilintarkastaja on yleisön mielestä suorittanut tilintarkastuksen puutteellisesti suhteessa olemassa oleviin säännöksiin. (Porter 1993, 50.)

Kuvio 1: Tilintarkastuksen odotuskuilun viitekehys (mukailen Porter 1993, 50)

Muita määritelmiä tilintarkastuksen odotuskuilulle on lukuisia. Viitasen (1995, 175) mukaan odotuskuilu määritellään kuitenkin yleisesti johtuvaksi siitä, että ”yritysten eri sidosryhmät (osakkeenomistajat, luotonantajat, tavarantoimittajat jne.) ja ns. suuri yleisö sekä tiedotusvälineet odottavat tilintarkastajalta erilaista toimintaa kuin, mitä lait ja tilintarkastajat itse itseltään edellyttävät”.

Dennisin (2009, 131) mielestä suurin osa odotuskuilulle tarjotuista määritelmistä on kuitenkin huonoja. Hänen mukaansa termi ”odotus” on harhaanjohtava, ja sen sijaan tulisi puhua ”uskomuksista” tai ”haluista” sen mukaan, kumpaa milloinkin tarkoitetaan. Tällöin on mahdollista määritellä myös syyt uskomuksille ja haluille ja päästä näin pintaa syvemmälle. Dennis korostaa siis, että odotukset koostuvat uskomuksista ja haluista, joten kysymys ”mitä odotat tilintarkastuksen sisältävän” pitäisi korvata kysymyksillä ”mitä uskot tilintarkastuksen sisältävän” ja ”mitä haluat tilintarkastuksen sisältävän”, jotta odotuskuilun luonne selkiäisi. (Dennis 2009, 130–145.)

Dennisin (2009) näkökulman voidaan nähdä samaistuvan Porterin (1993) aiemmin esiteltyyn odotuskuilun kahtiajakoon suorituskuiluun ja kohtuullisuuskuiluun. Porter (1993) ja Porter ym. (2012a) ovatkin Uudessa-Seelannissa (Porter 1993; Porter ym. 2012a) sekä Iso-Britanniassa (Porter ym. 2012a) toteuttamissaan kyselytutkimuksissa tiedustelleet eri ryhmiltä muun muassa, kuuluvatko

tietyt tehtävät tällä hetkellä tilintarkastajan tehtäviin sekä toisaalta pitäisikö näiden tehtävien kuulua tilintarkastajan tehtäviin. Ensimmäisen kysymyksen tarkoituksena on selvittää vastaajien uskomuksia ja toisen heidän halujaan.

Tilintarkastajan rooli on pitkälti kiistanalainen kysymys, joka on vuosien saatossa ollut yksi väitellyimmistä aiheista tilintarkastajien, poliitikkojen, median, viranomaisten sekä suuren yleisön keskuudessa (Lee & Azham 2008, 24). Sen on myös havaittu olevan globaali ilmiö (De Martinis ym. 2000, 78). Keskustelu tilintarkastuksen odotuskuilusta on kulminoitunut seuraaviin ikuisuuskyymyksiin:

- Tilintarkastajien rooli ja velvollisuudet
- Tilintarkastuksen laatu
- Ammattikunnan rakenne ja sääntely
- Tilintarkastusraportoinnin luonne ja tarkoitus
- Tilintarkastajan kyky taata tilinpäätösinformaation oikeellisuus (Gay & Schelluch 2006, 654).

3.2 Keskeisimmät syyt tilintarkastuksen odotuskuilulle

Aiempi odotuskuilututkimus ja -keskustelu tarjoavat monia mahdollisia syitä tilintarkastuksen odotuskuilulle. Tässä luvussa esittelen niistä mielestäni (ks. myös Lee ym. 2009) keskeisimmät.

3.2.1 Tilintarkastuksen ja sen tavoitteiden määrittelemättömyys

Dennisin (2009) mukaan tilintarkastuksen odotuskuilua on mahdollista lähestyä filosofian kautta. Esittelen hänen lähestymistapansa sen mielenkiintoisuuden ja erilaisuuden takia erikseen, vaikka sen tarjoamat varsinaiset syyt tilintarkastuksen odotuskuilulle ovatkin osittain päällekkäisiä jäljempänä muissa luvuissa esittelemieni syiden kanssa.

Dennisin (2009, 142–143) mielestä yksi syy tilintarkastuksen odotuskuilulle on se, että tilintarkastukselle on olemassa monia toisistaan eroavia määritelmiä. Se miten eri henkilöt ymmärtävät sanojen ”tilintarkastus” ja ”tilintarkastaminen” merkitykset vaikuttaa heidän tapansa määrittellä tilintarkastajalle kuuluvat tehtävät. Henkilö saattaa ajatella, että viranomaiset ja säätelijät määrittelevät

tilintarkastuksen samalla tavalla kuin hän itse. Tällöin henkilö myös olettaa, että viranomaiset määrittelevät tilintarkastajan tehtävät samalla tavoin kuin hän itse. Jos viranomaisten määritelmä sanalle tilintarkastus kuitenkin on erilainen, poikkeaa henkilön kuva siitä, mitä tilintarkastajat tekevät tai mitä heidän tulisi tehdä, viranomaisten säätämien lakien ja standardien määrittämistä tilintarkastajan tehtävistä synnyttäen näin odotuskuilun sen suhteen, mitä tilintarkastajat tekevät. Vaikka viranomaiset ja säätelijät määrittelisivätkin termin ”tilintarkastus” julkisesti, se ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei henkilö (ainakin alitajunteisesti) saattaisi silti olla oman määritelmänsä vanki. (Dennis 2009, 142–143.)

Dennisin (2009, 141–142) mukaan toinen syy tilintarkastuksen odotuskuilulle on se, ettei tilintarkastuksen tavoitteita ole yleisesti määritelty. Tämä johtaa käytännössä samaan kuin käsitteen ”tilintarkastus” määrittelemättömyys: Tilintarkastuksen käyttäjä määrittelee tilintarkastajan tehtäviksi ne tehtävät, jotka johtavat käyttäjän omaksumiin tilintarkastuksen tavoitteisiin. Jos nämä tavoitteet eroavat tilintarkastajan ja viranomaisten tilintarkastukselle asettamista tavoitteista, tilintarkastajat päätyvät tekemään eri asioita kuin, mitä tilinpäätöksen käyttäjä odottaa. Erilainen tilintarkastuksen tavoitteiden määrittely johtaa siis odotuskuilun syntymiseen. (Dennis 2009, 141–142.)

Dennisin (2009) näkökulmasta katsottuna syyt tilintarkastuksen odotuskuilulle ovat riippuvaisia siitä, katsotaanko odotuskuilun taustalla olevan se, mitä yleisö uskoo tilintarkastuksen olevan vai mitä yleisö haluaisi sen olevan. Mikäli kyse on yleisön uskomuksista, mahdollisia syitä odotuskuilulle ovat ainakin:

1. erot siinä, mitä tilintarkastajan tehtävien uskotaan sisältävän
2. erilaiset tavat määritellä ”tilintarkastus” ja ”tilintarkastaminen”. (Dennis 2009, 130–145.)

Mikäli kyse on haluista, mahdollisia syitä ovat sen sijaan ainakin:

1. erot siinä, mitä tilintarkastajan tehtäviin halutaan kuuluvan
2. syyt, miksi tilintarkastajan tehtäviin halutaan kuuluvan jotakin
3. erilaiset tavat määritellä ”tilintarkastus” ja ”tilintarkastaminen”
4. erilaiset syyt haluta määritellä ”tilintarkastus” ja ”tilintarkastaminen” tietyllä tavalla (Dennis 2009, 130–145).

3.2.2 Tilintarkastuksen monimutkainen ja muuttuva luonne

Tilintarkastuksen käyttäjät eivät useinkaan ymmärrä riittävässä määrin tilintarkastuksen monimutkaista luonnetta ja rajoituksia eivätkä tilintarkastajan roolia, tehtäviä ja vastuuta, millä on odotuskuilua kasvattava vaikutus (Viitanen 1995, 175). Muun muassa Kohin (2000) tutkimustulosten mukaan monet sidosryhmät eivät yhdy tilintarkastajien käsitykseen siitä, että tilintarkastajan päätehtävä on ilmaista mielipiteensä siitä, antaako tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan tarkastuskohteen taloudellisesta tilanteesta. Myös TILA on tunnistanut ongelman todeten, että sidosryhmille tulisi selventää, että tilintarkastajien tehtävä on tilinpäätösinformaation varmentaminen eikä sen tuottaminen (Keskuskaupakamari 2010a). On kuitenkin myös tuotu esille, että yleinen hämmennys tilintarkastajien rooliin suhteen on ollut niin laajaa, että jopa tilintarkastajilla itsellään on ollut ammattikuntansa sisällä vaikeuksia saavuttaa yhteisymmärrystä tilintarkastuksen päätarkoituksesta (Koh & Woo 1998, 149).

Leen ja Azhamin (2008, 21) mukaan tilintarkastuksen monimutkaisuus suuren yleisön silmissä johtuu mahdollisesti ainakin osittain siitä, että tilintarkastajan rooli ja tilintarkastuksen tavoitteet muuttuvat jatkuvasti, sillä tilintarkastus on altis ympäristössään tapahtuville muutoksille. Tilintarkastuksen rooliin ja sisältöön ovat vaikuttaneet muun muassa yleinen taloudellinen tilanne ja teknologian kehittyminen (Lee & Azham 2008, 21). Hayesin (2006, 69) mukaan tilintarkastajien ammattikunta on joutunut vastaamaan ainakin kolmeen odotuskuiluaaltoon viimeisen 40 vuoden aikana:

- 1) 1980-luvun säästö- ja lainafiasko
- 2) 1990-luvun ”it-kupla” ja sen jälkeinen romahdus
- 3) Wall Streetin kovaa tulosta tehneet yritykset, joiden tilinpäätöstiedot olivat väärennetyjä, kuten Enron.

Joukon jatkeeksi voidaan lisätä vuoden 2007–2009 finanssikriisi (Porter ym. 2012b, 21) jonka vaikutukset tilintarkastukseen näkyvät epäilemättä yhä.

1900-luvun alkupuoliskolle asti tilintarkastajien päätavoitteeksi nähtiin tilinpäätösten oikeellisuuden tarkistaminen ja niihin sisältyvien virheiden ja väärinkäytösten havaitseminen (Koh & Woo, 1998). Viimeisten vuosikymmenien aikana tilintarkastajien merkitys ensisijaisesti tilinpäätösten luotettavuuden kasvattajina on puolestaan korostunut (Lee ym. 2009, 11). Lakisääteisessä tilintarkastuksessa on myös yhä enemmän siirrytty tulojen, menojen, varojen ja velkojen konkreettisesta tarkastamisesta riskilähtöisen lähestymistavan soveltamiseen (Euroopan komissio 2010, 6).

Yleisön puutteellinen ymmärrys tilintarkastuksesta saattaa johtua myös tilintarkastustermien (esim. *oikea ja riittävä kuva, oleellisuus, kohtuullinen varmuus, ammatillinen harkinta*) merkitysten epäselvyydestä (Dobroţeanu ym. 2009, 909) sekä tilintarkastuksen luontaisten rajoitteiden (olennaisuusraja, tarkastusotantamenetelmät, tilintarkastajan merkitys väärinkäytösten havaitsemisessa, yrittäjien vastuu) ymmärtämättömyydestä (Euroopan komissio 2010, 4). Täten sidosryhmien voi-kin olla vaikea ymmärtää, että jonkin organisaation tilintarkastetussa tilinpäätöksessä puhutaan asianmukaisuudesta ja huomattavasta vakaudesta, vaikka samalla organisaatiolla tosiasia-ssa on ta- loudellisia ongelmia (Euroopan komissio, 4). Tästä todisteena ovat muun muassa Epsteinin ja Geigerin (1994, 60) tutkimustulokset, joiden mukaan merkittävä osa sijoittajista odottaa tilintarkastuk- sen takaavan absoluuttisen varmuuden siitä, että oleelliset virheet ja väärinkäytökset tilinpäätökses- sä havaitaan. Lisäksi Gayn ja Schelluchin (2006, 671) tutkimustulokset osoittivat, ettei edes tilintar- kastajien keskuudessa vallitse täydellistä yksimielisyyttä kaikkien tilintarkastustermien merkityk- sestä.

3.2.3 Tilintarkastajan eri roolien ristiriitaisuus

Viitasen (1995, 177) mukaan tilintarkastajien tarjoamien ja suorittamien tilintarkastukseen liittymät- tömien lisätehtävien määrän lisääntymisen on havaittu kasvattavan tilintarkastuksen odotuskuilua tilintarkastajien ja tilinpäätösten käyttäjien välillä. Tilinpäätösten käyttäjät pelkäävät tilintarkastaji- en menettävän riippumattomuutensa osittain tai kokonaan, jos tilintarkastajat tarjoavat näitä lisäteh- täviä tarkastamilleen yrityksille. Tilintarkastajien mukaan he saavat kuitenkin tällä tavoin hyödyllis- tä tietoa tarkastettavista yrityksistä, mikä parantaa tarkastustyön laatua. (Viitanen 1995, 177.)

Esimerkiksi Jenkins ja Krawczykin (2001) tutkivat tilintarkastajien tarjoamien tilintarkastukseen liittymättömien palveluiden vaikutusta tilinpäätöstietoa hyväkseen käyttävän suuren yleisön ja tilin- tarkastusalan ammattilaisten kuvaan tilintarkastajien riippumattomuudesta. Tutkimustulokset osoit- tivat, että suuren yleisön ja tilintarkastajien välillä vallitsee odotuskuilu sen suhteen, missä määrin he näkevät tilintarkastajien riippumattomuuden vaarantuvan lisäpalveluiden tarjoamisen seuraukse- na. (Jenkins & Krawczykin 2001, 73.)

Euroopan komission (2010, 11) mukaan ristiriidat ovat tyypillisiä nykyisessä asetelmassa, jolle on ominaista se, että tilintarkastusyhteisöt tarjoavat oheispalveluja. Tarjotessaan tilintarkastusasiak- kaalle tilintarkastukseen liittymättömiä palveluita, tilintarkastaja toimii useassa roolissa samanaikai- sesti, esimerkiksi johdon neuvonantajana sekä toisaalta osakkeenomistajien riippumattomana agent-

tina. Komission (2010, 11) mukaan järjestelmää vääristää se, että tilintarkastajat ovat vastuussa tarkastettavan yrityksen osakkaille ja muille sidosryhmille, vaikka tarkastettava yritys maksaa heidän (oheispalveluista) ansaitsemansa korvaukset. Tilintarkastajalla on tässä tilanteessa kannuste ”olla tietämättä” tilinpäätökseen sisältyvistä oleellisista virheistä ja väärinkäytöksistä (Zikmund 2008, 21) sekä tulkita oleellisetkin puutteet tilinpäätöksessä epäoleellisiksi (Lee ym. 2009, 13) säilyttääkseen tilintarkastuksen ulkopuolisista palveluista saamansa tulovirran. Tällöin tilintarkastus ei kuitenkaan täytä osakkeenomistajien ja monien muiden sidosryhmien sille asettamia odotuksia.

3.2.4 Tilintarkastajien suorituksen arviointi jälkikäteen ja hidas reagointi sidosryhmien muuttuviin odotuksiin

Yhteiskunnalla ei normaalitilanteessa ole kykyä eikä mahdollisuutta arvioida tilintarkastuksen laatua sen suorittamishetkellä tai välittömästi sen jälkeen, eikä täten erottaa hyvin suoritettua tilintarkastusta huonosti suoritetusta tilintarkastuksesta (Shaked & Sutton 1982). Tästä syystä tilintarkastuksen huono laatu tulee usein useimmiten esille vasta yritysskandaalien yhteydessä, siis esimerkiksi silloin, kun vakavaraiseksi luultu yritys yllättäen ajautuu konkurssiin, ja tilintarkastajan toiminnan tutkinnan seurauksena havaitaan, ettei tilintarkastaja ole suorittanut tilintarkastusta asianmukaisesti (esim. Enron). Yleisö muodostaa tästä helposti johtopäätöksen, että kaikkiin yritysskandaaleihin (corporate failure) liittyy poikkeuksetta myös puutteellinen tilintarkastus (audit failure). (Lee ym. 2009, 13–14.) Johtopäätös on kuitenkin virheellinen, sillä tilintarkastaja voi suorittaa työnsä moitteettomasti ja silti epäonnistua yritysskandaalien ehkäisemisessä. – Tilintarkastuksen tavoitteenahan on kohtuullisen varmuuden saavuttaminen (Lee & Azham 2008, 21). Toisaalta tilintarkastaja voi myös suorittaa työnsä puutteellisesti asian koskaan paljastumatta, mikäli tarkastetun yrityksen tilinpäätös on tarkastuksen laadusta riippumatta moitteeton. Tästä aiheutuvat yleisön virhekäsitykset laadukkaasta ja huonolaatuisesta tilintarkastuksesta kasvattavat tilintarkastuksen odotuskuilua (Lee ym. 2009, 14).

Lisäksi on ehdotettu, että tilintarkastuksen odotuskuilu saattaa johtua ajallisesta viiveestä tilintarkastajien reagoinnissa, kun tilintarkastaja ei kykene vastaamaan välittömästi yleisön jatkuvasti muuttuviin tilintarkastukseen kohdistuviin odotuksiin (esim. De Martinis ym. 2000, 78; Humphrey ym. 1992, 138). Talouskriisit mahdollisine tilinpäätösskandaaleineen synnyttävät yleensä yleisön keskuudessa uusia tilintarkastukseen liittyviä odotuksia ja vaatimuksia, joihin vastataan muun muassa uusilla ja tiukemmilla tilintarkastusstandardeilla (Porter ym. 2012b, 21). Leen ym. (2009, 14)

mukaan tämä on synnyttänyt tilintarkastuksen odotuskuilua siksi, että kriiseihin on aina reagoitu reaktiivisesti esimerkiksi uuden sääntelyn muodossa. Siinä vaiheessa, kun edelliseen kriisiin ongelmiin on vihdoinkin reagoitu, on seuraava kriisi uusine yleisön odotuksineen jo ollut käynnissä johtaen uuteen odotuskuiluun, johon on jälleen vastattu viiveellä. (Lee ym. 2009, 14.) Reaktiivinen ja liian hidas vastaaminen yleisön tilintarkastukseen kohdistamiin muuttuviin odotuksiin ja vaatimuksiin on siis johtanut ”odotuskuilun noidankehään”.

3.2.5 Tilintarkastajien ammattikunnan itsesääntely = tilintarkastuksen puutteellinen sääntely

Hyväksytyn tilintarkastajan suorittama tilintarkastus on säädetty yrityksille (joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta) pakolliseksi laissa, mistä johtuen tilintarkastajilla on ammatillinen monopoli. Tästä johtuen tilintarkastajilla ei välttämättä ole kannustetta parantaa suoritustaan yleisön odotusten mukaiseksi. Muun muassa Viitanen (1995, 175) on todennut, että tilintarkastajat ovat hitaita ja jopa haluttomia vastaamaan sidosryhmien muuttuviin ja lisääntyviin tarpeisiin. Lisäksi ammattikunta säätelee ja valvoo itse itseään, mitä perustellaan sillä, että yleisön on vaikea arvioida tilintarkastuksen laatua (Sutton & Shaked 1982, 170–172). Viitanen (1995, 175) tutkimuksen mukaan tilintarkastajien ja yleisön välillä vallitsee huomattava erimielisyys siitä, kuinka puolueettomia tilintarkastajia valvovat elimet ovat, mikä johtaa osaltaan odotuskuiluun.

Myös Zhang (2007, 641–642) on todennut, että mikäli tilintarkastajien suorituksen asianmukaisuutta arvioidaan standardien eikä yleisön odotusten perusteella, tilintarkastajilla ei ole kannustetta ylittää standardien edellyttämää minimisuoritustasoa eikä täten vastata yleisön odotuksiin. Mikäli tilintarkastajien ammattikunta säätää itse toimintaansa säätelevät standardit, niiden tulisi odotuskuilun sulkemiseksi siis vähintäänkin perustua yleisön korkeimpiin odotuksiin, ei minimiedellytyksiin, jotka yleisö on valmis hyväksymään. (Zhang 2007, 641–642.)

Trobergin (2012) mielestä nimenomaan sääntelyn väljyys johtaa myös siihen, että Big 4 -tilintarkastusyhteisöt (Deloitte & Touche, Ernst & Young, PricewaterhouseCoopers, KPMG) tulkitsevat itse sääntelyä ja luovat käytäntöjä, joita tilinpäätösten käyttäjät eivät pidä läheskään aina oikeina. Joutuessaan oikeuden eteen tämän vuoksi Big 4 -yhtiöiden edustajien on helppo todeta, että heidän menettelytapansa edustaa alan vallitsevaa käytäntöä. Tämä on kuitenkin kyseenalaista sen

vuoksi, että he ovat itse luoneet kyseisen käytännön, joka saattaa olla täysin sidosryhmien odotusten vastainen. (Troberg 2012.)

Tutkimustuloksia siitä, että yleisö kokee tilintarkastajien alisuoriutuvan tietyistä tehtävistään, on esitetty ympäri maailmaa. Esimerkkejä tällaisista tilintarkastajien tehtävistä eri maissa on esitetty taulukossa 2.

Tilintarkastajien puutteellinen suoriutuminen		
Iso-Britannia (Porter ym. 2012a)	Uusi-Seelanti (Porter ym. 2012a)	Malesia (Lee 2007 ks. Lee ym. 2009)
<ul style="list-style-type: none"> • Havaita tilintarkastusasiakkaan johdon välittömästi yrityksen tilinpäätösinformaation vaikuttava laiton toiminta ja raportoida siitä tilintarkastuskertomuksessa • Raportoida tilintarkastuskertomuksessa tilintarkastusasiakkaan johdon kavaltamista varoista • Havaita merkittävän suuriset tarkastuskohteen johdon sekä johdon ulkopuolisten työntekijöiden varkaudet tilintarkastusasiakkaalta 	<ul style="list-style-type: none"> • Havaita merkittävän suuriset tarkastuskohteen johdon sekä johdon ulkopuolisten työntekijöiden varkaudet tilintarkastusasiakkaalta • Havaita tilintarkastusasiakkaan johdon välittömästi yrityksen tilinpäätösinformaation vaikuttava laiton toiminta (esim. poliittiset maksut) • Raportoida tilintarkastuskertomuksessa tilintarkastusasiakkaan johdon tilintarkastusasiakkaalta kavaltamista varoista 	<ul style="list-style-type: none"> • Havaita tilinpäätösinformaation tahallinen vääristely • Raportoida viranomaiselle <ol style="list-style-type: none"> (1) johdon ulkopuolisen työntekijän varkaudesta (2) yritys johdon yrityksen varojen väärinkäytöstä (3) tilinpäätösinformaation tahallisesta vääristelystä (4) epäilyttävistä seikoista, joiden perusteella yrityksessä on saattanut ilmetä varkauksia tai tilinpäätösinformaation tahallista vääristelyä

Taulukko 2: Tilintarkastajien suorituksen koettu puutteellisuus

3.2.6 Yleisön kohtuuttomat odotukset

Tilintarkastuksen odotuskuilu johtuu todennäköisesti myös yleisön tilintarkastukseen kohdistamista kohtuuttomista odotuksista (esim. Porter ym. 2012a; De Martinis ym. 2000; Troberg & Viitanen 1999; Porter 1993). Muun muassa De Martinisin ym. (2000, 77) tutkimustulokset osoittavat, että etenkin sidosryhmät, joilla on vähäinen laskentatoimen ja tilintarkastuksen tuntemus kohdistavat tilintarkastukseen kohtuuttomia odotuksia. Tällaisia tahoja ovat etenkin kouluttamattomat henkilöt, joilla on vain vähän työkokemusta liike-elämästä. (De Martinis 2000, 77.) Yleisön tilintarkastukseen kohdistamat kohtuuttomat odotukset määritellään useimmiten odotuksiksi tilintarkastajille kuuluvista tehtävistä, joiden suorittamisesta aiheutuvat kustannukset ylittäisivät niistä koituvat hyödyt (kustannus-hyöty -kriteeri) (esim. Porter 1993, 62; Viitanen 1995, 178; Lee & Azham 2008, 24). Muutkin määritelmät ovat mahdollisia, esim. De Martinisin ym. (2000, 65) tutkimuksessa kohtuuttomiksi määriteltiin sellaiset sidosryhmien odotukset, jotka poikkeavat merkittävästi tilintarkastajien näkemyksistä.

Monissa tutkimuksissa on tullut esille, että yleisö toivoisi tilintarkastajien tarkastavan ja antavan lausunnon esim. budjeteista ja yritysjohton toiminnan tarkoituksenmukaisuudesta ja tehokkuudesta. Tilintarkastajat ovat kuitenkin olleet varsin haluttomia laajentamaan tehtäväkenttäänsä tässä mielessä muun muassa siksi, että laajennuksesta koituva hyöty välttämättä kattaisi siitä aiheutuvia kustannuksia ja siksi, että laajennukset saattaisivat kasvattaa tilintarkastajan vastuun kohtuuttoman suureksi. (Viitanen 1995, 177.)

Muun muassa Porter ym. (2012a) ja Lee ym. (2007 ks. Lee ym. 2009) ovat analysoineet tilintarkastuksen odotuskuilun luonnetta ja koostumusta. Esimerkkejä heidän tutkimuksiensa esiintuomista yleisön tilintarkastajiin kohdistamista kohtuuttomista odotuksista eri maissa on koottu taulukkoon 3.

Tilintarkastajilta kohtuuttomasti odotetut tehtävät		
Iso-Britannia (Porter ym. 2012a)	Uusi-Seelanti (Porter ym. 2012a)	Malesia (Lee 2007 ks. Lee ym. 2009)
<ul style="list-style-type: none"> • Raportoida viranomaiselle merkittävän suuruisista tarkastuskohteen johdon ulkopuolisten työntekijöiden varkauksista • Raportoida veroviranomaisille verolakien rikkomisesta • Tarkastaa tilintarkastusasiakkaan toimintajärjestelmien ja sisäisten, ei-taloudellisten kontrollijärjestelmien tehokkuus ja raportoida tilintarkastuskertomuksessa siitä 	<ul style="list-style-type: none"> • Raportoida viranomaiselle pienistä (muttei vähäisistä) tarkastuskohteen johdon ulkopuolisten työntekijöiden varkauksista • Tarkastaa tilintarkastusasiakkaan riskien tunnistamistoimenpiteiden riittävyys (esim. luottoriski, korikoriski) ja raportoida tilintarkastuskertomuksessa siitä • Raportoida tilintarkastuskertomuksessa merkittävistä tilintarkastuksen aikana esiintulleista vaikeuksista (esim. erimielisyydet yritysjohton kanssa) 	<ul style="list-style-type: none"> • Laatia tilintarkastusasiakkaan tilinpäätös • Taata tilinpäätöksen täydellinen virheettömyys • Tarkastaa jokainen liiketapahtuma • Ennaltaehkäistä väärinkäytöksiä ja virheitä tarkastuskohteessa • Havaita kaikki väärinkäytökset ja virheet • Suunnitella tarkastuskohteen laskenta- ja kontrollijärjestelmät

Taulukko 3: Tilintarkastajilta kohtuuttomasti odotetut tehtävät

3.3 Keskeisimmät tilintarkastuksen odotuskuilua synnyttävät tilintarkastajan tehtävät

Porterin (1991, 5) mukaan tilintarkastuksen odotuskuilu liittyy erityisesti viiteen tilintarkastajalle kuuluvaksi ehdotettuun tehtävään, jotka esittelen tässä luvussa.

3.3.1 Tilintarkastajat takaajina

Useat tutkimukset osoittavat, että monet tilinpäätösten käyttäjät uskovat puhtaan tilintarkastuskerromuksen takaavan tilinpäätöksen täydellisen virheettömyyden (ks. esim. Epstein & Geiger 1994, 60). Tämä käsitys on kuitenkin väärä, sillä ilmoittaessaan, että tilinpäätöksessä annetaan oikeat ja riittävät tiedot noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti, tilintarkastaja antaa *kohtuullisen varmuuden* siitä, ettei tilinpäätöksessä kokonaisuutena tarkasteltuna esiinny väärinkäytöksistä tai virheistä johtuvia olennaisesti virheellisiä tietoja. Kohtuullinen varmuus määritellään yleensä suureksi, muttei kuitenkaan täydelliseksi varmuudeksi (Euroopan komissio 2010, 6.) Virheen olennaisuutta taas arvioidaan sen vaikutuksen perusteella, ts. olisiko tieto virheestä saattanut muuttaa lukijan käyttäytymistä, kuten luvussa 2.1 on kuvattu. Toisin sanoen tilintarkastajat pyrkivät siis minimoimaan sitä riskiä, että tiettyjen tilinpäätöspuitteiden mukaisesti esitetyt historialliset taloudelliset tiedot ”voisivat olla olennaisesti virheellisiä” (Euroopan komissio 2010, 6).

3.3.2 Tilintarkastajat varoittajina

Monien tutkimusten mukaan yleisö odottaa tilintarkastajan varoittavan hyvissä ajoin yrityksen kyvyttömyydestä jatkaa toimintaansa (ks. esim. Koh & Woo 1998). Varoitusta ei kuitenkaan läheskään aina tule, sillä kuten standardissa ISA 570 todetaan, ”luontaisten rajoitteiden mahdolliset vaikutukset tilintarkastajan kykyyn havaita olennaiset virheellisyydet ovat tavallista suuremmat silloin, kun kyseessä ovat sellaiset tulevaisuuden tapahtumat tai olosuhteet, joiden seurauksena yhteisö ei mahdollisesti pysty jatkamaan toimintaansa”. Tilintarkastaja on siis standardin mukaan velvollinen ”hankkimaan tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä siitä, että toimivan johdon on ollut asianmukaista käyttää oletusta toiminnan jatkuvuudesta tilinpäätöksen laatimisessa ja esittämisessä, ja tekemään johtopäätöksen siitä, onko olennaista epävarmuutta yhteisön

kyvystä jatkaa toimintaansa”. Tästä huolimatta sitä, ettei ”tilintarkastuskertomuksessa viitata toiminnan jatkuvuutta koskevaan epävarmuuteen, ei voida pitää takeena yhteisön kyvystä jatkaa toimintaansa.” (ISA 570.)

3.3.3 Tilintarkastajat väärinkäytösten paljastajina

Tilintarkastajan vastuu tilinpäätöksen oikeellisuuteen vaikuttavien väärinkäytösten havaitsemisesta on ristiriitainen asia (Troberg & Viitanen 1999, 38) ja se voidaan nähdä yhtenä suurimmista odotuskuilun synnyttäjästä (esim. Dickins & Higgs 2009, 51; De Martinis ym. 2000, 78). Tällaisella väärinkäytöksellä tarkoitetaan tilintarkastuksen yhteydessä ”tahallista tekoa, jonka joku tekee yrityksessä saavuttaakseen perusteetonta tai lainvastaista etua” (Euroopan Komissio 2010, 6). Tilintarkastajat kohtaavat merkittäviä haasteita liittyen tilinpäätösinformaation vaikuttavien väärinkäytösten paljastamiseen ja he eivät useinkaan ole varmoja, kuinka paljon tarkastustyötä heidän tulisi tehdä mahdollisten väärinkäytösten paljastamiseksi. Yleisö kuitenkin odottaa tilintarkastajien havaitsevan tällaiset väärinkäytökset ja raportoivan niistä. Se onkin tyytymätön tilintarkastajan suoritukseen, jos vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen antamisen jälkeen, esimerkiksi yrityskonkurssin yhteydessä, käy ilmi, ettei tilintarkastaja ole havainnut merkittäviä väärinkäytöksiä. (Zikmund 2008, 20–21.)

Viitanen (1995, 177) mukaan sidosryhmille on myös ollut pitkälti epäselvää, kuuluuko lopullinen vastuu mahdollisista tarkastetun tilinpäätöksen julkaisemisen jälkeen havaittavista tilinpäätökseen vaikuttavista väärinkäytöksistä ja muista laittomuuksista tilintarkastajille vai yritysjohdolle. Kansainvälisen tilintarkastusstandardin ISA 240 mukaan ”ensisijainen vastuu väärinkäytösten estämisestä ja havaitsemisesta on sekä yhteisön hallintoelimillä että toimivalla johdolla”. Tilintarkastajan velvollisuuksista standardissa todetaan, että ”tilintarkastaja on velvollinen hankkimaan kohtuullisen varmuuden siitä, ettei tilinpäätöksessä kokonaisuutena ole väärinkäytöksestä johtuvaa olennaista virheellisyyttä”. Perään todetaan kuitenkin vielä, että ”Tilintarkastuksen luontaisten rajoitteiden vuoksi ei voida kokonaan välttää riskiä siitä, että joitakin tilinpäätöksen olennaisia virheellisyyksiä voi jäädä havaitsematta, vaikka tilintarkastus on asianmukaisesti suunniteltu ja suoritettu”. (ISA 240.) Leen ym. (2009, 11) mukaan tällaisten laveiden määritelmien käytännön tarkoitus jää tilinpäätösten käyttäjille kuitenkin usein epäselväksi.

Myös tilintarkastajan rooli yrityksen tilinpäätösinformaatioon vaikuttamattomien väärinkäytösten havaitsemisessa ja raportoinnissa on kiistelty kysymys (Troberg & Viitanen 1999, 39). Yleisesti

ottaen lähes kaikissa tutkimuksissa on päädytty siihen tulokseen, että yleisö luulee/toivoo tilintarkastajille kuuluvan paljon enemmän vastuuta tällaisten laittomuuksien ehkäisemisestä ja paljastamisesta kuin, mitä heille lain mukaan kuuluu tai mitä he ovat todenneet olevansa valmiita ottamaan (Viitanen 1995, 177). Esimerkiksi Alleyne ja Howardin (2005, 297) tutkimustulokset osoittivat tilinpäätösten käyttäjien odottavan tilintarkastajien aktiivisesti pyrkivän mahdollisten väärinkäytösten paljastamiseen tilintarkastustyössään, minkä tilintarkastajat puolestaan kielsivät.

Viitanen VALA:n 23.11.1995 antamaan lausuntoon (dnro 35/075/95) TILA on todennut tutkintasian TILA 5/2008 ratkaisuselosteessa tilintarkastajan velvollisuudesta laittomuuksien havaitsemisessa ja raportoinnissa seuraavaa: ”Tilintarkastajan on huomautettava tilintarkastuskertomuksessa, jos vastuuvollinen tarkastuskohteessa on rikkonut tarkastuskohdetta koskevaa lakia (TilintL 15 §). Tilintarkastuksen kohteena eivät kuitenkaan voi olla kaikki johtohenkilöiden toimintaa ohjaavat säännökset, vaan tilintarkastajan tulee arvioida, mitkä säännökset ovat yhteisön ja sen toimihenkilöiden toiminnan kannalta keskeisiä kiinnittämällä huomiota tilintarkastuskertomuksen lukijoiden tiedontarpeisiin sekä tilintarkastuksen tavoitteisiin ja tarkoitukseen.” TILA:n ratkaisu siis viestittää, ettei tilintarkastajan voida kohtuudella olettaa havaitsevan kaikkia laittomuuksia, joihin tarkastuskohde tai sen vastuuvolliset ovat syyllistyneet, puhumattakaan johtoon kuulumattomien työntekijöiden tekemistä laittomuuksista, joista ei tilintarkastusta koskevassa lainsäädännössä mainita mitään.

3.3.4 Tilintarkastajat viranomaisille raportointivelvollisina

Poliitikot, lehdistö ja monet muut ryhmät ovat toivoneet tilintarkastajien raportoivan viranomaisille havaitsemistaan laittomuuksista, jotka vaikuttavat yhteiskunnan yleiseen etuun. Tällä hetkellä säädös tällaisesta tilintarkastajan ilmoitusvelvollisuudesta sisältyy Suomessa ainoastaan lakiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (18.7.2008/503).

Muun muassa Troberg ja Viitanen (1999, 153) ovat todenneet, että tilintarkastajan ilmoitusvelvollisuus viranomaisille olisi ristiriidassa tilintarkastajan ja tarkastuskohteen luottamuksellisen suhteen kannalta; koska yritysjohto tietäisi tilintarkastajan raportointivelvollisuudesta viranomaisille, se saattaisi pyrkiä peittelemään myös tilintarkastuksen kannalta tärkeää tietoa. Troberg (2012) tarkentaa näkemystään asiasta toteamalla yksiselitteisesti, ettei tilintarkastajia tulisi velvoittaa raportoimaan havaitsemistaan väärinkäytöksistä viranomaisille. Hänen mielestään tällaisia säännöksiä harjoittaessa tulisi pitää mielessä, mikä on tilintarkastuksen perustehtävä. Koska tilintarkastuksen mak-

sajia ovat tarkastuskohteen osakkeenomistajat tai muut rahoittajat, tulisi tilintarkastuksen palvella heitä eikä vero- tai muita viranomaisia, jotka eivät tilintarkastuksesta maksa. Troberg huomauttaa lisäksi, että viranomaisilla on halutessaan mahdollisuus suorittaa tilintarkastuksesta erillisiä, itse rahoittamiaan tarkastuksia yrityksissä. (Troberg 2012.)

3.4 Tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa: kohtuullisuuskuilu, säännöskuilu ja puutteellinen suorituskuilu

Troberg ja Viitanen (1999) toteuttivat Porterin (1993) kyselytutkimuksen (ks. luku 3.1) mallin mukaisen tutkimuksen tilintarkastuksen odotuskuilusta Suomessa vuosina 1997–1998. Kyselytutkimus lähetettiin Suomessa toimiville KHT-tilintarkastajille, suurimpien suomalaisyritysten talousjohtajille, talousjuristeille, pankkivirkailijoille (pankin työntekijät, joilla valtuudet myöntää yrityslainoja), osakkeenomistajille sekä sijoitusanalytikoille. Haastateltavilta tiedusteltiin, kuuluiko tietty tehtävä heidän mielestään tilintarkastajan tehtäviin ja pitäisikö tietyn tehtävän kuulua tilintarkastajan tehtäviin. Lisäksi heitä pyydettiin arvioimaan, kuinka hyvin tilintarkastajat sillä hetkellä suoriutuivat kyseisestä tehtävästä. Kyselyn tulokset analysoitiin Porterin viitekehyksen mukaisesti jakamalla odotuskuilu kohtuullisuuskuiluun, säännöskuiluun ja puutteelliseen suorituskuiluun. (Troberg & Viitanen 1999.) Tutkimuksessa mukana olleet tilintarkastajan ehdotetut tehtävät on listattu liitteessä 1.

Tutkimustulosten mukaan odotuskuilu Suomessa jakaantuu kohtuullisuuskuiluun (40 %), säännöskuiluun (31 %) sekä puutteelliseen suorituskuiluun (30 %) (Troberg & Viitanen 1999). Kohtuullisuuskuiluun eniten vaikuttavat tilintarkastajan tehtävät ovat

- 1) huomata ja raportoida yrityksen omaisuuden kohdistuvat varkauudet/kavallukset, johon yrityksen johtoon kuulumaton henkilökunta on syyllistynyt,
- 2) tarkastaa ja raportoida, että tarkastuskohdetta johdetaan tehokkaasti,
- 3) raportoida tarkastuskohteen tulevaisuuden näkymistä sekä
- 4) huomata ja raportoida tarkastuskohteen henkilökunnan tekemät laittomuudet, joilla ei ole suoraa vaikutusta yrityksen kirjanpitoon.

Troberg ja Viitanen (1999, 151–152) viittaavat tehtävistä ensimmäiseen todetessaan vaikuttavan siltä, että osa tilinpäätösten käyttäjistä olettaa tilintarkastajalle laissa säädetyn huomauttamisvelvol-

lisuuden koskevan kaikkien tarkastuskohteen työntekijöiden rikkomuksia, vain vastuuvollisten rikkomuksien sijaan¹. (Troberg & Viitanen 1999, 151–152.)

Trobergin ja Viitanen mukaan (1999, 153) puutteelliseen säännöskäytöön vaikuttavat eniten väärinkäytökset ja niihin liittyvät tekijät. Tutkimustulokset osoittavat lisäksi, että sidosryhmien mielestä tilintarkastajat tulisi velvoittaa raportoimaan havaitsemistaan laittomuuksista myös viranomaisille. (Troberg & Viitanen 1999, 151–153.) Toisaalta sidosryhmät vaikuttivat olevan hyvin tietoisia tilintarkastajan lakisääteistä tehtävistä ja toisaalta tyytyväisiä myös tilintarkastajien suoritukseen niiden osalta (näihin ei havaittu liittyvän odotuskuilua) (mt., 103.)

Tutkimustulosten mukaan puutteelliseen suoritukseen Suomessa kolme eniten vaikuttavaa tilintarkastajan tehtävää ovat

- 1) huomata ja raportoida yrityksen henkilökunnan tekemät laittomuudet, joilla on suora vaikutus yrityksen kirjanpitoon
- 2) tarkastaa ja raportoida tarkastuskohteen toiminnan jatkuvuuden edellytykset ja
- 3) tarpeen vaatiessa täydentää tilinpäätösinformaatiota.

Sidosryhmät siis katsoivat, että tilintarkastajien suoritustaso oli näiden kolmen tehtävän osalta kaikin puolin puutteellisin. (Troberg & Viitanen 1999, 150.)

Mielipiteet siitä, vaarantavatko tilintarkastajan tilintarkastusasiakkaalleen tarjoamat konsultointipalvelut tilintarkastajan riippumattomuuden vaihtelevat tutkimustulosten mukaan eri sidosryhmien välillä. Kuten tutkijat olivat odottaneetkin, tilintarkastajat ja tarkastuskohteen johto eivät yleensäkään nähneet konsulttipalveluiden tarjoamisen vaarantavan tilintarkastajan riippumattomuutta niiden hyödyttäessä heitä molempia. Muut sidosryhmät taas olivat selkeästi kielteisemmällä kannalla. Vastustuksen määrä riippui kuitenkin siitä, mistä konsultointipalvelusta oli kysymys. Voimakkaimen vastustettiin laskentatoimeen liittyviä palveluita kuin taas veropalveluiden tarjoamiseen kohdistui vähiten vastustusta. (Troberg & Viitanen 1999, 144–145.)

Tutkimustulosten perusteella tilintarkastuksen kokonaisodotuskuilu on sidosryhmistä suurin pankkivirkailijoiden kohdalla. Tutkijat epäilivät tämän ainakin osittain johtuvan lamavuosien pankkikriisistä 1990-luvun alussa. Heidän arvionsa mukaan kysymys oli myös pankkivirkailijoiden puutteellista tilintarkastustyön käytännön tuntemuksesta ja ymmärryksestä. (Troberg & Viitanen 1999, 155.)

---

¹ Tilintarkastuslaissa (ja vanhassa tilintarkastuslaissa) säädetään tilintarkastajan velvollisuudesta huomauttaa tilintarkastuskertomuksessa, jos vastuuvollinen tarkastuskohteessa on rikkonut tarkastuskohdetta koskevaa lakia.

Yhteenvetona tutkijat totesivat, että tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa vaikuttaisi johtuvan eniten erimielisyyksistä sen suhteen, mikä on tilintarkastajien vastuu kirjanpitorikosten ja muiden laittomuuksien havaitsemisessa ja niistä raportoinnissa. Muita odotuskuiluun eniten vaikuttavia tekijöitä ovat raportointi tarkastuskohteen toiminnan jatkuvuudesta sekä tilintarkastajan velvollisuus korjata/täydentää virheellistä tai harhaanjohtavaa tilinpäätösinformaatiota. (Troberg & Viitanen 1999, 155.)

4 KESKUSKAUPPAKAMARIN TILINTARKASTUSLAUTAKUNTA

4.1 TILA lainsäädännössä

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan (TILA) tehtävistä säädetään tilintarkastuslaissa (13.4.2007/459). Tilintarkastuslain mukaan TILA:n tehtävänä on valvoa ja ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin, jotta KHT-tilintarkastajat ja KHT-yhteisöt säilyttävät ammattitaitonsa ja muut hyväksymisen edellytykset sekä toimivat tilintarkastuslain ja sen nojalla annettujen säännösten mukaisesti. (Keskuskauppakamari 2011, 1.)

Tiivistetysti TILA:lla on tilintarkastuslain nojalla seuraavat tehtävät:

- tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen kurinpidollinen valvonta
  - KHT-yhteisöjen ja KHT-tilintarkastajien hyväksyminen
  - lykkäyksen myöntäminen KHT-tilintarkastajan hyväksymisen lakkaamiseen
  - KHT-tilintarkastajien ja -yhteisöjen laadunvarmistuksen valvonta
  - hyväksymiseen ja valvontaan liittyvä ohjaus ja kehittäminen
  - kansainvälinen valvontayhteistyö
  - KHT-tilintarkastajien ja KHT-yhteisöjen eroamista ja erottamista kesken toimikauden koskevien selvitysten käsittely
  - tilintarkastajan riippumattomuutta koskevien lausuntojen antaminen läänihallitukselle
  - kauppakamarien tilintarkastusvaliokuntien puheenjohtajien ja varapuheenjohtajien valinta.
- (Halonen & Steiner 2010, 21).

Tilintarkastuslain 42 §:ssä säädetään Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnasta. Pykälän mukaan TILA:n kokoonpanoon kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja 12 muuta jäsentä. Kaikilla jäsenillä paitsi puheenjohtajalla ja varapuheenjohtajalla on henkilökohtainen varajäsen. Kaikkien lautakunnan jäsenten sekä sihteerin tulee olla tilintarkastukseen hyvin perehtyneitä. Työ- ja elinkeinoministeriö (entinen kauppa- ja teollisuusministeriö) valitsee TILA:n puheenjohtajan, varapuheenjohtajan sekä kolme muuta jäsentä ja heidän varajäsenensä kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Keskuskauppakamarin valtuuskunta valitsee loput jäsenet. KHT- tai HTM-tilintarkastaja ei voi olla TILA:n puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja. Lisäksi enemmistön TILA:n jäsenistä on oltava muita kuin hyväksytyjä tilintarkastajia. (TilintL 42 §.) Tilintarkastuslautakunnan tämän hetkinen kokoonpano on nähtävissä liitteessä 2. Tilintarkastuslain 44 §:n mukaan TILA on päätösvaltainen, kun pai-

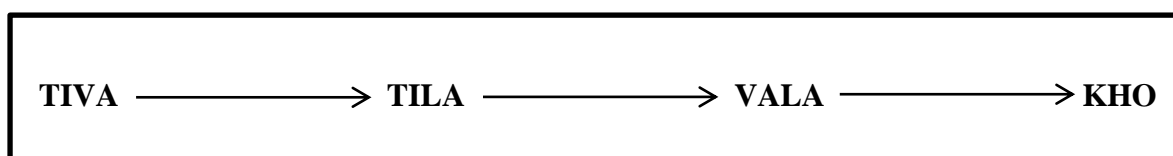
kalla ovat puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä vähintään kuusi muuta jäsentä tai varajäsentä. (TilintL 44§.)

4.2 Tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen kurinpidollinen valvonta ja valvonnassa käytettävät sanktiot

Hyväksytyjen tilintarkastajien on tilintarkastuslain mukaan noudatettava toiminnassaan tilintarkastuslakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä. Täten tilintarkastajan toiminnan lain- ja säännöstenmukaisuuden arvioinnissa sovelletaan rinnakkain seuraavia tilintarkastuslain säännöksiä:

- hyvä tilintarkastustapa (TilintL 22.1 §)
- ammattieettiset periaatteet (TilintL 20 §)
- kansainväliset tilintarkastusstandardit (TilintL 13 §) (Halonen & Steiner 2010, 25.)

TILA valvoo KHT-tilintarkastajien ja -yhteisöjen toimintaa. Kauppakamarien tilintarkastusvaliokunnat (TIVA) valvovat toimialueillaan kauppakamarin hyväksymiä tilintarkastajia (HTM). TILA:n valvontaratkaisusta voidaan valittaa Valtion tilintarkastuslautakuntaan (VALA). TILA toimii valitusasteena TIVA:ssa tehdyille päätöksille. Viimeisenä asteena on valittaa VALA:n antamasta päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen (KHO). Valittaminen ylempään asteeseen edellyttää kuitenkin aina valituslupaa, jonka asian käsitellyt alempi aste voi sen tarpeelliseksi katsoessaan myöntää. (Keskuskauppakamari 2011, 1.) Edellä kuvattu on havainnollistettu kuviossa 2.

Kuvio 2: Tilintarkastajien rangaistuselimet ja valitusasteet (Mukaiillen Katz 2009, 6)

Hyväksytyjen tilintarkastajien valvonnassa käytettävistä sanktioista tunnusmerkkeineen säädetään tilintarkastuslain 49 ja 50 §:ssä. Kurinpidolliset sanktiot ovat lievimmästä ankarimpaan, huomautus, varoitus ja hyväksymisen peruuttaminen (TilintL 49 § & 50 §).

Tilintarkastuslain 49§:n mukaan TILA:n tai TIVA:n tulee antaa KHT- tai HTM-tilintarkastajalle tai KHT- tai HTM-tilintarkastusyhteisölle varoitus, mikäli tämä on:

- 1) huolimattomuudesta tai varomattomuudesta menetellyt tilintarkastuslain tai sen nojalla annettujen säännösten vastaisesti;
- 2) rikkonut velvollisuuksiaan tilintarkastajana; tai
- 3) perusteettomasti menetellyt tavalla, joka on muutoin omiaan alentamaan tilintarkastajien ammatillista luotettavuutta ja arvoa (TilintL 49 §).

Mikäli edellä tarkoitettuun menettelyyn liittyy lieventäviä seikkoja, tulee tilintarkastajalle tai tilintarkastusyhteisölle antaa huomautus (TilintL 49 §).

VALA päättää tilintarkastajan hyväksymisen peruuttamisesta TILA:n tekemän kirjallisen aloitteen perusteella. Jos kyse on HTM-tilintarkastajan tai -yhteisön hyväksymisen peruuttamisesta TIVA:n on ensin tehtävä kirjallinen aloite hyväksymisen peruuttamisesta TILA:lle. Jos myös TILA katsoo edellytysten täyttyvän, se tekee edelleen esityksen hyväksymisen peruuttamisesta VALA:lle. (Keskuskaupakamari 2011, 1.)

Tilintarkastuslain 50 §:n mukaan VALA:n tulee peruuttaa hyväksyminen, mikäli tilintarkastaja:

- 1) on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta menetellyt tilintarkastuslain tai sen nojalla annettujen säännösten vastaisesti
- 2) on annetusta varoituksesta huolimatta toistuvasti rikkonut velvollisuuksiaan tilintarkastajana; tai
- 3) ei ole enää ammattitaitoinen tai ei täytä enää muita hyväksymisen edellytyksiä.

4.3 Tilintarkastajien toiminnan tutkinta TILA:ssa

TILA valvoo KHT-tilintarkastajien ja KHT-yhteisöjen toimintaa tutkimalla sitä jälkikäteen yksittäistapauksissa tilintarkastajan työpapereiden ja muun käyttökelpoisen selvityksen perusteella. TILA voi tutkia tilintarkastajan toimintaa oma-aloitteisesti tai ulkopuolelta tulevan yhteydenoton perusteella. (Ruuska 2011.)

Termillä ”valvonta-asia” tarkoitetaan kaikkia niitä kanteluita ja oma-aloitteisia valvonta-asioita, joita TILA:ssa tulee esille. Valvonta-asiasta taas tulee ”tutkinta-asia”, mikäli se täyttää vaadittavat

kriteerit, jolloin se otetaan TILA:n tutkittavaksi. Kaikista tutkinta-asioista annetaan päätös. (Ruuska 2012.)

TILA:an tehty kantelu tulee ensin TILA:n sihteerille, joka ilmoittaa tästä TILA:n pääsihteerille. Yksikön lakimiehenä TILA:n sihteeri esittelee mahdollisen tutkinta-asian laadunvarmistusryhmän kokouksessa. Kokouksessa päätetään, millä kokoonpanolla asiaa valmistellaan TILA:n kokoukselle. Yleensä asiaa alkaa TILA:n sihteerin työparina valmistella yksi laadunvarmistusryhmän jäsen (laskentatoimen asiantuntija). (Ruuska 2011.)

Laadunvarmistuksen kokouksen jälkeen asian valmistelijat, TILA:n sihteeri ja hänen työparikseen valittu laadunvarmistusryhmän jäsen, perehtyvät kanteluun. Tilintarkastajalle lähetetään kommenttipyyntö, jossa pyydetään tilintarkastajalta kirjallista selvitystä vireille tulleen mahdollisen tutkinta-asian johdosta. (Ruuska 2011.)

Asian valmistelijat hankkivat muun tarvittavan selvityksen (esim. kaupparekisteriote) ja perehtyvät tilintarkastajan kirjallisiin kommentteihin. Tämän jälkeen he laativat muistion lautakunnalle. Asian esittelijä (yleensä TILA:n sihteeri) esittää saapuneista kanteluista ja yhteydenotoista laaditun yhteenvedon TILA:n kokouksessa. Yhteenvedo sisältää selvityksen asiasta sekä asian valmistelijoiden yhteisen toimintaehdotuksen perusteluineen. Kokouksessa TILA päättää, otetaanko tilintarkastajan toiminta tutkittavaksi vai ei. (Ruuska 2011.)

Lautakunnan työjärjestykseen sisältyvien kolmen kriteerin tulee kaikkien täytyä, jotta TILA aloitaisi valvonta-asian tutkinnan:

- 1) kysymys on olennaisesta asiasta;
  - 2) tapauksessa on aihetta epäillä, että tilintarkastaja on toiminut tilintarkastuslain ja sen nojalla annettujen säännösten vastaisesti; ja
  - 3) tutkittavasta tilintarkastajan toiminnasta ei ole kulunut enempää kuin kuusi vuotta.
- (Ruuska 2012).

TILA voi päätöksessään ottaa kantaa myös vain osaan kantelun sisällöstä, ts. sanoen rajata asian käsittelyn koskemaan vain tilintarkastusalan kannalta merkityksellistä osaa valituksen sisällöstä (Ruuska 2012).

Ensimmäisen kriteerin mukaan, kysymys tulee olla olennaisesta asiasta. Ruuskan (2012) mukaan olennaisuus on pitkälti tapauskohtaista ja riippuu näkökulmasta, mistä johtuen sitä ei ole tarkemmin määritelty kriteereissä. Esimerkkinä tapauskohtaisuudesta Ruuska mainitsee asunto-osakeyhtiöiden

yksittäisten osakkaiden tilintarkastajasta tekemät kantelut, joita TILA:an tulee muita kanteluista useammin. Näissä tapauksissa kysymys on usein kantelijan näkökulmasta katsottuna hyvinkin oleellisesta asiasta, koska kyse on hänen asunnostaan. Tilintarkastusalan kannalta merkityksellisiä asioita näistä kanteluista koskee kuitenkin vain murto-osa. (Ruuska 2012.)

Ruuskan (2012) mukaan jako on karkeasti ottaen sellainen, että kaikista TILA:ssa vireille tulleista valvonta-asioista kolmasosa otetaan tutkittavaksi, eli noin kaksi kolmasosaa valvonta-asioista on sellaisia, jotka eivät täytä TILA:n tutkinta-asioille asettamia kriteerejä, eivätkä täten ylitä tutkintakynnystä. Ruuska korostaa, että jakauma on hänen laskelmiensa mukaan ollut useampana viime vuotena tällainen, mutta sattumalta. TILA:lla ei siis ole mitään sellaista kiintiötä, että kaksi kolmasosaa kaikista vireille tulleista valvonta-asioista karsittaisiin, vaan TILA arvio aina tapauskohtaisesti, täyttääkö yksittäinen tapaus tutkinta-asialle asetetut kriteerit vai ei. (Ruuska 2012.) Noin joka kolmas TILA:n tutkinta-asia on johtanut sanktioon KHT-tilintarkastajalle tai KHT-yhteisölle 2000-luvulla (Keskuskauppakamari 2011, 2).

Ruuskan (2012) mukaan kaiken kaikkiaan noin puolet kaikista TILA:an tehtävistä kanteluista koskee asunto-osakeyhtiöitä. Kuitenkin esimerkiksi vuosien 2007–2011 tutkintatapauksissa tilintarkastajan toiminta asunto-osakeyhtiössä on ollut tutkinnan kohteena vain 16 %:ssa tapauksista, joten vain murto-osa asunto-osakeyhtiöitä koskevista kanteluista ylittää TILA:n tutkintakynnyksen. (Ruuska 2012.) Myös TILA:n pitkäaikainen jäsen, professori Pontus Troberg (2012), toteaa asunto-osakeyhtiöitä koskevien kanteluiden vain harvoin olevan merkityksellisiä tilintarkastusalan kannalta.

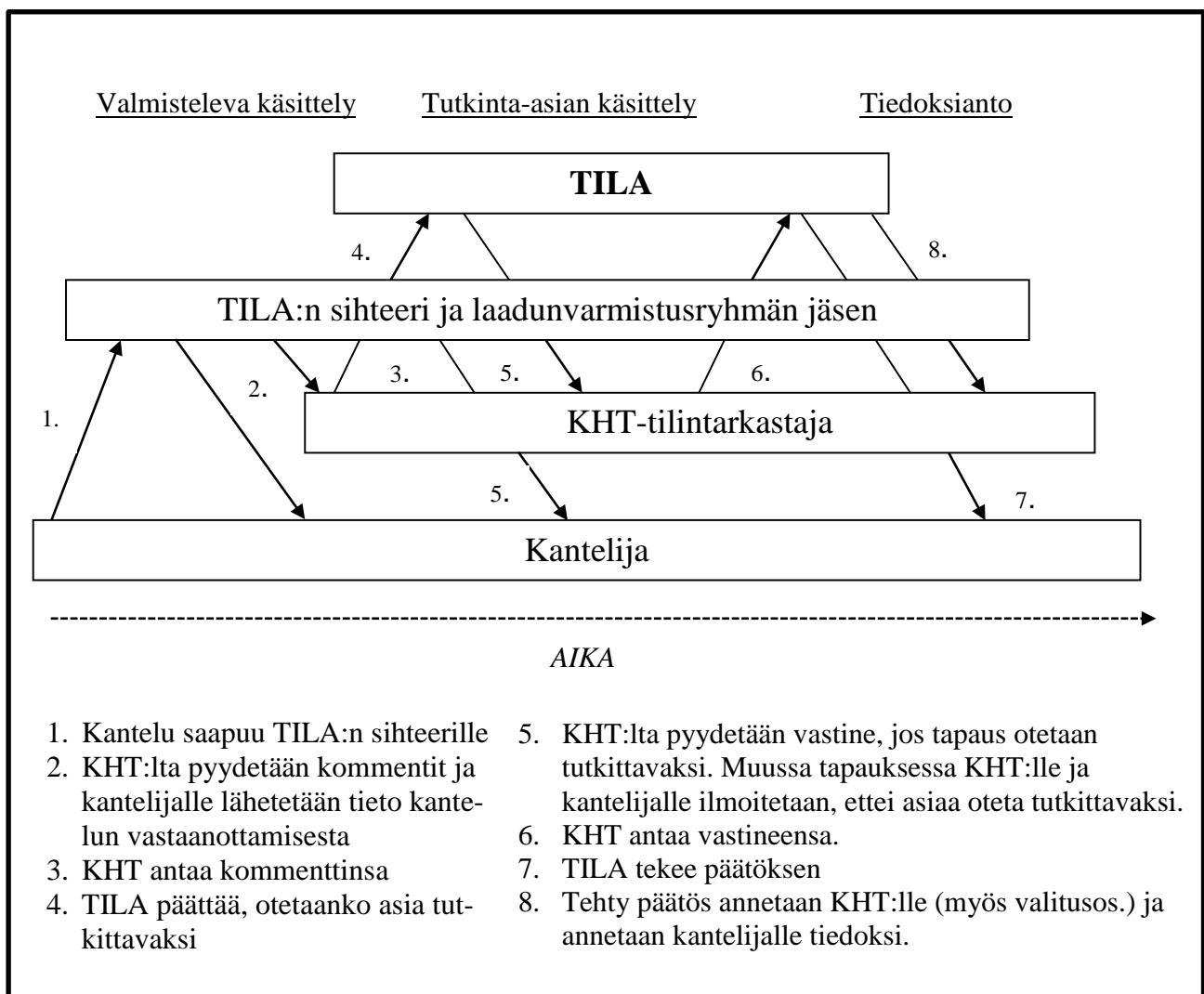
Mikäli TILA päättää, ettei kantelua oteta tutkittavaksi, asian vireille saattaneelle lähetetään puheenjohtajan ja sihteerin allekirjoittama kirje, jossa kerrotaan, ettei TILA ota tilintarkastajan toimintaa tutkittavaksi. Kirjeessä perustellaan, miksei asiaa oteta tutkittavaksi (viitataan TILA:n työjärjestykseen sisältyviin kriteereihin tutkinnan aloittamisesta). Myös tilintarkastajalle lähetetään asiasta sihteerin allekirjoittama kirje. (Ruuska 2011.)

Mikäli TILA päättää ottaa tilintarkastajan toiminnan tutkintaan, asian valmistelijat laativat ja lähettävät yksilöidyn vastinepyynnön tilintarkastajalle. Lisäksi tilintarkastajaa pyydetään tavallisesti toimittamaan toimeksiannon johdosta laatimansa työpaperit TILA:an. Asian valmistelijat hankkivat muun tarvittavan selvityksen (esim. viranomaisen päätökset) sekä perehtyvät vastineeseen ja muuhun asiassa kertyneeseen aineistoon. Tämän jälkeen he laativat päätösluonnoksen TILA:n kokousta varten. TILA:n jäsenten mahdolliset esteellisyydet pyritään huomioimaan ennen kuin jäsenille lähe-

tetään kokousaineisto. Esteellisille jäsenille ei lähetetä aineistoa eivätkä he osallistu asian käsittelyyn TILA:ssa. (Ruuska 2011.)

TILA käsittelee asiaa kokouksessaan ja tekee päätöksen (Ruuska 2011). Trobergin (2012) mukaan suurin osa TILA:n päätöksistä tehdään suhteellisen nopeasti yksimielisyyden vallitessa.

TILA:n päätös lähetetään asianosaiselle ja kopiokappale päätöksestä kantelijalle. Mikäli päätös sisältää kurinpidollisen sanktion, liitetään sen saaneen tilintarkastajan päätöskappaleeseen ohje muutoksenhausta. (Ruuska 2011.) Kantelun ja mahdollisen tutkinta-asian käsittelyprosessi on kuvattu kuviossa 3.

Kuvio 3: Kantelu ja mahdollinen tutkinta-asia prosessina (Mukaiillen Ruuska 2011)

Ruuskan (2012) näkemyksen mukaan kantelun tekeminen TILA:an on tehty sidosryhmille suhteellisen helpoksi. Kantelua ei nimittäin tarvitse tehdä välttämättä virallisena kirjallisena dokumenttina, vaan sen voi halutessaan tehdä myös sähköpostitse tai puhelimitse. (Ruuska 2012.)

Ruuska (2012) kertoo epäillyn tilintarkastajan väärinkäytöksen ja siitä TILA:an tehdyn kantelun välissä olevan ajan pituuden vaihtelevan hämmästyttävän paljon eri tapauksien välillä. Vaikka uusi tilintarkastuslaki tuli voimaan jo 1.7.2007, Ruuska kertoo yllättävän monen TILA:an viimeisen parin vuoden aikana tehdyn kantelun olleen sellaisia, joissa tilintarkastajan toimintaa arvioidaan vielä vanhan tilintarkastuslain perusteella, eli tapaus ajoittuu vuoden 2007 alkuun, vuoteen 2006 tai jopa vuosiin 2005 ja 2004. Kuuden vuoden sääntö luonnollisesti estää tätä vanhemman tilintarkastajan toiminnan käsittelyn. Ruuska toteaa, että monessa tapauksessa kantelu saatetaan tehdä TILA:an esimerkiksi vasta sen jälkeen, kun muut asiaan liittyvät oikeuskäsittelyt on saatu päätökseen. Jos kysymyksessä on ollut esimerkiksi talousrikos, huomataan usein vasta oikeuskäsittelyjen jälkeen, että tilintarkastajankin olisi tullut huomata tiettyjä asioita. Joissakin tapauksissa käsiteltävät asiat taas kohdistuvat hyvin pitkälle ajanjaksolle. Ajallisesti pisin Ruuskan tuntema tapaus on sellainen, jossa kanneltiin tilintarkastajan toiminnasta 1950-luvulta alkaen tähän päivään saakka. (Ruuska 2012.)

4.4 Valvonta-asioiden käsittelyyn liittyvät muutokset TILA:ssa 2000-luvulla

4.4.1 Valvonta-asioiden käsittely

Ennen vuoden 2001 toukokuuta TILA antoi kaikista sille tehdyistä kanteluista päätösmuotoisen ratkaisun. Vuonna 2001 TILA päätti muuttaa käsittelytapaa siten, että tutkittavaksi otetaan vain tilintarkastusalan kannalta merkitykselliset tapaukset. (Ruuska 2012.) TILA ohjeisti 3.5.2001 sihteereitään siten, että kaikkia tilintarkastajien toimintaa koskevia kanteluita ja yhteydenottoja ei enää tuotu lautakunnan kokoukseen käsiteltäväksi valvonta-asiana. ”Näin on esimerkiksi silloin, jos asia on niin epäselvä, ettei yhteydenotosta käy ilmi, mitä moitteita kantelija esittää tilintarkastajaa vastaan, tai jos esitetty asia on kokonaisuudessaan ilmeisen vähäinen, eikä ole syytä epäillä, että tilintarkastaja olisi toiminut vastoin hyvää tilintarkastustapaa.” (Apulaisoikeuskanslerin päätös dnro 867/1/05.)

Edellä mainitussa ennakkokarsinnassa TILA:n sihteerit hankkivat lisätietoja ja arvioivat yhteistyössä puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan kanssa, oliko tapaus sellainen, että se oli perusteltua ottaa käsiteltäväksi lautakunnan kokouksessa täydessä kokoonpanossa. Mikäli näin ei ollut, TILA:n sih-

teeri vastasi kanteluihin ja yhteydenottoihin kirjeellä tai muulla asianmukaisella tavalla. (Apulaisoikeuskanslerin päätös dnro 867/1/05.)

TILA:n omaksumasta menettelytavasta kanneltiin VALA:an kesällä 2006. VALA siirsi asian edelleen valtioneuvoston oikeuskanslerin käsiteltäväksi. Kantelijan mukaan TILA:n menettelytapa, jossa kaikkia tapauksia ei tuotu lautakunnan kokouksiin käsiteltäviksi, oli hyvän hallintotavan vastainen. Apulaisoikeuskanslerin päätös asiasta vahvisti kantelijan väitteen tältä osin oikeaksi². (Apulaisoikeuskanslerin päätös dnro 867/1/05.)

Apulaisoikeuskanslerin päätöksen jälkeen TILA muuttikin menettelytapansa nykyisen mukaiseksi siltä osin, että päätös asian käsittelyyn ottamisesta tehdään TILA:n kokouksessa. Sihteeri ei myöskään enää yksinään vastaa kantelijalle kirjeellä, vaan puheenjohtaja ja sihteeri allekirjoittavat kirjeen yhdessä ja siinä todetaan TILA:n kokouksessaan päättäneen, ettei kantelun johdosta aloiteta tilintarkastajan toiminnan tutkintaa. (Ruuska 2012.)

Ruuskan (2012) mukaan täysin nykyisenlaiseen kaksivaiheiseen valvontamenettelyyn ei TILA:ssa kuitenkaan siirrytty vielä TILA:n vuonna 2001 sihtereilleen antaman menettelyohjeen seurauksena, vaan tällöin tapauksista alettiin pääasiassa vasta karsia selkeästi epäselvät ja epäasialliset yhteydenotot. Nykyisenlaiseksi TILA:n menettelytavat valvonta-asioiden käsittelyissä vakiintuivat sen sijaan vähitellen 2000-luvun kuluessa. (Ruuska 2012.)

4.4.2 Työparimenettely

Ennen vuotta 2011 TILA:n sihteeri vastasi yksin valvonta- tai tutkinta-asioiden valmistelusta TILA:n kokoukselle. Vuoden 2011 alussa otettiin käyttöön työparimenettely, jossa lakimiehen (TILA:n sihteeri) lisäksi asioiden käsittelyyn osallistuu yksi tilintarkastusalan asiantuntija (laadunvarmistusryhmän jäsen).

Ruuskan (2012) mielestä siirtyminen työparimenettelyyn on ollut positiivinen muutos, sillä tilintarkastusammattilaisen mukanaolo tuo käsittelyyn hyödyllistä tilintarkastuksen substanssiosaamista. Kaikki laadunvarmistusryhmän jäsenet ovat nimittäin toimineet muutamasta vuodesta kymmeneen vuosiin tilintarkastajina ennen tuloaan TILA:n palvelukseen. Ruuskan mukaan heidän toimintaansa

---

² Suomen perustuslain 21 §:n 1 momentissa säädetystä käsittelyvelvollisuudesta seuraa, että viranomainen ja muu julkinen valtaa käyttävä on velvollinen antamaan päätöksen toimivaltaansa kuuluvassa asiassa, josta sille on tehty hallintokantelu.

ei kuitenkaan liity intressiristiriitoja, koska he ovat luopuneet KHT-tilintarkastajan nimikkeestään siirtyessään TILA:n palvelukseen. (Ruuska 2012.)

4.4.3 Tutkinta-asioiden julkaiseminen

Ennen vuotta 2010 tutkinta-asioiden ratkaisuselosteet julkaistiin Internetissä kerran vuodessa. Jos TILA:n ratkaisusta oli valitettu VALA:an ja VALA:n ratkaisusta vielä mahdollisesti KHO:teen, ennen ratkaisun julkaisemista odotettiin, että asiasta oli annettu lainvoimainen ratkaisu. Täten voitiin samassa yhteydessä TILA:n ratkaisun kanssa julkaista selostukset myös siitä, miten muut instanssit olivat asiaa tutkineet ja ratkaisseet. Tästä johtuen kesti välillä hyvinkin pitkään ennen kuin ratkaisut julkaistiin Internetissä. Keskimäärin ajallinen viive oli Ruuskan (2012) mukaan sellainen, että kuluvan vuoden ratkaisut julkaistiin seuraavan vuoden lopussa. (Ruuska 2012.)

Vuodesta 2011 alkaen TILA on kuitenkin julkaissut Internetissä tapaukset yksittäin heti niiden ratkaisemisen jälkeen. Tämän lisäksi kerran vuodessa julkaistaan vielä tilastotietoa yms. sisältävä selostus kaikista vuoden aikana annetuista ratkaisuista. Ruuska (2012) kertoo TILA:ssa mietittäneen myös tutkinta-asiaksi etenemättömien tapausten julkaisemista Internetissä. Hän uskoo, että tällä voitaisiin ainakin jossakin määrin lisätä sidosryhmien tietoisuutta siitä, millaiset asiat ovat epäoleellisia tilintarkastusalan kannalta, eli millaisia asioita TILA ei tutki. Tällä saattaisi puolestaan olla ainakin pieni tilintarkastuksen odotuskuilua pienentävä vaikutus. (Ruuska 2012.)

4.5 TILA:n rooli hyvän tilintarkastustavan säätelijänä ja tilintarkastuksen odotuskuilun kaventajana

Muun muassa Saarikivi (1999, 42) on todennut hyvän tilintarkastustavan olevan tapaoikeutta, jota on vaikea säädellä yksityiskohtaisesti. TILA:lla voidaan siksi katsoa olevan tärkeä rooli hyvän tilintarkastustavan tulkitsijana. Muun muassa Halosen ja Steinerin (2010, 32) mukaan TILA:n päätökset ja kannanotot on vakiintuneesti katsottu hyvän tilintarkastustavan keskeisiksi lähteiksi.

Ruuska (2012) toteaa myös TILA:ssa toivottavan, että TILA:n tutkinta-asioiden ratkaisut nähtäisiin tilintarkastusalan ennakkotapauksina ja tärkeinä hyvän tilintarkastustavan linjauksina. TILA:n sihteerin mukaan olisi myös toivottavaa, että TILA pystyisi ottamaan käsittelyyn sellaisia asioita, joilla pystyttäisiin ohjaamaan tilintarkastusala tekemällä jonkinlaista rajanvetoa tilintarkastajan hyväk-

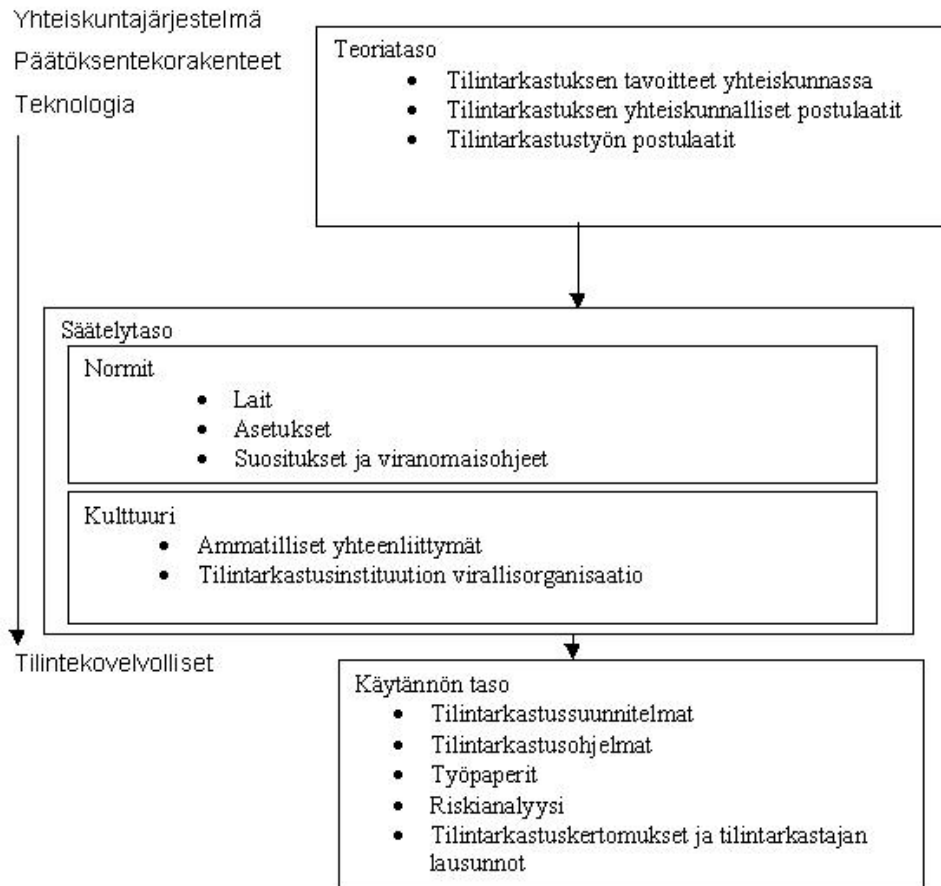
syttävän ja hyväksymiskelvottoman toiminnan välillä. Hänen mukaansa TILA:n tutkinta-asiat ovat kuitenkin valitettavan usein niin yksilöllisiä tapauksia, että laajaa, koko tilintarkastusalaa ohjaavaa vaikutusta on vaikea löytää.

Myös Troberg (2012) kertoo TILA:n pyrkivän siihen, että TILA:n ratkaisuja voitaisiin pitää oikeustapausten tapaan alan ennakkotapauksina ja tärkeinä hyvän tilintarkastustavan linjauksina. Hänen mukaansa tässä on myös onnistuttu esimerkiksi erityistarkastusten osalta 1990-luvulla, kun niistä alkoi tulla kanteluita kasvavissa määrin, eikä niistä ollut olemassa erityistä sääntelyä. Professori toteaa 2000-luvulla olleen sen sijaan enemmän yksittäistapauksia, mutta myös joitakin ennakkotapausluonteisia ratkaisuja (esim. tilintarkastajan velvollisuus osallistua pörssiyhtiön yhtiökokoukseen, ks. TILA 1/2001 luku 5.2.4.1).

Troberg (2012) uskoo, että tärkeimpien TILA:n ratkaisujen julkisuudessa saamaa huomio on osaltaan selventänyt hyvää tilintarkastustapaa tilintarkastajille itselleen tekemällä Ruuskan (2012) toivomalla tavalla rajanvetoa tilintarkastajan hyväksyttävän ja hyväksymiskelvottoman toiminnan välillä. Troberg arvioi TILA:n ratkaisujen selventäneen tilintarkastajien käsitystä ainakin tilintarkastajilta edellytettävien objektiivisuuden, huolellisuuden ja etenkin dokumentoinnin merkityksestä.

Ruuska (2012) ja Troberg (2012) eivät kuitenkaan usko TILA:n ratkaisujen vaikuttavan kovinkaan usein siten, ettei asiasta, josta on jo kerran annettu hylkäävä (ei toimenpiteitä) päätös, kanneltaisi TILA:an uudestaan. Trobergin mukaan ongelma on siinä, että suurin osa TILA:n antamista ratkaisuista koskee pieniä yhteisöjä ja organisaatioita, joita sidosryhmät eivät seuraa. Tästä johtuen monetkaan ratkaisut, joilla saattaisi olla ennakkotapausluonteinen vaikutus, eivät tule sidosryhmien tietoon. (Troberg 2012.) Myös Ruuska toteaa, että kantelijat tuskin käyvät läpi TILA aikaisempia ratkaisuja miettiessään, tehdäkö kantelu vai ei. Tästä huolimatta sekä Troberg että Ruuska uskovat TILA:n ratkaisujen selventävän hyvää tilintarkastustapaa sidosryhmille ja täten myös pienentävän tilintarkastuksen odotuskuilua, joskin hyvin hitaasti.

Kuvio 4: Hyvän tilintarkastustavan käsitteellinen viitekehys (Satopää 2011)

Kuviosta 4 on nähtävissä TILA:n rooli hyvän tilintarkastustavan säätelijänä. Satopään (2011) mukaan hyvä tilintarkastustapa voidaan jakaa kolmeen tasoon: teoriatasoon, säätelytasoon ja käytännön tasoon. Hyvän tilintarkastustavan käsitteellisen viitekehyksen keskimmäiseen tasoon, säätelytasoon, kuuluvat normit ja tilintarkastusinstituutiot. Täten myös TILA:n voidaan katsoa vaikuttavan hyvään tilintarkastustapaan säätelytasolla. Satopää toteaa tilintarkastuksen säätelyn toteutuvan lain-säädännön, suositusten asettamisen, ja viranomaisohjeiden avulla Hänen mukaansa säätelyn kehittäminen voi olla sattumanvaraista. Esimerkiksi yksittäiset tapahtumat, kuten konkurssit, talousrikkokset tai taloudellinen lama voivat olla säätelyn käynnistäjinä. (Satopää 2011.)

4.6 Virheelliset käsitykset TILA:sta

Ruuskan (2012) mukaan TILA:n toimintaan hyvän tilintarkastustavan säätelijänä liittyy selkeä odotuskuilu. Kun kantelija kantelee TILA:an, ja TILA ottaa tilintarkastajan toiminnan tutkintaan, kantelija luulee usein, että kyseessä on TILA:n tuomaroima oikeudenkäynti kantelijan ja tilintarkastajan välillä. Näin asia ei kuitenkaan todellisuudessa ole, sillä TILA:n tutkinta on ns. inkvisitorista tutkintamenettelyä, jossa asianosaisina ovat ainoastaan TILA ja tilintarkastaja, ei kantelija. Täten kantelijalla ei myöskään ole valitusoikeutta TILA:n päätöksestä. Ruuska kertoo, että kantelijat pyytävät usein nähtäväkseen tilintarkastajan TILA:an toimittamat kirjalliset kommentit ja kommentoivat niitä tämän jälkeen itse TILA:lle ”käyden ikään kuin oikeutta tilintarkastajaa vastaan”. TILA:n sihteerin mukaan kantelijoiden on usein vaikea ymmärtää, etteivät he ole asianosaisia eikä heillä ole valitusoikeutta. Hän kertoo kantelijoiden usein yllättyvän kuullessaan tästä, jolloin heidän tyypillisin kommenttinsa on ”Miten niin? Minähän asian laitoin vireillekin.” Ruuska toteaa olemassa olevan kuitenkin suhteellisen tuore korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu, josta käy ilmi, ettei kantelija ole asianomainen. (Ruuska 2012.)

Ruuska (2012) kertoo monille sidosryhmille olevan myös epäselvää, mihin TILA:an tehdyt kantelut voivat johtaa. Hän kertoo saavansa silloin tällöin yhteydenottoja, joissa asiaa tiedustellaan. Kun tiedustelijalle kerrotaan, että kantelu voi johtaa TILA:n sanktioon tilintarkastajalle, muttei määrätä tilintarkastajaa suorittamaan taloudellista kompensatiota tai vahingonkorvausta, moni yhteydenottaja luopuu kantelun tekemisestä. (Ruuska 2012.)

5 TILINTARKASTUKSEN ODOTUSKUILU SUOMESSA VUOSINA 2000–2010

Tämän tutkimuksen tutkimusaineistona ovat TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemat toimenpiteisiin johtamattomat tutkinta-asiat, jotka ovat tulleet TILA:n käsittelyyn kantelun, muun yhteydenoton tai asian julkisuudessa saaman huomion seurauksena (46 kpl). Kaikki tutkimusaineistoon sisältyvät 46 tutkinta-asiaa sekä vertailun vuoksi myös ne TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemat kantelut, jotka ovat johtaneet TILA:n sanktioon tilintarkastajalle (22 kpl), on esitetty tiivistetysti liitteessä 3.

Tutkimus toteutetaan pääasiassa laadullisin menetelmin analysoimalla tarkasti tutkimusaineiston käsittämiä TILA:n tutkinta-asioita. Tutkimuksessani en kuitenkaan tarkastele sitä, miten tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa jakaantuu *määrällisesti* (prosentuaalisesti) kohtuullisuuskuiluun, säännöskuiluun ja puutteelliseen suorituskuiluun. Tästä syystä tutkimukseeni ei kuulu kaikkien TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden jaottelu kohtuullisuuskuiluun, säännöskuiluun ja puutteelliseen suorituskuiluun. Sen sijaan toteutan tämän jaottelun vain joidenkin kanteluiden osalta pystyäkseni vahvistamaan aiemman suomalaisen odotuskuilututkimuksen (ks. Troberg & Viitanen 1999) havainnot kohtuullisuuskuilun, säännöskuilun sekä puutteellisen suorituskuilun olemassaolosta Suomessa.

TILA:n sihteerin Risto Ruuskan (2012) sekä TILA:n pitkäaikaisen jäsenen professori Pontus Trobergin (2012) näkemysten mukaan TILA:an tehdyt toimenpiteisiin johtamattomat kantelut kertovat tilintarkastuksen odotuskuilusta. Ruuskan mukaan kantelijoilla on tällaisissa tapauksissa lähes poikkeuksetta aito intressi ja uskomus siitä, että tilintarkastaja on rikkonut hyvää tilintarkastustapaa. Monista toimenpiteisiin johtamattomista kanteluista näkee hänen mukaansa heti, että niissä on kysymys tilintarkastuksen odotuskuilusta, eli kantelijan odotukset ovat aivan erilaiset kuin se, mitä TILA ja tilintarkastuslaki tilintarkastajalta edellyttävät. Pääasiassa kantelija tuntuu odottavan tilintarkastajalta ja tilintarkastukselta paljon enemmän kuin, mitä lopulta saa. (Ruuska 2012.)

Tästä eteenpäin tarkoitan TILA:an tehdyllä kantelulla tai valituksella kantelua, joka on edennyt TILA:n tutkinta-asiaksi, jollei toisin mainittu. Viitatessani toimenpiteeseen johtamattomaan kanteluun tai valitukseen tarkoitan TILA:an tehtyä kantelua, joka on edennyt TILA:n tutkinta-asiaksi, mutta ei ole johtanut TILA:n sanktioon tilintarkastajalle tai tilintarkastusyhteisölle. Kanteluun rinnastan myös TILA:n omasta aloitteestaan tutkintaan ottaman tilintarkastajan toiminnan, mikäli asia on

otettu käsittelyyn asian julkisuudessa saaman huomion seurauksena tai siksi, että jokin taho on ottanut yhteyttä TILA:an asian tiimoilta.

Tämä luku etenee seuraavasti: Ensin esittelen tutkimusaineistoa yleisesti. Tämän jälkeen analysoin, mitä tutkimusaineiston perusteella voidaan päätellä tilintarkastuksen odotuskuilusta hyvän tilintarkastustavan eri osa-alueiden (raportointi, riippumattomuus/esteettömyys/objektiivisuus, ammattitaito/huolellisuus, ammattimainen käytös) osalta. Samalla tutkin myös, koostuuko tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa kohtuullisuuskuilusta, säännöskuilusta sekä puutteellisesta suorituskuilusta. Lopuksi tutkin, minkä sidosryhmien (tilinpäätösten käyttäjien) tilintarkastukseen/tilintarkastajiin kohdistamien odotusten ja tilintarkastajien/TILA:n näkemysten välillä vallitsee kuilu (tilintarkastuksen odotuskuilu) sekä sitä, millaisiin asioihin odotuskuilu liittyy eri sidosryhmien kohdalla.

5.1 Tutkimusaineiston esittely

Taulukon 4 perusteella voidaan ensinnäkin todeta, että tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa on totta, tai on ainakin ollut sitä vuosina 2000–2010. Tätä viestittää se, että TILA on kyseisenä ajanjaksona ratkaissut yhteensä 46³ sidosryhmien tekemää toimenpiteisiin johtamatonta valitusta, mikä tarkoittaa keskimäärin yli neljää tilintarkastuksen odotuskuilusta kertovaa tapausta vuodessa. Voidaan myös havaita, että lähes 70 % kaikista TILA:n tutkinta-asioiksi edenneistä kanteluista ei ole johtanut toimenpiteisiin TILA:ssa. Taulukosta 4 nähdään lisäksi, että TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden määrät ovat olleet korkeimmillaan tarkastelujakson kolmena ensimmäisenä vuotena (2000–2002) sekä kahtena viimeisenä vuotena (2009–2010).

---

³ Lukuun sisältyy yksi tapaus, jossa TILA antoi tilintarkastajille huomautuksen, mutta VALA poisti sen.

Vuosi	Kanteluiden lukumäärä	Hyväksymisen peruuttamis-esityksiä	Varoituksia	Huomautuksia	Ei toimenpiteitä	VALA muuttanut TILA:n päätöstä
2000	7		1	1	5	1
2001	8		1		7	
2002	11		1		10	
2003	7		2	2	3	
2004	2		2			
2005	5		1	3	1	
2006	3		1		2	
2007	3				3	
2008	6		2	2	2	
2009	9				9	
2010	7	1	1	1	4	
Yhteensä	68	1	12	9	46	1
Osuus (%) kaikista kanteluista	100,0 %	1,5 %	17,6 %	13,2 %	67,6 %	1,5 %

Taulukko 4: TILA:n ratkaisemat kantelut vuosina 2000–2010

Korkeahko TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden määrä vuosina 2000–2002 johtuu todennäköisesti lähinnä siitä, ettei nykyisenlaiseen kaksivaiheiseen valvontamenetelyyn oltu TILA:ssa vielä kyseisinä vuosina siirrytty, vaan TILA antoi pääasiassa päätösmuotoisen ratkaisun kaikista TILA:an tehdyistä kanteluista (lukuun ottamatta selkeästi epäselviä ja epäasiallisia yhteydenottoja), kuten luvussa 4.4.1 on kuvattu. TILA:n vuonna 2009 käsittelemä suuri toimenpiteisiin johtamattomien valitusten määrä taas johtuu suurelta osin useammasta TILA:n kyseisenä vuonna käsittelemästä tilintarkastajan toimintaa uskottuna miehenä osakeyhtiölain mukaisessa osakkeiden lunastusmenettelyssä koskevasta kantelusta. Ruuska (2012) arvioi kanteluita samasta asiasta olleen vuonna 2009 peräti neljä kappaletta lähinnä siksi, että yhden tapauksista johdettua uutisointiin Kauppalehdessä (ks. esim. Sahiluoma 2008) sidosryhmät kiinnittivät kyseiseen seikkaan huomiota ja kantelivat TILA:an muista vastaavanlaisista tapauksista. Yksittäisten vuosien korkeiden lukujen perusteella ei kuitenkaan voida päätellä paljoa, sillä TILA ei aina ehdi ratkaista kaikkia yksittäisenä vuotena tehtyjä kanteluita niiden tekovuonna, mistä johtuen niiden ratkaisu siirtyy seuraavaan vuoteen (Ruuska 2012.)

TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemista toimenpiteisiin johtamattomista valituksista 25 kappaletta (54 %) koski osakeyhtiöön liittyvää toimeksiantoa, 11 kappaletta (24 %) asunto-osakeyhtiöön liittyvää toimeksiantoa ja 4 kappaletta (9 %) yhdistykseen liittyvää toimeksiantoa (Taulukko 5). Säätö-

öiden, seurakuntayhtymien, elinkeinoyhtymien ja elinkorkolaitosten tarkastuksiin liittyviä toimenpiteisiin johtamattomia valituksia oli joukossa kutakin vain yksi. Selkeästi tilintarkastuksen odotuskuilu liittyy siis aineiston perusteella ainakin osakeyhtiöitä, asunto-osakeyhtiöitä sekä yhdistyksiä koskeviin toimeksiantoihin.

Vuosina 2000–2010 TILA:an tehdyistä toimenpiteisiin johtamattomista kanteluista 61 % (28 kpl) koski tilintarkastajan toimintaa lakisääteisessä tilintarkastuksessa ja 41 % (19 kpl) tilintarkastajan muuta tilintarkastajan ominaisuudessa suorittamaa toimintaa. Osakeyhtiöihin ja asunto-osakeyhtiöihin liittyvistä toimenpiteisiin johtamattomista kanteluista osa koski lakisääteisiä tilintarkastuksia ja osa tilintarkastajan muuta tilintarkastajan ominaisuudessa suorittamaa toimintaa. Yhdistyksiin liittyvät toimenpiteisiin johtamattomat valitukset taas koskivat kaikki lakisääteisiä tilintarkastuksia. Vaikuttaisi siis siltä, että tilintarkastukseen kohdistuu odotuskuilu Suomessa liittyen lakisääteisiin tilintarkastuksiin ainakin osakeyhtiöissä, asunto-osakeyhtiöissä ja yhdistyksissä sekä tilintarkastajan muuhun tilintarkastajan ominaisuudessa harjoittamaan toimintaan ainakin osakeyhtiöissä ja asunto-osakeyhtiöissä.

Vuosi	YHTEISÖ- TAI ORGANISAATIOMUOTO						TOIMEKSIANTOTYYPPI			Toimenpit. johtamatt. kanteluita yhteensä
	OY	AS.OY	KY	Elinkorkolaitos	RY	Säätiö	Seurakuntayhtymä	Lakisääteinen	Tilintark. muu toiminta	
2000		3					1	3	2	5
2001	3	4						5	2	7
2002	4	2		1	2			7	4	10
2003	2		1					1	2	3
2004										0
2005	1								1	1
2006	2							1	1	2
2007	3							3		3
2008	1				1			2		2
2009	7	1				1		3	6	9
2010	2	1			1			3	1	4
Yhteensä	25 54,3 %	11 23,9 %	1 2,2 %	1 2,2 %	4 8,7 %	1 2,2 %	1 2,2 %	28 60,9 %	19 41,3 %	46 100,0 %

Taulukko 5: TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden jakautuminen eri yhteisö- ja organisaatiomuotojen sekä erilaisten toimeksiantojen välillä vuosina 2000–2010. Osa kanteluista on liittynyt useampaan tilintarkastuskohteeseen/toimeksiantoon. Osa kanteluista ei ole liittynyt tiettyyn tilintarkastuskohteeseen (esim. kantelu koskien tilintarkastajan lehtikirjoittelua).

5.2 Hyvän tilintarkastustavan odotuskuilun osa-alueet

Taulukosta 6 nähdään TILA:n ratkaisseen vuosina 2000–2010 kaikkein eniten tilintarkastajan raportointia koskevia toimenpiteisiin johtamattomia kanteluita. Myös tilintarkastajan riippumattomuutta, esteettömyyttä ja objektiivisuutta sekä tilintarkastajan ammattitaitoa ja huolellisuutta koskevia toimenpiteisiin johtamattomia kanteluita on ratkaistu paljon. Ammatillista käytöstä koskevien toimenpiteisiin johtamattomien valitusten määrä on alle kolmasosa raportointiin kohdistuneiden toimenpiteisiin johtamattomien valitusten määrästä, mutta silti tilintarkastajan ammatillista käytöstäkin koskevia kanteluja on ratkaistu TILA:ssa keskimäärin useammin kuin joka toinen vuosi.

Vuosi	Riippumattomuus, esteettömyys ja objektiivisuus	Raportointi	Ammattimainen käytös	Ammattitaito ja huolellisuus
2000	3 (5)	2 (7)	1 (2)	3 (5)
2001	4 (5)	4 (5)	1 (2)	2 (2)
2002	8 (8)	8 (9)	2 (2)	3 (4)
2003	1 (2)	2 (5)		1 (3)
2004				(2)
2005	1 (3)	(2)	(3)	1 (2)
2006	1 (1)	1 (2)		1 (2)
2007	1 (1)	2 (2)	1 (1)	
2008	1 (1)	1 (4)		(3)
2009		4 (4)	1 (1)	7 (7)
2010	1 (1)	2 (4)	2 (2)	3 (4)
Yhteensä	21 (27)	26 (44)	8 (13)	21 (34)
Osuus (%) kaikista aihepiirin kanteluista	77,8% (100)	59,1% (100)	61,5% (100)	61,8% (100)

Taulukko 6: TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden (ja kaikkien kanteluiden) jakautuminen hyvän tilintarkastustavan eri osa-alueisiin vuosina 2000–2010. Osa kanteluista on koskenut useampaa hyvän tilintarkastustavan osa-aluetta.

Kaikkiin taulukossa 6 esitettyihin hyvän tilintarkastustavan osa-alueeseen liittyy siis tukitusaineiston perusteella tilintarkastuksen odotuskuilu. Tutkimusaineiston valossa tilintarkastajan raportoinnilla vaikuttaisi kuitenkin olevan kaikkein suurin kasvattava vaikutus tilintarkastuksen odotuskuiluun. Tilintarkastajan raportoinnilla onkin sidosryhmille hyvin keskeinen merkitys, sillä tilintarkas-

taja viestii raportointinsa kautta työnsä tärkeimmät tulokset: työn sisällön, havaintonsa, johtopäätöksensä ja suosituksensa (Riistama 1999, 266).

Tilintarkastajaan kohdistuvilla riippumattomuus-, objektiivisuus- ja esteettömyysvaatimuksilla sekä tilintarkastajalta odotetulla ammattitaidolla ja huolellisuudella näyttäisi niitä koskevien toimenpiteisiin johtamattomien valitusten valossa olevan lähes yhtä suuri vaikutus tilintarkastuksen odotuskuiluun kuin tilintarkastajan raportoinnilla. TILA:n ratkaisemien tilintarkastajan epäammattimaista käytöstä koskevien toimenpiteisiin johtamattomien valitusten määrä taas jää selvästi muita kolmea kategoriaa alhaisemmaksi eli sillä vaikuttaisi täten olevan pienempi vaikutus tilintarkastuksen odotuskuiluun kuin kolmella muulla hyvän tilintarkastustavan osa-alueella.

Tilintarkastajan riippumattomuuteen, esteettömyyteen ja objektiivisuuteen kohdistuu kaikkein eniten toimenpiteisiin johtamattomia TILA:n ratkaisemia valituksia mitattuna suhteessa kaikkiin kyseisestä aiheesta tehtyihin TILA:n ratkaisemiin kanteluihin (77,8 %). Muun muassa Katz (2009, 31) onkin todennut riippumattomuuteen olevan helppo vedota erityisesti, jos valittaja ei löydä muuta syytä valittaa tilintarkastajan toiminnasta, joka on vastoin valittajan omia toiveita. Monissa riippumattomuuteen, objektiivisuuteen ja esteettömyyteen liittyvissä tapauksissa odotuskuilu saattaakin johtua enemmän kantelijan haluista kuin uskomuksista (ks. uskomukset vs. halut luvut 3.1 ja 3.2.1). Vuosina 2000–2010 monet toimenpiteisiin johtamattomat valitukset liittyivät yhtiöiden sisäisiin kiistatilanteisiin esimerkiksi osakkaiden keskuudessa tai osakkaiden ja johdon välillä. Näissä tilanteissa kantelija monesti syytti tilintarkastajaa puolueellisuudesta, mikäli tilintarkastaja ei ollut asettunut puolustamaan kantelijan edustamaa kantaa.

5.2.1 Raportointi

TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden valossa raportointi näyttäisi olevan kaikkein epäselvin hyvän tilintarkastustavan osa-alue. Raportointiin liittyvät tapaukset koskevat usein sitä, ettei tilintarkastaja ole raportoinut antamassaan tilintarkastuskertomuksessa jostain virheestä tai puutteesta. Yhdyn Katzin (2009, 29–30) esittämään käsitykseen siitä, että tämä on joissakin tapauksissa loogisessa yhteydessä siihen väittämään, että kantelijoiden motiivina on saada TILA:n ratkaisulta tukea vahingonkorvausvaateeseensa tilintarkastajan laiminlyönnin johdosta. Mikäli tilintarkastaja olisi laiminlyönyt raportointivelvollisuutensa ja aiheuttanut täten vahinkoa, vahingonkärsijällä olisi perusteet hakea vahingonkorvausta (Katz 2009, 29–30.) Monissa tapauksissa onkin valitettu käytännössä puhtaan tilintarkastuskertomuksen antamisesta.

Vuosina 2000–2010 kantelijan motiivina kannella tilintarkastajasta TILA:an vaikuttaisi vielä useammin olleen pyrkimys käyttää TILA:a evidenssin tuottajana oikeudenkäynnissä, kun esimerkiksi kantelevalla osakkeenomistajalla on samaan aikaan ollut oikeudenkäynti meneillään yhtiötä tai yhtiön johtoa vastaan; mikäli TILA tällaisessa tilanteessa toteaisi tilintarkastajan antaneen väärin perustein puhtaan tilintarkastuskertomuksen, olisi tämä osoitus yrityksen virheellisestä taloudellisesta raportoinnista. Troberg (2012) kertoo myös TILA:n kiinnittäneen huomiota tähän ilmiöön. Tilintarkastajaa on syytetty useissa kanteluissa myös virheellisten, harhaanjohtavien tai epäselvien lausuntojen antamisesta tai muuten vääränlaisesta raportoinnista.

Seuraavaksi esittelen raportointia koskevissa toimenpiteisiin johtamattomissa valituksissa usein esiin nousseita odotuskuilun osatekijöitä kuvaamalla esimerkinomaisesti joitakin TILA:n ratkaisemia tapauksia.

5.2.1.1 Sidosryhmien puutteellinen sääntelyn tuntemus ja tulkitsemiskyky

Osassa toimenpiteisiin johtamattomista valituksista tilintarkastuksen odotuskuilu vaikuttaisi johtuvan kantelijan puutteellisesta lainsäädännön ja muun sääntelyn tuntemuksesta ja/tai tulkitsemiskyvystä. Mikäli tutkimusaineistossa olisi mukana myös TILA:n tutkinta-asioiksi etenemättömät kantelut, tällaisia tapauksia olisi Ruuskan (2012) mukaan vielä huomattavasti enemmän. Ruuska (2012) ja Troberg (2012) ovat molemmat havainneet, että TILA:an kantelevilla tahoilla on usein huono lainsäädännön ja kansainvälisten tilintarkastusstandardien tuntemus, mikä synnyttää tilintarkastuksen odotuskuilua. Tämä käy ilmi esimerkiksi ratkaisuista TILA 2/2007 ja TILA 3/2007. Tapaukset ovat keskeisiltä osin toisiinsa nähden lähes identtisiä, mistä johtuen esittelen tässä vain ratkaisun 3/2007.

TILA 3/2007

Oy:n yhtiökokous oli tehnyt yksimielisen päätöksen antaa Oy:n hallitukselle valtuudet päättää ns. sijoitusosakkeiden hoitovastikkeiden määrästä kaudella 2006. Hallitus teki valtuutuksensa nojalla päätöksen vapauttaa tietyt osakkeet velvollisuudesta maksaa vastiketta kyseisellä kaudella, vaikka yhtiössä oli vain yhdenlaisia osakkeita. Oy:n yhtiöjärjestyksessä säädettiin yhtiökokouksen päättävän vastikkeista. Oy:n osakkaan kantelun mukaan hallituksen päätös oli Oy:n yhtiöjärjestyksen ja

osakeyhtiölain yhdenvertaisuusperiaatteen vastainen, mitä tilintarkastajan olisi osakkaan mukaan pitänyt moittia antamassaan tilintarkastuskertomuksessa. (TILA 3/2007.)

TILA totesi KHT:n osoittaneen vastineessaan luotettavalla tavalla, että hallituksen päätöksestä vapauttaa tietyt osakkeet velvollisuudesta maksaa vastiketta kyseisellä kaudella seurasi taloudellista etua kaikille osakkeenomistajille ja yhtiölle. Täten yhtiökokouksen päätöstä valtuutuksen myöntämisestä hallitukselle ei voitu pitää suoraan yhdenvertaisuussäännöksen nojalla mitättömänä. Koska päätös kuitenkin oli yhtiöjärjestyksen vastainen, se oli moitteenvaraisesti pätemätön. Päätöksestä ei kuitenkaan oltu nostettu moitekannetta, vaikka kantelun tekijä oli ollut tietoinen valittamistiestä käräjäoikeuteen, ja kanneaikaa oli ollut jäljellä. Päätöksen pätemättömyys ei täten ollut varmaa, koska sen lainmukaisuutta ei oltu arvioitu tuomioistuimen lainvoimaisella tuomiolla. Näin ollen kantelu ei antanut aihetta toimenpiteisiin. (TILA 3/2007.)

Edellä esitetyn perusteella tässä tapauksessa odotuskuilun voidaan katsoa johtuneen kantelijan puutteellisesta lainsäädännön tuntemuksesta ja sen tulkitsemiskyvystä, koska hän ei ole TILA:an kannellessaan ollut tietoinen/ymmärtänyt seuraavaa: Osakeyhtiölain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa todetaan, että OYL:n yhdenvertaisuusperiaatteesta (OYL 21.7.2006/624 1. luku 7 § / VOYL 29.9.1978/734 3. luku 1 § & 9. luku 16 §) voidaan tietyissä tilanteissa poiketa, jos yhtiölle näin saavutetaan tosiasiallista hyötyä. Yhdenvertaisuusperiaatteesta ei siis johdu kieltoa tehdä suhteessa osakkeenomistajaan liiketoimia, jotka ovat osakkeenomistajan ja koko yhtiön edun mukaisia. Lisäksi, mikäli osakeyhtiön yhtiökokous on tehnyt päätöksen, joka on moitteenvaraisesti pätemätön, pätemättömyys ei ole varmaa, jos sitä ei ole osoitettu todeksi tuomioistuimen lainvoimaisella tuomiolla. Täten hyvä tilintarkastustapa ei edellytä tilintarkastajan puuttuvan edellä mainitunlaisiin liiketoimiin tai päätöksiin raportoinnissaan.

Toki tulee huomata, että tapauksessa on todennäköisesti osittain ollut kysymys myös siitä, ettei kantelija ole yhtynyt tilintarkastajan mielipiteeseen siitä, että hallituksen tekemästä päätöksestä seurasi taloudellista etua kaikille osakkeenomistajille ja yhtiölle. Tämänkin voitaneen kuitenkin katsoa kertovan kantelijan kustannuslaskennan tms. puutteellisesta osaamisesta.

Tapauksessa kantelija oli siis ymmärtänyt oikein tilintarkastajan tilintarkastuslain mukaisen huomautusvelvollisuuden, mutta itse lainvastaista toimintaa, josta tilintarkastajan olisi tullut tilintarkastuslain nojalla huomauttaa, ei ollut todellisuudessa tapahtunut. Tämä on sinällään mielenkiintoinen tilintarkastuksen odotuskuiluun muualta, tässä tapauksessa osakeyhtiölaista, heijastuva ongelma.

5.2.1.2 Tilintarkastaja takaajana: Virheettömyysolettama

Muun muassa Porterin (1993) mukaan yksi keskeisimmistä tilintarkastuksen odotuskuilun synnyttäjäistä on tilinpäätöksen käyttäjien oletus siitä, että tilintarkastajan puhdas lausunto takaa tilinpäätöksen virheettömyyden. Myös TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemat toimenpiteisiin johtamattomat kantelut tukevat Porterin havaintoa. Muun muassa tapauksissa TILA 5/2001 ja TILA 5/2009 kantelija ei ole ymmärtänyt, että tilintarkastuksen tavoitteena on saavuttaa kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätös sisällä *oleellisia* virheitä. Nämä kantelut heijastavat näkemykseni mukaan Porterin viitekehyksessä ensisijaisesti puutteellista suorituskuilua. Myös Trobergin (2012) näkemyksen mukaan olennaisuuden käsitteeseen liittyy selkeä odotuskuilu. Hän kertoo, että antamallaan tutkintasioiden ratkaisulla TILA pyrkii erityisesti selventämään olennaisuuden käsitettä sidosryhmille.

Toisaalta kysymys voi olla myös siitä, että sidosryhmät ovat kyllä ymmärtäneet tilintarkastajan velvollisuutena olevan vain oleellisista virheistä raportoinnin, mutta odotuskuilu liittyykin siihen, miten oleellisuus määritellään (ks. Dobroţeanu ym. 2009 luku 3.2.2). Muun muassa Blummén (2008, 66) mukaan olennaisuutta tilintarkastuskertomuksen osalta arvioidaan vaikutuksensa perusteella, ts. olisiko tieto virheellisyydestä saattanut muuttaa lukijan käyttäytymistä, mutta kaikki eivät ole välttämättä tietoisia tästä määritelmästä tai eivät ole samaa mieltä siitä. Toisaalta ei myöskään välttämättä aina ole selvää, olisiko tieto virheellisyydestä saattanut muuttaa lukijan käyttäytymistä vai ei.

TILA 5/2001

Tapauksessa TILA 5/2001 tilintarkastajan olisi Asunto-osakeyhtiön osakkaan kantelun mukaan pitänyt huomauttaa muun muassa siitä, että yhtiön tuuletusparvekkeiden korjaustyön kuluina oli esitetty 195 980 markkaa, vaikka tuloslaskelmassa korjauskuluiksi oli merkitty 185 980 markkaa. Puhtaan tilintarkastuskertomuksen antanut KHT myönsi TILA:lle toimittamassaan vastineessa, että toimintakertomuksessa oli kantelijan esittämä kirjoitusvirhe, mutta se ei ollut oleellinen eikä vaikuttanut tilinpäätöksen oikeellisuuteen. (TILA 5/2001.)

Sama osakas kanteli myös muun muassa siitä, ettei tilintarkastaja ollut tilintarkastuskertomuksessaan huomauttanut siitä, että tilinpäätöksessä esitetyt sähkökulut olivat yli 25 000 markkaa korkeammat kuin edellisenä tilikautena. Tästä KHT totesi vastineessaan seuraavaa: ”Yhtiökokouksessa on tilintarkastuksen käsittelyn yhteydessä keskusteltu sähkölaskun poikkeavasta suuruudesta ja asiasta on luvattu antaa selvitys osakkaille. Kaikki sähkökulujen tilille kirjatut laskut ovat perustuneet

Asunto-osakeyhtiölle osoitettuihin sähkölaskuihin, jotka on hyväksytty annettujen ohjeiden mukaisesti isännöitsijätoimistossa. Sähkökulujen suuruus ei ole ollut tilinpäätöksen ja hallinnon tarkastuksen osalta *oleellinen*.” (TILA 5/2001.)

TILA totesi, että KHT:n vastineessa oli asianmukaisesti esitetty perusteet vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen antamiselle. TILA katsoi täten, ettei Asunto-osakeyhtiön tilintarkastajan suorittamaan tilintarkastustyöhön tai siitä raportointiin liittynyt puutteita. (TILA 5/2001.)

TILA 5/2009

Tapauksessa TILA 5/2009 Kehittämiskeskus kanteli KHT:sta, joka oli allekirjoittanut lausunnon Kehittämiskeskuksen rahoittamasta Oy:n projektista. Kehittämiskeskuksen päätöksen yleisten ehtojen mukaan yrityksen tulee järjestää projektiin käytetyn työajan seuranta ja dokumentoida projektiin käytetty työaika kirjanpitoon tuntilistoin. KHT:n tarkastuksen ja lausunnon jälkeen projektiin kohdistettiin toinen tarkastus, jossa havaittiin, ettei Oy:ssä oltu tehty näin ja, että kustannustilitysten työtunnit olivat jälkikäteen arvioituja. (TILA 5/2009.)

KHT totesi TILA:an toimittamassaan vastineessa harkinneensa tarkastuksen yhteydessä, tulisiko tuntiraporttien puuttumisesta mainita lausunnossa Kehittämiskeskukselle. Hän selvitti kuitenkin palkkakirjanpidon kautta projektiin osallistuneille henkilöille maksettujen palkkojen perusteet ja määrät ja arvioi tätä kautta tilitykseen sisältyvien palkkojen oikeellisuutta. KHT ei pitänyt laskennallisissa tuntipalkoissa todettuja eroja olennaisina eikä raportoinut siksi tuntiraporttien puuttumisesta Kehittämiskeskukselle. (TILA 5/2009.)

TILA totesi ratkaisussaan, ettei KHT:n toiminta kokonaisuudessaan ollut moitittavaa, joten sanktioiden käyttöön ei ollut perusteltua syytä. (TILA 5/2009.)

5.2.1.3 Tilintarkastajan raportointivelvollisuus erityistoimeksiannossa

Hyvään tilintarkastustapaan kuuluu, että tilintarkastaja suorittaa erityistoimeksiannon ja raportoi siitä toimeksiantajan ohjeiden mukaisesti. Tämä tarkoittaa käytännössä usein sitä, että tilintarkastaja raportoi tietystä asiasta tietyn, ja usein rajallisen, tarkastusmateriaalin perusteella tietystä näkökulmasta. Tilintarkastajan on suunnattava tarkastustoimenpiteensä erityisesti sellaisten seikkojen selvittämiseen, jotka ovat toimeksiantajan kannalta tärkeitä. Toimeksianto määrittää siis tarkastustyön

tarkoituksen. Myös lausunnon tai muun raportoinnin kohteet ja muoto määräytyvät toimeksiannon perusteella. (TILA 10/2001.)

TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien valitusten valossa näyttää kuitenkin siltä, etteivät kaikki sidosryhmät ole ymmärtäneet tilintarkastajan tarkastus- ja raportointivelvoitteita erityistoimeksiannossa. Lisäksi monilta on jäänyt ymmärtämättä se, ettei se, ettei erityistoimeksiannoon liittyvä tilintarkastajan raportointi välttämättä sovellu sellaisenaan sovellettavaksi muihin tarkoituksiin kuin toimeksiannossa määriteltyyn, tarkoita, että tilintarkastajan raportointi olisi virheellistä tai hyvän tilintarkastustavan vastaista.

Trobergin (2012) näkemyksen mukaan erityistoimeksiantoihin liittyy jopa suurempi odotuskuilu kuin lakisääteisiin tilintarkastuksiin. Troberg toteaa jokaisen erityistoimeksiannon olevan erilainen, eikä siksi ole tarkkaan voitu määritellä, miten tilintarkastajan tulisi niissä menetellä, kun tilintarkastajan tulee lisäksi vielä noudattaa niissä toimeksiannantajan antamia ohjeita. Hänen mukaansa juuri tämä tekee tilintarkastajan muusta tilintarkastajan ominaisuudessa suorittamasta toiminnasta selkeän harmaan alueen. Professorin mielestä ongelmallista on se, että KHT-kirjaimet on alun perin tarkoitettu vain varsinaista tilintarkastusta varten. Kun tilintarkastajat toimivat KHT-tilintarkastajan ominaisuudessa myös muissa toimeksiannoissa, tilintarkastuslaki tulee osittain sovellettavaksi myös tilintarkastajan toimintaan näissä muissa toimeksiannoissa, sillä tilintarkastuslain 1 §:ssä säädetään, että

”Tilintarkastajan tässä ominaisuudessaan harjoittamaan muuhun kuin 1 momentissa tarkoitettuun toimintaan sovelletaan 20–22, 26, 39–46, 49–50 ja 53–54 §:n säännöksiä.” (Troberg 2012.)

Lain 20 §:ssä (ammattieettiset periaatteet) taas säädetään, että *”Tilintarkastajan on suoritettava tässä laissa tarkoitettut tehtävät...**objektiivisesti...yleinen etu huomioon ottaen**”*, mikä on Trobergin (2012) mielestä ongelman ydin; miten tilintarkastaja voisi samanaikaisesti ottaa huomioon yleisen edun ja raportoida toimeksiannantajan näkökulmasta, mikä on erityistoimeksiannon tarkoitus? Trobergin mielestä tilintarkastuksen odotuskuilu johtuukin tältä osin suuresta määrin lainsäädännön harhaanjohtavuudesta. Lisäksi tilintarkastuslain vaatimus toimia objektiivisesti johtaa sidosryhmiä harhaan siten, että monet luulevat virheellisesti, että tilintarkastajan on oltava riippumaton myös erityistoimeksiannossa. (Troberg 2012.) Ruuska (2012) vahvistaa Trobergin käsityksen kertoessaan äskettäin TILA:an tehdystä kantelusta, jossa kantelija syytti tilintarkastajaa siitä, ettei tämä ollut riippumaton, vaikka kyse oli erityistoimeksiannosta.

Esimerkkejä TILA:n ratkaisemista tapauksista, joissa odotuskuilu liittyy tilintarkastajan raportointivelvollisuuksiin erityistoimeksiannossa, ovat muun muassa ratkaisut TILA 1/2002 sekä TILA 7/2003, jotka esittelen seuraavassa.

TILA 1/2002

Tapauksessa TILA 1/2002 KHT oli suorittanut Oy:tä koskevan konkurssipesän erityistarkastuksen konkurssipesän pesänhoitajan toimeksiannosta ja antanut siitä tarkastuskertomuksen. Lisäksi hän oli antanut Oy:n osakekannasta arvonmäärityslausunnon ja ollut todistajana oikeudessa syyttäjän ajamassa rikosjutussa, jossa Oy:n osakas oli ollut vastaajana kirjanpitosyytteeseen. (TILA 1/2002.)

Kyseinen osakas kanteli TILA:an (muun muassa) KHT:n toiminnasta. Kantelun mukaan KHT:n tahalliset ja virheelliset kannanotot johtivat rikostutkintaan, oikeuskysymysten väärinarviointiin ja kantelijan tuomioon velallisen epärehellisyydestä. (TILA 1/2002.)

Kantelijan mukaan erityistilintarkastajan tulisi huomioida tarkastustyötä tehdessään ja erityisesti oikeudessa todistajana toimiessaan, että kysymyksessä on syyte velallisen epärehellisyydestä, josta tuomitseminen edellyttää yhtiön olevan taloudellisessa kriisitilassa (maksukyvyttömyystilassa) väitetyn epärehellisyyteen aikana. Hänen mukaansa oli hyvän tilintarkastustavan vastaista, että KHT oli toteuttanut erityistarkastuksen ja todistanut oikeudessa takaisinsaannista konkurssipesiä koskevan lainsäädännön perusteella, vaikka rikosoikeudelliset säännökset sinänsä asettavat maksukyvyttömyystarkastelun siviilioikeudellisesta poikkeavaan kontekstiin (velallisen epärehellisyytlainsäädäntö). Kantelijan mukaan KHT:n tarkastuskertomuksessa, arvonmäärityksessä ja oikeudessa käytämät ilmaisut ovat perustuneet väärään lainsäädäntöön ja johtaneet virheelliseen lopputulokseen. Tämän vuoksi käräjäoikeus on kantelijan mukaan tuomiossaan virheellisesti katsonut Oy:n olleen tietyn, syytteen kannalta relevantin, osakekaupan tekohetkellä velallisen epärehellisyyserikoksen tarkoittamassa maksukyvyttömyystilassa. (TILA 1/2002.)

KHT totesi TILA:an toimittamassaan vastineessa muun muassa vastanneensa todistajana toimiesseen esitettyihin kysymyksiin tarkastuksessa esiin tulleiden tosiasioiden pohjalta ottamatta kantaa siihen, täyttävätkö nämä tosiasiat mahdollisesti jonkun tunnusmerkistön, minkä ratkaisu kuuluu tuomioistuimelle itselleen. TILA yhtyi KHT:n vastineessaan esittämiin käsityksiin todetessaan ratkaisussaan, että konkurssipesän erityistarkastuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa ensisijaisesti konkurssipesän hallinnon ja velkojien päätöksentekoa varten. Konkurssipesän hallinnon päätökset

määräävät sen, mitä mahdollisia seikkoja tarkastuksessa selvitetään tarkemmin. Konkurssipesän erityistarkastus on useimmiten alustava kartoitus jatkoselvitysten tarpeesta toimien lähtökohtana tulevalle tutkinnalle, eikä siinä siksi voida edellyttää lopullisen totuuden selvittämistä. Tilintarkastajan toimintaa ei voida arvioida sen perusteella, että hänen lausuntonsa olisivat olleet määrääviä syyttäjän ja tuomioistuimen toiminnan kannalta, mikäli tarkastustyö on suoritettu saatuun toimeksiantoon nähden hyvän tilintarkastustavan mukaisella tavalla. KHT-tilintarkastaja, syyttäjä ja tuomioistuin toimivat kukin itsenäisesti oman toimivaltansa ja tehtävänsä puitteissa. Tuomioistuimen tehtävänä on ollut selvittää asia ja ottaa kantaa kantelijan syyllisyyteen kaiken oikeudessa esitetyn aineiston perusteella, joista KHT:n erityistarkastusraportointi ja todistajan lausunnot muodostavat vain yhden osan. (TILA 1/2002.)

TILA 7/2003

TILA:n ratkaisema tutkinta-asia 7/2003 oli hyvin samantapainen kuin edellä kuvaamani tapaus 1/2002. Myös tapauksessa 7/2003 oli kysymys konkurssipesän erityistarkastuksesta, joka oli suoritettu pesänhoitajan toimeksiannosta. Kantelijoiden mukaan erityistarkastuksen suorittaneet KHT ja HTM olivat syyllistyneet törkeään huolimattomuuteen sen johdosta, ettei velallista kuultu tarkastuksen aikana, ja että tarkastettava aineisto oli puutteellista. Tämä oli kantelijoiden mukaan johtanut tilintarkastajien esittämiin virheellisiin tulkintoihin, jotka olivat puolestaan johtaneet oikeudenkäyntiin sivullista vastaan sekä kanteeseen toista kantelijaa vastaan. (TILA 7/2003.)

Myös tässä tapauksessa TILA totesi kantelun aiheettomaksi. Perusteet olivat pitkälti samansisältöiset kuin ratkaisussa 1/2002. TILA totesi muun muassa, ettei tilintarkastajan toimintaa voida arvioida sen perusteella, että hänen lausuntonsa olisivat olleet määrääviä syyttäjän ja tuomioistuimen toiminnan kannalta. Lisäksi TILA totesi, että erityistarkastus tehdään lähtökohtaisesti toimeksiantajan määrittämästä aineistosta, ja että tilintarkastajat toimivat erityistehtävissä itsenäisesti oman harkintansa ja toimeksiannon mukaisesti. TILA:n mukaan KHT:lla ja HTM:lla olisi ollut mahdollisuus pyytää oma-aloitteisesti pesänhoitajan suostumusta velallisen edustajan kuulemiseksi, muttei velvollisuutta siihen. (TILA 7/2003.)

5.2.2 Riippumattomuus, esteettömyys ja objektiivisuus

Vuosina 2000–2010 TILA:n ratkaisemien riippumattomuuteen, esteettömyyteen ja objektiivisyyteen liittyvien toimenpiteisiin johtamattomien valitusten osuus kaikista TILA:n ratkaisemista kyseiseen aihealueeseen liittyvistä kanteluista (toimenpiteisiin johtamattomat ja sanktioon johtaneet) oli korkea (78 %). Tilintarkastajaa syytettiin useimmiten epäobjektiivisuudesta, kun kantelijan mielestä tilintarkastajan lausunto oli ollut vääränlainen tai puolueellinen. Nämä tapaukset liittyivät useimmiten sellaisten yhteisöjen tarkastuksiin, joiden osakkeenomistajien tai osakkeenomistajien ja johdon välillä oli erinäisiä riitoja tai erityistoimeksiantoihin, tarkemmin sanottuna tilintarkastajan tekemiin arvonmäärytyksiin tai lausuntoihin tarkastuskohteiden taloudellisesta tilasta. Muun muassa seuraavaksi esittelemässäni neljässä TILA:n ratkaisussa taas tilintarkastajan riippumattomuuden epäiltiin vaarantuneen. Tapaukset, joissa tilintarkastajaa on syytetty epäobjektiivisuudesta, ovat odotuskuilun osalta liittyneet enemmän kantelijoiden haluihin, kun taas odotuskuilu riippumattomuuteen liittyvissä tapauksissa on liittynyt enemmän kantelijoiden uskomuksiin (ks. uskomukset vs. halut luvut 3.1 ja 3.2.1).

5.2.2.1 Tilintarkastajan riippumattomuus lunastusriidassa

TILA 3/2001

Tapauksessa TILA 3/2001 oli kysymys Oyj:n enemmistöosakkaan ja yhtiön vähemmistöosakkaiden välisestä lunastusriidasta. KHT toimi Oyj:n päävastuullisena tilintarkastajana, mutta antoi lunastusriidan välimiehelle tämän pyynnöstä Oyj:n arvonmäärytykseen liittyvän kirjeen, joka ei kuitenkaan ollut arvonmäärytyslausunto. Oyj:n osakkaan kantelun mukaan kirjeen antaminen vaaransi KHT:n riippumattomuuden. KHT oli kuitenkin kieltäytynyt varsinaisen arvonmäärytyslausunnon antamisesta esteellisyyteensä vedoten. Hän laati sen asemasta kirjeen ja taulukon, johon oli koottu eräitä julkiseen tilinpäätösinformaation perustuvia tilinpäätöksen avainlukuja ja esitetty niiden pohjalta eri korkokantoja käyttäen erilaisia tuottoarvoja. Taulukossa ja sen liitteenä olevassa kirjeessä oli todettu yksiselitteisesti, ettei kyseessä ollut arvonmäärytyslausunto. (TILA 3/2001.)

TILA totesi, ettei hyvä tilintarkastustapa estä tällaisten lausuntojen antamista toimeksiantajalle tai ulkopuoliselle, ellei tapauskohtaisesti käy ilmi, että lausunnon antaminen olisi ristiriidassa jonkin hyvään tilintarkastustapaan kuuluvan veloitteen kanssa. Koska KHT:n antama selvitys ei ollut ar-

vonmäärityslausunto, KHT ei ollut toiminut tilintarkastajan riippumattomuusvelvoitteen vastaisesti. (TILA 3/2001.)

Ei kuitenkaan välttämättä olisi kohtuutonta ajatella, että tällaiset yhtiön tilintarkastajan antamat muut lausunnot vaarantavat tilintarkastajan riippumattomuuden. Siksi näkisin tässä kuvatussa tilintarkastajan riippumattomuuteen liittyvän odotuskuilun johtuvan lähinnä sääntelyn puutteellisuudesta (säännöskuilu). Perustelen tätä sillä, että esimerkiksi juuri esittelemäni tapaus TILA 3/2001 antaa ymmärtää, että ratkaisussa kuvattu tilintarkastajan toiminta vaarantaa tilintarkastajan ulkoisen riippumattomuuden, vaikkei tosiasiallinen riippumattomuus välttämättä vaarannukkaan. Kuten esitin aiemmin luvussa 2.2, riippumattomuuden ulkoisen kuvan ylläpitämistä pidetään yhtenä tilintarkastajien ammattikunnan tärkeimmistä tehtävistä (Ittonen 2004, 78). Siksi ongelmaa voidaan pitää vakavana, vaikkei tilintarkastajan tosiasiallinen riippumattomuus vaarantuisikaan.

5.2.2.2 Yhtiön oma tilintarkastaja riippumattomana tilintarkastajana sulautumisessa

TILA 4/2001

Tapaus TILA 4/2001 koski kahden osakeyhtiön sulautumista. Sulautumissuunnitelmasta vaaditaan pakollisena riippumattoman tilintarkastajan (KHT- tai HTM-tarkastaja) lausunto (Osakeyhtiöiden sulautumisesta 2012). KHT oli tapauksessa antanut lausunnon yhtiöiden allekirjoittamista sulautumissuunnitelmista. Osakkeenomistajien kantelun mukaan KHT oli esteellinen toimimaan osakeyhtiölain mukaisena riippumattomana tilintarkastajana yhtiöiden sulautumisasiassa, sillä KHT toimi tilintarkastajana myös molemmissa yhtiöissä. TILA tutki asian ja totesi, että yhtiön oma tilintarkastaja voi antaa riippumattoman tilintarkastajan lausunnon yhtiöiden sulautumisasiassa. Täten KHT:a ei tullut pitää esteellisenä, toisin kuin kantelijat olivat luulleet. (TILA 4/2001.)

TILA piti kuitenkin eräissä tapauksissa aiheellisena oikeuskirjallisuudessa esitettyä arvostelua siitä, että yhtiön omaa tilintarkastajaa käytetään riippumattomana tilintarkastajana sulautumisasiassa. TILA lausuiikin vastaisuuden varalle kantanaan, että sellaisissa asioissa, joissa tiedetään tai joissa on aihetta epäillä, että sulautuvan tai vastaanottavan yhtiön osakkaiden keskuudessa vallitsee hyvin eriäviä mielipiteitä sulautumisen aiheellisyydestä tai sen ehdoista, ei tulisi käyttää jommankumman tai molempien yhtiöiden omaa tilintarkastajaa vaan aidosti riippumatonta tilintarkastajaa. Vaikka TILA myönsi asian olleen kiistatta tällainen kyseisessä tapauksessa, tilintarkastajan toiminta ei tällä kertaa johtanut toimenpiteisiin. (TILA 4/2001.) Tilintarkastajan esteellisyydestä johtuva odotuskuilu

lu johtui tämän tapauksen osalta siis sääntelyn puutteellisuudesta (säännöskuilu). TILA:n tarkoituksena epäilemättä olikin juuri säännöskuilun kaventaminen, kun se lausui näkemyksensä asiasta vastaisuuden varalle.

5.2.2.3 Tilintarkastajan aiempien tehtävien vaikutus riippumattomuuteen

TILA 7/2001

Tapauksessa TILA 7/2001 kantelija uskoi virheellisesti, että asunto-osakeyhtiön tilintarkastajana on esteellinen toimimaan henkilö, joka on aiemmin ollut saman asunto-osakeyhtiön osakas, isännöitsijä ja hallituksen jäsen, vaikkei hän enää olisi mitään näistä.

Tämäkään ei sinällään ole kantelijan kannalta ajatellen kohtuuton näkökulma, mikä viittaa jälleen kerran sääntelyn puutteellisuuteen (säännöskuilu). Tilinpäätösinformaatio on nimittäin aina tietyllä tavalla kumuloituvaa. Tästä johtuen voisi ajatella, että ainakin tilintarkastajana toimivalla entisellä isännöitsijällä on tietynlainen intressiristiriita, koska hän, ainakin jossakin määrin, tilintarkastajana tarkastaa omaa, aiempina tilikausina tekemäänsä työtä. Koska ainakin TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemat tutkinta-asiat liittyvät asunto-osakeyhtiöissä usein yhtiön osakkaiden välisiin riitoihin, olisi varmasti myös tältä kannalta katsottuna kaikille osapuolille selkeämpää ja täten asunto-osakeyhtiön sisäisiä konflikteja vähentävää, jos tilintarkastaja olisi joku täysin ulkopuolinen henkilö. Toisaalta entisen isännöitsijän tai hallituksen jäsenen toimintaa tilintarkastajana voidaan toki puolustaa sillä, että tällainen henkilö tuntee jo ennestään yhtiön paremmin kuin täysin ulkopuolinen henkilö. Tämä todennäköisesti alentaa muun muassa tilintarkastuskustannuksia ja saattaa myös toisesta näkökulmasta (riippumattomuuden ei nähdä vaarantuvan) katsottuna parantaa tilintarkastustyön laatua.

5.2.2.4 Tilintarkastajan tilintarkastusasiakkaalle tarjoamat muut palvelut

Trobergin ja Viitasen (1999) kyselytutkimuksessa tilintarkastajan riippumattomuuteen liittyvän odotuskuilun tutkimus rajoittui tilintarkastajan tilintarkastusasiakkaalleen tarjoamiin muihin palveluihin, kuten konsultointipalveluihin, joista etenkin laskentatoimeen liittyviin palveluihin liittyi selkeä odotuskuilu. TILA ratkaisi kuitenkin vain yhden (TILA 6/2008) tilintarkastajan tilintarkas-

tusasiakkailleen tarjoamiin muihin palveluihin kohdistuvan toimenpiteisiin johtamattoman valituksen vuosina 2000–2010.

Troberg (2012) ei kuitenkaan usko alhaisen aihepiiriä koskevien TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden määrään vuosina 2000–2010 kertovan tilintarkastajan oheispalveluiden tarjoamiseen liittyvän odotuskuilun pienenemisestä 1990-luvun lopun ja 2000-luvun välillä. Hänen näkemyksensä mukaan syynä alhaiseen määrään voisi sen sijaan olla se, että vaikka sidosryhmät kyseenalaistaisivatkin tilintarkastajan riippumattomuuden muiden palveluiden tarjoamisen takia, väitettä on vaikea esittää todeksi, mikäli tilintarkastaja ei ole rikkonut mitään tiettyä säännöstä, eikä asiasta siksi myöskään kannella TILA:an. Troberg arvioi tilintarkastajan tilintarkastusasiakkaalleen tarjoamien muiden palveluiden vaikutuksen tilintarkastuksen odotuskuiluun olevan siis suurempi kuin, miltä TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden valossa näyttää, koska se on pitkälti sidoksissa puutteelliseen sääntelyyn.

TILA 6/2008

Ministeriön johtajan TILA:lle lähettämän kirjeen mukaan KHT:n edustama tilintarkastusyhteisö suoritti koulutuspalveluja tilintarkastusasiakkaalleen. Ministeriön johtajan mukaan oli (muun muassa) tämän perusteella mahdollista, että KHT:n riippumattomuus oli vaarantunut. TILA totesi ratkaisussaan pääperiaatteena olevan, ettei koulutuspalveluiden tarjoaminen tilintarkastusasiakkaalle lähtökohtaisesti vaaranna tilintarkastajan riippumattomuutta. (TILA 6/2008.)

5.2.3 Ammattitaito ja huolellisuus

Ammattitaidolla olen tässä tutkimuksessa tekemässäni luokittelussa tarkoittanut laskentatoimen ja tilintarkastuksen osaamiseen liittyviä asioita ja muutoseikkoja sekä säännösten ja määräysten tuntemusta. Ammattitaito ja huolellisuus -luokkaan luokittelimissani valituksissa tilintarkastajaa on syytetty muun muassa velvollisuksiensa laiminlyönnistä ja huolimattomuudesta välimiesmenettelyssä, virheellisten tarkastusmenetelmien käytöstä sekä siitä, ettei tilintarkastaja ole suorittanut kaikkia tarpeellisia tilintarkastustoimenpiteitä tai ei ole suorittanut niitä riittävän huolellisesti. Yhteistä näille ratkaisuille on lähinnä se, että ne liittyvät tilintarkastajan osaamiseen tai huolellisuuteen. Tilintarkastajan huolellisuuteen liittyviä tapauksia oli enemmän kuin varsinaiseen ammattitaitoon liittyviä. Monissa tapauksissa nämä kaksi olivat kuitenkin myös sidoksissa toisiinsa. Seuraa-

vaksi esittelen kaksi tilintarkastajan ammattitaitoa ja huolellisuutta koskevissa toimenpiteisiin johtamattomissa valituksissa esiin nousutta odotuskuilun osatekijää tilintarkastajan ammattitaitoon ja huolellisuusvelvoitteeseen liittyen kuvaamalla esimerkinomaisesti niistä kummastakin yhden tapauksen.

5.2.3.1 Tilintarkastaja takaajana: Virheettömyysolettama

Raportoinnin yhteydessä kuvasin jo kaksi tapausta liittyen tilinpäätösten käyttäjien ymmärtämättömyyteen siitä, että tilintarkastuksen tavoitteena on saavuttaa vain kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaisia virheitä. – Ei taata tilinpäätöksen täydellistä virheettömyyttä. Nämä tapaukset liittyivät odotuskuiluun sen suhteen, että tilintarkastaja raportoi vain olennaisista virheistä tai siihen, miten olennaisuus määritellään. Toisin sanoen tilintarkastaja oli näissä tapauksissa huomannut valituksen kohteena olleet virheet tai puutteet, mutta jättänyt raportoimatta niistä niiden epäolennaisuuden takia. Kysymys oli odotuskuilun osalta siis lähinnä puutteellisesta suorituskulusta.

Ammattitaito- ja huolellisuus -otsikon alle kuuluviksi taas katson virheettömyysolettamasta kertovat tapaukset, jotka kuvaavat odotuskuilua liittyen siihen, että tilintarkastaja on velvollinen saavuttamaan ainoastaan kohtuullisen varmuuden tilinpäätöksen oikeellisuudesta. Näissä tapauksissa tilinpäätökseen on siis sisältynyt oleellinen virhe, mutta tilintarkastaja ei ole huomannut sitä, vaikka onkin suorittanut tilintarkastuksen hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Kysymys on siis odotuskuilun osalta lähinnä kohtuullisuuskulusta. Myös Trobergin (2012) näkemyksen mukaan tähän liittyy selkeä odotuskuilu, sillä professorin mukaan monet sidosryhmät luulevat tilintarkastajan tarkastavan kaiken (jokaisen kirjauksen). Hän kertookin, että antamallaan tutkinta-asioiden ratkaisuilla TILA pyrki olennaisuuden käsitteen lisäksi erityisesti selventämään kohtuullisen varmuuden merkitystä sidosryhmille.

TILA 4/2009

Kehittämiskeskus kanteli KHT:sta, joka oli allekirjoittanut tarkastuskertomuksen Kehittämiskeskuksen rahoittamasta Oy:n projektista. Kehittämiskeskuksen yleisten ehtojen mukaisesti tarkastuksessa tulisi kiinnittää huomiota projektikirjanpidon ja työajanseurannan toteutukseen ja luotettavuuteen sekä jäljitettävyysetjun aukottomuuteen. Tarkastuskertomuksen antamisen jälkeen havaittiin,

ettei Oy ollut järjestänyt projektikirjanpitoaan yleisten ehtojen mukaisesti siten, että projektin kustannukset olisivat yksilöitävissä ja kustannusten yhteys kirjanpitoon olisi todennettavissa. Kehittämiskeskus kanteli KHT:sta TILA:an, koska KHT ei ollut maininnut puutteista raportoinnissaan Kehittämiskeskukselle. (TILA 4/2009.)

Tutkittuaan asiaa TILA totesi, ettei mistään voitu päätellä, että KHT olisi jättänyt kiinnittämättä erityistä huomiota projektikirjanpidon tai työnajanseurannan toteutukseen ja luotattavuuteen tai jäljitettävyysetjun aukottomuuteen. KHT ei ollut hyvän tilintarkastustavan mukaisesta menettelystään huolimatta havainnut virheitä tai puutteita tarkastuksen yhteydessä eikä hän siksi voinut raportoida niistä Kehittämiskeskukselle. (TILA 4/2009.)

5.2.3.2 Väärinkäytökset

Kuten olen tämän tutkimuksen aiemmissa luvuissa todennut, tilintarkastajan vastuu väärinkäytösten havaitsemisesta on ristiriitainen asia ja se voidaan nähdä yhtenä suurimmista odotuskuilun synnyttäjästä. Tilintarkastajan vastuulla väärinkäytösten havaitsemisesta voidaan huomata olleen kasvattava vaikutus odotuskuiluun myös Suomessa 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä. Tästä on todisteena muun muassa ratkaisu TILA 2/2009, jonka esittelen seuraavaksi.

TILA 2/2009

Säätiössä oli esiintynyt taloudellisia väärinkäytöksiä ainakin vuosina 2002–2007. Säätiön talouspäällikkö tunnusti kavaltaneensa huomattavan määrän Säätiön varoja. Tätä ennen muun muassa KHT oli allekirjoittanut puhtaan tilintarkastuskertomuksen tilikausilta 2002–2005, mistä johtuen Säätiö kanteli TILA:an. Kantelijan mielestä KHT ei ollut suorittanut riittävästi tilintarkastustoimenpiteitä eikä suorittanut suorittamiaan tarkastustoimenpiteitä riittävän huolellisesti. (TILA 2/2009.)

KHT totesi vastineessaan TILA:lle, että Säätiön tilintarkastukseen käytettiin enemmän aikaa kuin vastaavankokoisen säätiön tarkastukseen yleensä. Väärentäminen oli tehty teknisesti taitavasti eikä kavalletujen varojen määrä ollut vielä vuoden 2005 loppuun mennessä niin suuri, että se olisi ollut havaittavissa kirjanpitoaineistosta ja tilinpäätösinformaatiosta. Täten huolellisesti suoritettujen tilintarkastukset tilikausilta 2002–2005 eivät paljastaneet väärinkäytöksiä. TILA selvitti KHT:n toimintaa ja totesi, ettei asiassa ollut ilmennyt mitään sellaista, jonka perusteella KHT:n voitaisiin katsoa toi-

mineen tilintarkastuslain tai hyvän tilintarkastustavan vastaisesti, vaikkei hän ollutkaan havainnut kavalluksia. (TILA 2/2009.)

Tapauksen TILA 2/2009 voisi katsoa kuvaavan sekä kohtuullisuuskuilua, säännöskuilua että puutteellista suorituskuilua. Kuten olen luvussa 3.3.3 kuvannut, on tilintarkastajan velvollisuuksia väärinkäytösten huomaamisen ja raportoinnin suhteen säätelevä tilintarkastusstandardi ISA 240 laiveahko, mikä puoltaa tapauksen luokittelua säännöskuilun piiriin. Luokittelu puutteelliseen suorituskuiluun taas on perustelua, koska kantelun perusteella kantelija koki tilintarkastajan suoriutuvan väärinkäytösten havaitsemisesta huonosti. Toisaalta kantelijan tilintarkastajalta edellyttämä suoritus saattaa mennä tilintarkastajan osaamisalueen ulkopuolella ja olla lisäksi kustannus-hyöty-kriteerin valossa kohtuuton, sillä kavallusta ei ollut mahdollista havaita kirjanpitoaineiston ja tilinpäätösinformaation perusteella (TILA 2/2009). Täten TILA:n tapaus 2/2009 kuvastaa kaikkia Porterin (1993) viitekehyksen mukaisia tilintarkastuksen odotuskuilun eri osa-alueita.

5.2.4 Ammattimainen käytös

Tilintarkastajalta edellytettävällä ammattimaisella käytöksellä näyttäisi TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden perusteella olevan pienempi vaikutus tilintarkastuksen odotuskuiluun kuin kolmella muulla edellä kuvatulla hyvän tilintarkastustavan osa-alueella. Tämä saattaa ehkä johtua siitä, ettei tilintarkastajan epäammattimaisella käytöksellä läheskään aina ole vaikutusta tilintarkastustyön lopputulokseen. Lisäksi tilintarkastajalta edellytetty ammattimainen käytös koostuu osittain myös yleisistä, monilta muiltakin ammattikunnilta edellytettävistä hyvistä käytöstavoista ja menettelytavoista (esim. salassapitovelvollisuus), jotka ovat siksi monille sidosryhmille tutumpia kuin esimerkiksi tilintarkastajalta edellytettävät tarkastustoimenpiteet ammattitaito- ja huolellisuuskategoriaan liittyen.

Ammattimaiseen käytökseen olen luokitellut ratkaisut, joissa on suuressa määrin ollut kysymys tilintarkastajan omasta käsityksestä tilintarkastajalta odotetusta toiminnasta. Näitä ovat sellaiset ratkaisut, joissa tilintarkastajan menettelytapa tai käyttäytyminen on asetettu kyseenalaiseksi. Näissä ratkaisuissa tilintarkastajaa on syytetty muun muassa tiedusteluihin vastaamattomuudesta, yhteistyöstä kieltäytymisestä sekä kärjistettyjen kannanottojen ja voimakkaiden mielipiteiden julkisesta esittämisestä. Seuraavassa esittelen kolme esiin nousutta odotuskuilun osatekijää, jotka liittyvät tilintarkastajalta odotettuun ammattimaiseen käytökseen.

5.2.4.1 Tilintarkastajan velvollisuus osallistua yhtiökokoukseen

TILA 1/2001

Tapauksessa TILA 1/2001 Oyj:n osakkeenomistaja kanteli TILA:an KHT:n toiminnasta. Osakas olisi halunnut esittää KHT:lle kysymyksiä Oyj:n yhtiökokouksessa, jossa käsiteltiin tilintarkastusta, mutta KHT ei ollut kokouksessa läsnä, vaikka oli ollut tietoinen sen pitämisestä. Oyj:n tilikauden tulos oli vahvasti tappiollinen, sen listalleottoesitteessä esiintyi virheitä ja sen toiminnasta oli käyty laajaa julkista keskustelua, mutta tilintarkastuskertomus oli tästä huolimatta vakiomuotoinen eikä sisältänyt mitään poikkeuksellista. (TILA 1/2001.)

Ratkaisussa sovelletun vanhan tilintarkastuslain 21 §:n mukaan ”tilintarkastajan on oltava kokouksessa läsnä, mikäli käsiteltävät asiat ovat sellaisia, että hänen läsnäolonsa on tarpeen”. TILA:n mukaan seikat, että Oyj:n tilikauden tulos oli vahvasti tappiollinen, sen listaeottoesitteessä esiintyi virheitä ja sen toiminnasta oli käyty laajaa julkista keskustelua, olivat seikkoja, joiden vuoksi päävastuullisen tilintarkastajan tai hänen estyessään tilintarkastajaksi valitun yhteisön edustajan läsnäolo olisi ollut hyvin suotavaa. TILA totesi kuitenkin, ettei vanhan tilintarkastuslain säännös ollut täsmällinen eikä vakiintunutta käytäntöä sen soveltamisesta ollut syntynyt, joten KHT ei ollut menetellyt hyvän tilintarkastustavan vastaisesti. Lopuksi TILA lausui kuitenkin yleisenä menettelyohjeena vastaisuuden varalle, että hyvä tilintarkastustapa edellyttää tilintarkastajan läsnäoloa julkisesti noteeratun yhtiön yhtiökokouksessa ainakin tapauksissa, joissa on syytä olettaa, että tilintarkastajalle saatetaan yhtiökokouksessa esittää kysymyksiä. (TILA 1/2001.) TILA julkaisi asiasta Internet-sivuillaan myös virallisen kannanoton tilintarkastuslain 34 §:n 2 momentin nojalla ohjaus- ja kehittämisasiana (Keskuskauppakamari 2001a).

Myös tämä odotuskuilun osatekijä johtunee puutteellisesta sääntelystä, sillä kuten TILA:kin ratkaisussaan totesi, vanhan tilintarkastuslain säännös ei ollut täsmällinen eikä vakiintunutta käytäntöä sen soveltamisesta ollut syntynyt. Valitettavasti myöskään nykyisen tilintarkastuslain tilintarkastajan läsnäolovelvollisuutta yhteisön tai säätiön kokouksessa säätelevä pykälä 19 ei ole tältä osin vanhaa tilintarkastuslakia täsmällisempi.

5.2.4.2 Odotuskuilu tilintarkastajien ammattikunnan sisällä

TILA 15/2002

Muun muassa TILA:n tutkinta-asia 15/2002 viestittää, että myös tilintarkastajien ammattikunnan sisällä vallitsee näkemuseroja. Kyseisessä tapauksessa Asunto-osakeyhtiön toinen tilintarkastaja kanteli TILA:an muun muassa siitä, että KHT oli kieltäytynyt neuvottelusta, yhteisen tilintarkastussuunnitelman laatimisesta ja muusta yhteistyöstä hänen kanssaan Asunto-osakeyhtiön tilikauden tilintarkastukseen liittyen. (TILA 15/2002.)

TILA katsoi, ettei KHT:n menettely olla toimimatta yhteistyössä toisen tilintarkastajan kanssa ollut hyvän tilintarkastustavan vastaista. TILA totesi, ettei hyvä tilintarkastustapa velvoita tilintarkastajaa tekemään tilintarkastusta yhdessä toisen tilintarkastajan kanssa, vaan molemmat tilintarkastajat vastaavat tilintarkastuksesta kumpikin omasta puolestaan. Jos asunto-osakeyhtiön tai muun yhteisön kaksi tilintarkastajaa eivät tee tarkastusta yhdessä, he voivat myös tarvittaessa antaa erilliset tilintarkastuskertomukset. (TILA 15/2002.)

Tapauksessa aiheettomasti kannellut tilintarkastaja oli maallikkotarkastaja. Onkin todennäköistä, että maallikkotilintarkastuksen lakkauttaminen uuden tilintarkastuslain käyttöönoton seurauksena pienentää odotuskuilua tilintarkastajien ammattikunnan sisällä. Tätä tukee myös se, että Troberg (2012) arvioi KHT-tilintarkastajien olevan tilintarkastuksen ydinkysymyksistä pääosin samaa mieltä muun muassa KHT-yhdistyksen sisäisen koulutuksen ja linjausten sekä TILA:n KHT-yhteisöissä suorittaman laaduntarkastuksen ansioista.

5.2.4.3 Tilintarkastajan kommunikointivelvollisuus sidosryhmien kanssa

Monissa TILA:n ratkaisemissa toimenpiteisiin johtamattomissa kanteluissa kantelijat ovat olleet tyytymättömiä siihen, ettei tilintarkastaja ole suostunut vastaamaan heidän kysymyksiinsä tai muulla tavoin kommunikoidaan heidän kanssaan ennen tilintarkastuskertomuksen antamista. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi ratkaisut TILA 7/2002, TILA 2/2007, TILA 1/2009 sekä TILA 7/2010.

Monissa tapauksissa kantelija on ollut yksittäinen osakkeenomistaja, joka on pitänyt tilintarkastajan velvollisuutena vastata osakkeenomistajien kysymyksiin myös yhtiökokouksen ulkopuolella. Tässä voidaan selvästi havaita odotuskuilu, sillä muun muassa ratkaisussa TILA 1/2009 on tilintarkastaja

perustellut vastakkaista näkemystä seuraavasti: ”Osakkaille raportoidaan tilintarkastuskertomuksessa. Mikäli yksittäiselle osakkaalle antaisi tietoja tai kommentteja, ne tulisivat helposti tulkituksi joko väärin tai esitettäisiin mahdollisesti suullisesti tai kirjallisesti kokouksessa eikä olisi siten esitetty virallisena raporttina aiheuttaen epäselvyyttä. Mikäli osakkaalle antaa tietoja/kommentteja, tulisi myös helposti loukattua osakkaiden yhdenvertaisuutta.” Kyseisessä tapauksessa TILA on todennut tilintarkastajan perustelut hyväksyttäväksi. Tämä tarkoittaa sitä, ettei hyvä tilintarkastustapa velvoita tilintarkastajaa vastaamaan osakkeenomistajien kysymyksiin ennen yhtiökokousta, jossa tilintarkastusta käsitellään (vaan pikemminkin kieltää sen), toisin kuin monet osakkeenomistajat vaikuttavat luulevan. Myös Ruuska (2012) nostaa kyseisen asian esiin keskeisenä tilintarkastuksen odotuskuilun synnyttäjänä.

Myös tilintarkastajan velvollisuuteen kommunikoida tarkastuskohteen vastuuvollisten kanssa näyttäisi liittyvän odotuskuilu. Tapauksessa TILA 7/2010 tilintarkastaja oli kieltäytynyt kommunikoida kesken toimikautta erotetun Asunto-osakeyhtiön hallituksen kanssa. Kansainvälisessä tilintarkastusstandardissa 260 todetaan, että ”tilintarkastajan tulee ratkaista, kuka yhteisön hallintorakenteessa on asianmukainen henkilö (tai ketkä ovat asianmukaiset henkilöt), jonka (tai joiden) kanssa hänen tulisi kommunikoida”. Täten standardi jättää tilintarkastajalle vapauden ratkaista ammatillisen harkintansa perusteella, keiden vastuuhenkilöiden kanssa hän kommunikoi ennen tilintarkastuskertomuksen antamista. Ratkaisussa 7/2010 TILA on todennut, että tilintarkastajalla olisi ollut perusteltu syy kommunikoida vanhan hallituksen kanssa. TILA:n mukaan tilintarkastajan toimintaa ei kuitenkaan voitu moittia juuri standardin 260 tilintarkastajalle jättämän harkintavallan takia. Lisäksi TILA totesi, että myös kumotun tilintarkastuslain esitöiden sekä oikeuskirjallisuudessa esitetyn kannan mukaan tilintarkastajan tarkastusvelvollisuus rajoittuu asiakirjojen tarkastamiseen. (TILA 7/2010.) Täten tilintarkastajan kommunikointivelvollisuuteen tarkastuskohteen vastuuhenkilöiden kanssa liittyvän odotuskuilun voidaan todeta kuuluvan ainakin säännöskuilun piiriin. Toisaalta luokittelua kohtuullisuuskuiluun puoltaisi se, ettei tilintarkastajan välttämättä voida kustannus-hyötykriteerin valossa olettaa kommunikoivan kaikkien tarkastuskohteen vastuuhenkilöiden kanssa, ainakaan jos heidän määränsä on suuri. Luokittelu puutteellisen suorituskuiluunkin olisi mahdollinen sen perusteella, etteivät sidosryhmät TILA:an tekemiensä toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden perusteella vaikuta olevan tyytyväisiä tilintarkastajan ammatillisen harkinnan käytön tuloksiin kyseisen asian suhteen.

5.3 Eri sidosryhmien vaikutus odotuskuiluun

Tässä luvussa käsittelen eri sidosryhmien vaikutusta tilintarkastuksen odotuskuiluun.

Taulukko 7 osoittaa TILA:n ratkaisseeseen selvästi eniten ryhmän osakkeenomistajat ja yhdistyksen jäsenet tekemiä kanteluita (34 kpl) vuosina 2000–2010. Toiseksi eniten (joskin täpärästi) TILA on ratkaissut ryhmän sopimuskumppanit/rahoittajat/muut velkojat tekemiä kanteluita (7 kpl), joiden määrä on kuitenkin ollut vain noin viidesosa osakkeenomistajien ja yhdistysten jäsenten tekemien kanteluiden määrästä.

Osakkeenomistajat ja yhdistysten jäsenet ovat kirkkaasti kärjessä myös katsottaessa tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavampien, eri sidosryhmien tekemien toimenpiteisiin johtamattomien valitusten määriä taulukossa 8. Taulukosta 8 nähdään myös, että tämä ryhmä valittaa vain harvoin tilintarkastuksen todellisista puutteista, sillä kuten taulukosta näkyy, noin 85 % kaikista TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemista osakkeenomistajien tekemistä kanteluista ovat olleet aiheettomia (toimenpiteisiin johtamattomia).

Muiden sidosryhmien välillä TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien valitusten määrät jakautuvat melko tasaisesti: kaikkien muiden sidosryhmien osalta TILA on vuosina 2000–2010 ratkaissut 0-4 aiheetonta kantelua. Toisella sijalla toimenpiteisiin johtamattomien valitusten tekijöistä osakkeenomistajien ja yhdistysten jäsenten jälkeen on ryhmä sopimuskumppanit/rahoittajat/muut velkojat.

Taulukoita 7 ja 8 vertailtaessa huomionarvoista on vielä, ettei TILA ole vuosina 2000–2010 ratkaissut yhtäkään tilintarkastusasiakkaan kirjanpitoa hoitavan tilintoimiston tekemää aiheetonta (toimenpiteisiin johtamatonta) kantelua, vaikka tämä ryhmä on kannellut TILA:an yhteensä kaksi kertaa tarkastelujakson aikana. Tämä kertoo hyvin pienestä odotuskuilusta kyseisen sidosryhmän kohdalla (tai oikeastaan siitä, ettei odotuskuilua ole lainkaan havaittavissa). Tämä ei sinällään ole yllättävää, sillä tilitoimistoyrittäjillä ja -työntekijöillä on lähes poikkeuksetta myös tilintarkastusalan tuntemusta. Myös Ruuska (2012) uskoo odotuskuilun tilintarkastusasiakkaiden kirjanpitoa hoitavien tilitoimistojen kohdalla olevan pieni. Lisäksi hän otaksuu kantelukynnyksen heidän kohdallaan olevan korkea.

KANTELIJA	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Yhteensä
Tuntematon								1				1
Osakas/Yhdistyksen jäsen/Vastuunalainen yhtiömies	3	7	6	3	1		2	2	1	6	3	34
Valvontaviranomainen tms./Julkiisuus				2			1		2		1	6
Hallitus/Hallituksen jäsen					1				1		2	4
Yhteisö/Säätiö			1			2			1	1	1	6
Tilitoimisto									1		1	2
Sopimuskuoppaani/Rahoittaja/Muu velkoja			1	2	1	1				2		7
Isännöitsijä	1					1						2
Toinen tilintarkastaja		1	1									3
Tilintarkastajan todistajaksi oikeudenkäyntiin haastanut taho	1		1									2
Konkurssi pesän selvitys mies	1											1
Seurakuntayhtymän hallintojohtaja	1											1
Eiäkesijoittaja			1									1
KANTELUITA YHTEENSÄ	7	8	11	7	2	5	3	3	6	9	7	68

Taulukko 7: Eri sidosryhmien tekemät kantelut vuosina 2000–2010. Osassa tapauksista kantelijoita on ollut useampia.

KANTELIJA	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Yhteensä	Osuus (%) kaikista kanteluista
Tuntematon								1				1	100,0%
Osakas/Yhdistyksen jäsen/Vastuunalainen yhtiömies	2	7	6	2			2	2		6	2	29	85,3%
Valvontaviranomainen tms./Julkiisuus									1			1	16,7%
Hallitus/Hallituksen jäsen									1		2	3	75,0%
Yhteisö/Säätiö										1		1	16,7%
Tilitoimisto												0	0,0%
Sopimuskuoppaani/Rahoittaja/Muu velkoja			1	1						2		4	57,1%
Isännöitsijä	1											1	50,0%
Toinen tilintarkastaja			1			1						2	66,7%
Tilintarkastajan todistajaksi oikeudenkäyntiin haastanut taho	1		1									2	100,0%
Konkurssi pesän selvitys mies												0	0,0%
Seurakuntayhtymän hallintojohtaja	1											1	100,0%
Eiäkesijoittaja			1									1	100,0%
YHTEENSÄ	5	7	10	3	0	1	2	3	2	9	4	46	67,6%

Taulukko 8: Eri sidosryhmien tekemät toimenpiteisiin johtamattomat kantelut vuosina 2000–2010.

Seuraavaksi analysoin sidosryhmäkohtaisesti, millaisiin osatekijöihin odotuskuilu eri sidosryhmien kohdalla jakaantuu seuraavassa järjestyksessä: 1) osakkeenomistajat/yhdistysten jäsenet, 2) rahoittajat, 3) hallituksen jäsenet, 4) toinen tilintarkastaja.

5.3.1 Osakkeenomistajat / Yhdistysten jäsenet

Vuosi	OY	AS.OY	RY	OYJ	KY	Yhteensä
2000		2				2
2001	2	3		2		7
2002	4		1	1		6
2003	1				1	2
2004						0
2005						0
2006	2					2
2007	2					2
2008						0
2009	3	1		2		6
2010	2					2
Yhteensä	16	6	1	5	1	29
	55,2 %	20,7 %	3,4 %	17,2 %	3,4 %	100,0 %

Taulukko 9: Ryhmän osakkeenomistajat/yhdistysten jäsenet tekemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden jakautuminen eri yhteisö- ja organisaatiomuotojen edustajien välillä

Taulukosta 9 nähdään, että TILA:n ratkaisemien julkisten osakeyhtiöiden osakkaanomistajien tekemien toimenpiteisiin johtamattomien valitusten määrä on alle neljäsosa kaikista yksityisten ja julkisten osakeyhtiöiden osakkeenomistajien tekemien toimenpiteisiin johtamattomien valitusten yhteenlasketusta määrästä. Tämä on siinä mielessä yllättävää, että yleensä julkinen keskustelu tilintarkastuksen odotuskuilusta liittyy juuri julkisen kaupankäynnin kohteena oleviin yhtiöihin, koska tilinpäätösinformaatiolla on keskeisempi merkitys niiden osakkeen arvolle. Toisaalta asiaa selittää varmaan ainakin se, että Suomessa on moninkertainen määrä yksityisiä osakeyhtiöitä julkisiin osakeyhtiöihin nähden.

Ruuska (2012) epäilee syynä olevan myös sen, että julkisten osakeyhtiöiden saaman runsaan julkisuuden takia sisäinen laskenta ja sisäinen tarkastus ovat niissä eri tasolla listaamattomiin yhtiöihin nähden. Lisäksi niissä panostetaan eri tavalla myös lakisääteiseen tilintarkastukseen, mikä näkyy

muun muassa ammattitaitoisempien tilintarkastajien käyttönä, korkeampana tarkastukseen käytettyjen työtuntien määränä sekä erityisenä panostuksena myös tilintarkastusyhteisön taholta, mikä osaltaan pienentää odotuskuilua ja ehkäisee täten toimenpiteisiin johtamattomia kanteluita. Ruuska arvioikin julkisissa osakeyhtiöissä esiintyvän todellisuudessa yksityisiä osakeyhtiöitä vähemmän esimerkiksi tapauksia, joissa tilintarkastajalta on jäänyt kirjanpitoon kätkeyty vääriinkäytös havaitsematta. Hän uskoo odotuskuilukeskustelun julkisuudessa keskittyvän julkisiin osakeyhtiöihin lähinnä siksi, että tällainen yksittäinen tapaus saa niissä huomattavasti enemmän julkisuutta kuin vastaavanlainen tapaus julkisen kaupankäynnin ulkopuolisessa (pienemmässä) yhtiössä. (Ruuska 2012.) Troberg (2012) puolestaan arvio matalan julkisen osakeyhtiöiden osakkaiden tekemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden määrän kertovan lähinnä siitä, että kantelukynnys nousta yhtiötä ja tilintarkastajaa vastaan ja kannella tilintarkastajan toiminnasta TILA:an on huomattavasti korkeampi julkisen osakeyhtiön yksittäiselle osakkeenomistajalle kuin (pienemmän) yksityisen osakeyhtiön osakkaalle.

TILA on ratkaissut vain yhden yhdistyksen jäsenen ja yhden kommandiittiyhtiön yhtiömiehen tekemän toimenpiteisiin johtamattoman valituksen koko tarkastelujakson aikana. Myös asunto-osakeyhtiöiden osakkeenomistajien tekemien toimenpiteisiin johtamattomien valitusten määrä on taulukossa vain kuusi kappaletta. Tämä määrä olisi kuitenkin huomattavasti korkeampi, mikäli tutkimusaineistossa olisivat mukana myös ne asunto-osakeyhtiöiden osakkeenomistajien tekemät kantelut, jotka eivät ole edenneet TILA:n tutkinta-asioiksi (Ruuska 2012). Ruuskan mielestä asunto-osakeyhtiöiden osakkeenomistajilla vaikuttaakin olevan kaikista TILA:an kannelleista sidosryhmistä keskimäärin virheellisin käsitys tilintarkastuksesta ja hyvän tilintarkastustavan tilintarkastajalta edellyttämästä toiminnasta muun muassa suhteessa lainsäädäntöön.

5.3.1.1 Yksityisten osakeyhtiöiden (oy) osakkaat

5.3.1.1.1 Tilintarkastajan rooli riitatilanteissa

Yksityisten osakeyhtiöiden osakkeenomistajien tekemistä TILA:n ratkaisemista toimenpiteisiin johtamattomista kanteluista 38 % on liittynyt joko TILA:an kannelleen osakkaan/osakkaiden ja yhtiön muiden osakkeenomistajien välisiin riitoihin tai TILA:an kannelleen osakkaan/osakkaiden ja yhtiöjohdon välisiin erimielisyyksiin. Tällaisia ovat tapaukset TILA 8/2002, TILA 16/2002, TILA 2/2003, TILA 6/2006, TILA 2/2007 ja TILA 3/2007. Usein kantelijana oli vähemmistöosakkeen-

omistaja. Näissä tapauksissa kantelija on odottanut tilintarkastajan ottavan kantaa riita-asiaan huomauttamalla siitä tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastajan tulee kuitenkin hyvän tilintarkastustavan nojalla menetellä varovaisesti tarkastuksessa ja siitä raportoinnissa, mikäli hän havaitsee riitaisuuksia yhtiön sisällä (esim. TILA 8/2002) eikä hänen tehtävänänsä ole syyllisten etsiminen riitatilanteissa (Katz & Niemi 2009, 48). Täten tässä on havaittavissa selkeä odotuskuilu

Esimerkiksi tapauksessa TILA 2/2003 tilintarkastajan olisi kannalleen osakkeenomistajan mukaan pitänyt huomauttaa tilintarkastuskertomuksessa siitä, että kohdeyrityksessä työskentelevät osakkeenomistajat olivat tehneet päätöksen nostaa palkkojaan ja parantaa muita henkilöstöetuuksiaan sen jälkeen, kun kantelija itse oli lopettanut työskentelyn yhtiön palveluksessa (tarkoituksenmukaisuusarviointi). Tilintarkastajan tehtävä ei kuitenkaan ollut ottaa kantaa siihen, kuinka paljon muiden osakkaiden työmäärä yrityksessä oli lisääntynyt kantelijan irtisanoutumisen jälkeen. (TILA 2/2003.) Tällaisiin tilanteisiin liittyvä kysymys oikeudenmukaisuudesta on hyvin subjektiivinen. Tilintarkastajan ei siis voida odottaa toimivan moraalinvartijana, mitä yllättävän monet osakkeenomistajat näyttävät odottavan.

5.3.1.1.2 Tilintarkastajan rooli rikostutkinnassa / Tilintarkastajan tarkastamis- ja raportointivelvollisuus erityistoimeksiannossa

Yksityisten osakeyhtiöiden osakkeenomistajien tekemistä toimenpiteisiin johtamattomista TILA:n ratkaisemista kanteluista neljäosassa kantelija on ollut rikostutkinnan kohteena, ja tilintarkastajan lausunto on jollain tavalla vaikuttanut asian tutkintaan tai kantelijan saamaan rikosoikeudelliseen tuomioon. Tällaisia tapauksia ovat ratkaisut TILA 10/2001, TILA 1/2002, TILA 5/2002 sekä TILA 1/2010, joista ensimmäisenä mainitun olen jo kuvannut luvussa 5.2.1.3. Näissä tapauksissa tarkastuskohde on ollut (pieni) osakeyhtiö, jossa johto ja omistaja(t) ovat yksi ja sama taho. Näkökulma on siis selvästi erilainen kuin suuremmissa osakeyhtiöissä, joissa johto ja omistajat ovat kaksi erillistä tahoja, ja tilintarkastajan odotetaan raportoivan johdon toiminnasta omistajille.

Edellä mainituissa tapauksissa kantelijat ovat toivoneet tilintarkastajan raportoivan tavalla, joka olisi kantelijalle hänen oikeuskäsittelynsä kannalta edullinen, mitä tilintarkastaja ei ole tehnyt. Täten odotuskuilu näissä tapauksissa liittyy ainakin osittain kantelijan haluihin (ks. uskomukset vs. halut luvut 3.1 ja 3.2.1). Kantelija ei tapauksissa myöskään ole ymmärtänyt, ettei tilintarkastajan toimintaa voida arvioida sen perusteella, että hänen lausuntonsa olisivat olleet määrääviä syyttäjän ja tuomioistuimen toiminnan kannalta, koska nämä eivät ole eritystarkastuksen toimeksiantajia.

Odotuskulu liittyy näissä tapauksissa myös suuressa määrin ymmärtämättömyyteen tilintarkastajan tarkastus- ja raportointivelvollisuuksista erityistoimeksiannossa, jota olen kuvannut luvussa 5.2.1.3.

5.3.1.2 Julkisten osakeyhtiöiden (oyj) osakkeenomistajat

TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden perusteella ei ole havaittavissa, että julkisten osakeyhtiöiden osakkeenomistajat kohdistaisivat tilintarkastukseen erilaisia odotuksia kuin yksityisten osakeyhtiöiden osakkeenomistajat. Ei siis voida todeta, että odotuskulu liittyy selkeästi erilaisiin asioihin julkisissa osakeyhtiöissä verrattuna yksityisiin osakeyhtiöihin. Tapausten perusteella ei myöskään voida todeta, että odotuskulu julkisten osakeyhtiöiden osakkeenomistajien kohdalla liittyy erityisesti johonkin tiettyyn tilintarkastuksen osa-alueeseen. Joka tapauksessa, julkisten osakeyhtiöiden osakkeenomistajien tekemät toimenpiteisiin johtamattomat kantelut liittyvät ainakin tilintarkastajan ammatilliseen käytökseen (ks. TILA 1/2001 luku 5.2.4.1), tilintarkastajan riippumattomuuteen (ks. TILA 3/2001 luku 5.2.2.1) sekä siihen, etteivät osakkeenomistajat ymmärrä kirjanpidossa ja tilintarkastuksessa sovellettavaa asia ennen muotoa -periaatetta (TILA 17/2002), mikä liittyy raportoinnin yhteydessä luvussa 5.2.1.2 kuvaamani virheettömysolettamaan. Lisäksi kaksi toimenpiteisiin johtamattomista kanteluista koski tilintarkastajan toimintaa uskottuna miehenä osakeyhtiölain mukaisessa osakkeiden lunastusmenettelyssä.

Trobergin (2012) arvion mukaan erot julkisten osakeyhtiöiden tarkastuksiin liittyvässä odotuskulussa ja yksityisten osakeyhtiöiden tilintarkastuksiin liittyvässä odotuskulussa liittyvät pitkälti siihen, että julkisissa osakeyhtiöissä osakkeen arvolla on keskeisempi merkitys ja se heilahtelee koko ajan muun muassa yhtiön julkaistaessa uutta tilinpäätösinformaatiota. Pörssi-yhtiöissä tärkeä kysymys on siis se, millaista informaatiota yhtiö antaa ulos ja antaako se tiedot ajoissa. (Troberg 2012.) Tästä johtuen tilintarkastajan tehtävä tiedon oikeellisuuden varmentajana on osakkeenomistajien näkökulmasta katsottuna keskeisemmässä roolissa julkisessa osakeyhtiössä yksityiseen osakeyhtiöön verrattuna ja täten myös merkittävin tilintarkastuksen odotuskulun synnyttäjä.

5.3.1.3 Yksityisten osakeyhtiöiden (oy) ja julkisten osakeyhtiöiden (oyj) osakkeenomistajat - Tilintarkastaja uskottuna miehenä lunastusmenettelyssä

Kaikkiaan viisi TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemista toimenpiteisiin johtamattomista kanteluista koski KHT-tilintarkastajan toimintaa uskottuna miehenä osakeyhtiölain mukaisessa lunastusmenettelyssä. Tällaisia tapauksia ovat ratkaisut TILA 5/2006, TILA 6/2009, TILA 7/2009, TILA 8/2009 ja TILA 9/2009. Näissä valituksissa keskeisessä asemassa on ollut muun muassa väite, jonka mukaan, KHT ei ole tarpeeksi ajanut vähemmistöosakkaiden etua lunastusmenettelyssä. Kyse on siis ollut siitä, etteivät kantelevat vähemmistöosakkeenomistajat ole olleet tyytyväisiä välimiesmenettelyssä määritettyyn osakkeen lunastushintaan tai KHT-tilintarkastajan toimintaan sitä määritetäessä. TILA on kuitenkin kaikissa näissä tapauksissa todennut tilintarkastajan menetelleen hyvän tilintarkastustavan mukaisesti.

Tilintarkastajaa sitoo tilintarkastuslain nojalla objektivisuuden noudattamisvelvollisuus myös välimiesmenettelyssä uskottuna miehenä toimiessaan. Täten hänen tehtävänä on lunastusmenettelyssä valvoa, ettei vähemmistöosakkaiden etua loukata, määrittämällä puolueeton ja realistinen käsitys osakkeen arvosta. TILA:n ratkaisemien valitusten valossa vaikuttaisi kuitenkin siltä, että vähemmistöosakkeenomistajat odottavat uskotun miehen puhuvan välimiesmenettelyssä korkeamman kuin realistisen ja puolueettoman lunastushinnan puolesta samalla tavoin kuin basaarimyyjä pyytää ostajalta aluksi korkeampaa hintaa varmistaakseen lopulta saavansa ostajalta korkeimman hinnan, mikä tämä on valmis maksamaan. Täten syntyy odotuskuilu, kun tilintarkastaja ei uskottuna miehenä toimiessaan tee näin vaan pyrkii puolueettomaan arvonmäärytykseen, joka saattaa johtaa myös samaan lopputulokseen lunastajan arvonmäärytyksen kanssa. Tällöin vähemmistöosakkeenomistajat tuomitsevat tilintarkastajan helposti ammattitaidottomaksi tai huolimattomaksi ja lunastajan etua ajavaksi (puolueellisuus, epäobjektiivisuus).

5.3.1.4 Asunto-osakeyhtiöiden osakkeenomistajat

TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemat asunto-osakeyhtiöiden osakkeenomistajien tekemät toimenpiteisiin johtamattomat valitukset muodostavat noin viidesosan kaikista TILA:n ratkaisemista ryhmän osakkeenomistajat/yhdistyksen jäsenet tekemistä toimenpiteisiin johtamattomista kanteluista. Mikäli myös kaikki TILA:an tehdyt tutkinta-asiaksi etenemättömät kantelut olisivat tutkimusaineistossa mukana, asunto-osakeyhtiöiden osakkaiden tekemien toimenpiteisiin johtamattomien kan-

teluiden suhteellinen osuus olisi huomattavasti suurempi (Ruuska 2012). Joka tapauksessa jo tämän tutkimuksen tutkimusaineiston perusteella voidaan havaita asunto-osakeyhtiöiden osakkeenomistajien ja tilintarkastajien/TILA:n näkemysten välillä vallitsevan odotuskuilu.

Kaikissa asunto-osakeyhtiöiden osakkeenomistajien tekemissä toimenpiteisiin johtamattomissa kanteluissa oli taustalla riitaisuuksia asunto-osakeyhtiön sisällä. Kun yksityisten osakeyhtiöiden (oy) sisällä riitaisuuksia oli useimmiten enemmistö- ja vähemmistöosakkeenomistajien välillä, niin taas asunto-osakeyhtiöissä erimielisyydet ilmenivät useimmiten osakkeenomistajien ja hallituksen välillä.

Monissa kanteluissa valitettiin siitä, ettei tilintarkastaja ollut huomannut jotakin epäoleellista virhetä tai raportoinut siitä (ks. virheettömysolettama luvut 5.2.1.2 ja 5.2.3.1). Tämä liittyy siihen, että harva asunto-osakeyhtiön osakkeenomistaja tuntee tilintarkastuksen lainalaisuuksia. Tästä johtuen asunto-osakeyhtiöiden osakkaat pitänevät tilintarkastajaa usein luottohenkilönään. Heidän saat-
taa siis olla vaikea ymmärtää ”kohtuullisen varmuuden” käsitettä, eli sitä, ettei tilintarkastajan velvollisuuksiin kuulu varmistaa, että tilinpäätös on täysin virheetön, sekä ”oleellisen virheen” käsitettä, eli sitä, ettei tilintarkastaja raportoi kaikkein pienimmistä virheistä.

TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien valitusten valossa näyttäisi myös siltä, että monet asunto-osakeyhtiöiden osakkeenomistajat luulevat tilintarkastajan tehtävänä olevan tarkoituksenmukaisuusarvioinnin ja esimerkiksi lausunnon antamisen yhtiön hallituksen ammattitaitoisuudesta. Esimerkiksi tapauksessa TILA 6/2001 kantelu perustui pääasiassa kantelijan ”pettymykseen” siitä, ettei tilintarkastaja ollut raportoinnissaan ottanut kantaa kohdeyhtiön ”ammattitaidottomaan ja ylimieliseen hallintoon”. Valituksista käy myös ilmi, että osakkaat olettavat tilintarkastajan puuttuvan tämän tehtäviin kuulumattomiin ja asiantuntemuksen ulkopuolella oleviin asioihin, kuten esimerkiksi talonmiehen tilankäyttöön ja sähköturvallisuuteen. Tällaiset olettamat muodostavat odotuskuilun osakkeenomistajien odotusten ja tilintarkastajan lakisääteisten tehtävien välille, sillä asunto-osakeyhtiön tilintarkastus on pääasiassa laillisuusvalvontaa, eikä tilintarkastajan varsinaisesti kuulu tarkastaa yhtiön toiminnan tarkoituksenmukaisuutta (esim. TILA 1/2009).

Näyttäisi myös siltä, etteivät asunto-osakeyhtiöiden osakkeenomistajat ymmärrä kustannus-hyötykriteerin tilintarkastukselle asettamia rajoitteita. Tämä käy ilmi esimerkiksi siitä, että osakkaat ovat samassa kantelussa saattaneet valittaa liian korkeista tilintarkastuskustannuksista ja toisaalta siitä, ettei tilintarkastaja ole suorittanut tilikauden tilintarkastusta pitkin toimikautta, mikä kuitenkin kasvattaisi tilintarkastuskustannuksia.

Vaikka asunto-osakeyhtiöiden tilintarkastukseen muun muassa Ruuskan (2012) mielestä liittyy hyvin suuri tilintarkastuksen odotuskuilu, on tärkeää, ettei tätä odotuskuilua yleistetä koskemaan myös elinkeinotoimintaa harjoittavien osakeyhtiöiden (oy & oyj) tilintarkastuksia. Asunto-osakeyhtiön tarkastus eroaa nimittäin merkittävästi elinkeinotoimintaa harjoittavan osakeyhtiön tilintarkastuksesta, koska siinä tilintarkastajan tulee muun muassa arvioida talousarvion noudattamista. Riitaisuudet asunto-osakeyhtiöiden sisällä liittyvät usein tilanteisiin, joissa on poikettu talousarviosta. Riidat koskevat tällöin tyypillisesti sitä, onko talousarviosta poikkeaminen ollut merkittävää ja sitä, onko hallituksella ollut valtuudet ylittää talousarvio vai ei. Tällöin TILA:an asunto-osakeyhtiön tilintarkastajasta tehtävä kantelu koskee tyypillisesti puolestaan sitä, olisiko tilintarkastajan pitänyt huomauttaa talousarvion ylittämisestä vai ei. Koska näissä tapauksissa on kyse ihmisten henkilökohtaisesta omaisuudesta (asunnosta), joka on usein heidän elämänsä merkittävin sijoitus, pieni poikkeama talousarviosta on monen osakkaan mielestä hyvin oleellinen asia, vaikka kyseinen rahasumma olisi tilintarkastuksen kannalta mitätön. (Troberg 2012.)

5.3.1.5 Yhdistysten (ry) jäsenet

TILA on ratkaissut tarkastelujakson aikana vain yhden yhdistyksen jäsenen tekemän toimenpiteisiin johtamattoman valituksen. Tämä kantelu koski tilintarkastajan velvollisuutta arvioida yhdistyksen toiminnan tarkoituksenmukaisuutta nimenomaan yhdistyksen aatteellisten tarkoitusten toteutumisen kannalta. Tämän asian on yleisesti katsottu kasvattavan kuilua yhdistysten jäsenten odotusten ja tilintarkastajien näkemysten välillä (esim. Piipponen 2011). Tästä johtuen tapauksen voitaneen katsoa puoltavan tilintarkastuksen odotuskuilun olemassaoloa laajemminkin kuin vain yhden satunnaisen tapauksen osalta.

Tapauksessa TILA 13/2002 tilintarkastajan olisi Yhdistyksen jäsenen kantelun mukaan pitänyt huomauttaa tilintarkastuskertomuksessa siitä, että Yhdistyksen johtokunta ja Yhdistyksen vuosikokous olivat päättäneet korvausten maksamisesta Yhdistyksen työntekijöiden lasten sairauksien hoitamiseksi, vaikkei korvausten maksamiselle ollut oikeudellisia perusteita. TILA totesi, ettei tilintarkastajan tehtävä ollut ottaa kantaa siihen, millä oikeudellisella perusteella korvausten maksamiseen oli päädytty, vaan ainoastaan varmistaa, ettei päätös ollut lain tai Yhdistyksen sääntöjen vastainen (, mitä se ei ollut). (TILA 13/2002.)

5.3.2 Rahoittajat

TILA ratkaisi vuosina 2000–2010 yhteensä seitsemän ryhmän rahoittajat/sopimuskumppanit/muut velkojat tekemää kantelua, joista neljä oli toimenpiteisiin johtamattomia. Toimenpiteisiin johtamattomien valitusten tekijät olivat kaikki tarkastuskohteen rahoittajia. Näistä yksi oli varsinainen rahoitusinstituutio (pankki) ja muut kolme olivat julkisia tahoja, jotka tukivat tarkastuskohteiden toimintaa taloudellisesti. Kaikkien kolmen tarkastuskohteen toimintaa taloudellisesti tukevan rahoittajan tekemät valitukset liittyivät tilintarkastuksen odotuskuilun osalta luvuissa 5.2.1.2 ja 5.2.3.1 kuvaamaani virheettömyysolettamaan. Kahdessa tapauksessa kysymys oli odotuskuilusta liittyen asia ennen muotoa -periaatteeseen, eli käytännössä siitä, etteivät valittajat olleet ymmärtäneet tilintarkastajan raportoivan vain *oleellisista* virheistä tai sitä, mitä oleellisuus tarkoittaa (TILA 2/2002 ja TILA 5/2009 ks. luku 5.2.1.2). Kolmannessa tapauksessa virheettömyysolettama liittyi taas kohtuullisuuskuiluun, eli siihen, että tilintarkastaja todentaa tilinpäätöksen oikeellisuuden vain *kohtuullisella* varmuudella (TILA 4/2009 ks. luku 5.2.3.1). Tutkimusaineiston perusteella vaikuttaisi siis siltä, että tarkastuskohteen toimintaa taloudellisesti tukevat tahot odottavat tilintarkastajalta yksityiskohtaisempaa tarkastustyötä (virheiden havaitseminen) ja yksityiskohtaisempaa raportointia (matalampi kynnyksen olennaisuudelle) kuin, mitä lainsäädäntö ja hyvä tilintarkastustapa (TILA:n ja tilintarkastajien näkemysten mukaan) tilintarkastajalta edellyttävät.

Pankin tekemä valitus (TILA 8/2003) taas liittyi luvussa 5.2.1.3 kuvailemaani odotuskuiluun liittyen tilintarkastajan tarkastamis- ja raportointivelvollisuuteen erityistoimeksiannossa. Tapauksen taustalla oli konkurssipesän selvitys ja useita keskeneräisiä oikeudenkäyntejä. Tapaus onkin pitkälti samantapainen kuin luvussa 5.2.1.3 kuvaamani konkurssipesän eritystarkastukseen liittyvät tapaukset TILA 1/2002 ja TILA 7/2003 sillä erotuksella, että kantelijana on konkurssipesän velkoja eikä velallinen. Täten näyttäisi siltä, että tilintarkastajan tarkastus- ja raportointivelvollisuuteen (konkurssipesän) erityistarkastuksessa sekä (konkurssipesän) erityistarkastuksen hyvän tilintarkastustavan mukaisuuden arviointiin kohdistuu odotuskuilua synnyttäviä käsityksiä sekä velkojien että velallisten tahoilta.

5.3.3 Hallituksen jäsenet

Tarkastelujakson aikana TILA ratkaisi kaikkiaan kolme hallitusten jäsenten tekemää toimenpiteisiin johtamatonta valitusta. Näistä kaksi oli yhdistyksen entisen hallituksen jäsenten tekemiä ja yksi asunto-osakeyhtiön entisen hallituksen jäsenen tekemä. Asunto-osakeyhtiöiden hallitusten jäsenten

kohdalla pätee sama, mitä olen jo luvussa 5.3.1.3 todennut asunto-osakeyhtiöiden osakkaiden osalta: on tärkeää, ettei asunto-osakeyhtiöiden tarkastuksiin liittyvää odotuskuilua yleistetä koskemaan elinkeinotoimintaa harjoittavien osakeyhtiöiden (oy & oyj) tilintarkastuksia. Sama pätee myös yhdistysten tilintarkastuksiin liittyvän odotuskuilun yleistämiskelpoisuuteen.

Kaikkien kolmen asunto-osakeyhtiöiden ja yhdistysten hallitusten jäsenten tekemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden taustalla olivat riittaisuudet tarkastuskohteen sisällä joko kantelijan (entinen hallitus) ja toimivan hallituksen välillä, kantelijan ja osakkaiden/jäsentien välillä, kantelijan ja toiminnanjohtajan välillä tai useampaa näistä. Lisäksi kaikissa valituksissa yhtenä pääväitteenä oli se, että tilintarkastaja oli esittänyt virheellisen kantelijaa koskevan huomautuksen tilintarkastuskertomuksessa tai oli virheellisesti jättänyt huomauttamatta tilintarkastuskertomuksessa uuden hallituksen tai toiminnanjohtajan toiminnasta. Odotuskuilu vaikuttaisi siis yhdistyksen ja asunto-osakeyhtiöiden hallitusten jäsentien osalta liittyvän pääasiassa siihen, milloin tilintarkastajan tulee huomauttaa tilintarkastuskertomuksessa vastuuvollisen toiminnasta. Koska kantelijoille vaikutti kuitenkin kanteluiden perusteella olevan selvää, millä perusteella tilintarkastajan tilintarkastuslain nojalla tulee huomauttaa tilintarkastuskertomuksessa vastuuvollisen toiminnasta⁴, ongelman voidaan katsoa kulminoituvan sen tulkinnanvaraisuuteen, 1) ovatko edellytykset vahingonkorvausvelvollisuudelle syntyneet 2) onko yhteisöä koskevaa lakia rikottu. Koska kyse on riitatilanteesta, josta riidan osapuolilla on vastakkaiset näkemykset, heidän kykynsä katsoa tilannetta objektiivisesti on suurella todennäköisyydellä hämärtyneet. Tämä johtaa siihen, että kukin heistä tulkitsee lainsäädäntöä omien intressiensä mukaisesti. Siksi kysymyksen voidaankin katsoa olevan odotuskuilun osalta pitkälti siitä, mitä kantelijat olisivat halunneet tilintarkastajan raportoivan eli, millainen kannanotto olisi ollut heidän oman etunsa mukainen (ks. uskomukset vs. halut luvut 3.1. ja 3.2.1).

5.3.4 Toinen tilintarkastaja

Tilintarkastajien toisistaan tekemät toimenpiteisiin johtamattomat valitukset puoltavat näkemystä, että myös tilintarkastajien ammattikunnan sisällä vallitsee odotuskuilu. Tällaisia TILA:n ratkaisemia valituksia oli vuosina 2000–2010 kaksi kappaletta.

---

⁴ vastuuvollinen tarkastuskohteessa on 1) syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä kohtaan 2) rikkonut yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhteisön tai säätiön yhtiöjärjestyä, yhtiösopimusta tai sääntöjä

Toinen näistä liittyi tilintarkastajan menettelyyn suhteessa tarkastuskohteen toiseen tilintarkastajaan (ks. TILA 15/2002 luku 5.2.4.2). Tässä tapauksessa kanteleva tilintarkastaja oli kuitenkin maallikotarkastaja. Toisessa tapauksessa (TILA 4/2005) toinen KHT-tilintarkastaja kanteli toisen KHT-tilintarkastajan suorittamasta konkurssipesän erityistarkastuksesta. Kantelijan mukaan erityistarkastus oli suoritettu puutteellisesti, koska tämä itse oli päätenyt erilaiseen lopputulokseen. TILA:n mukaan erityistarkastuksen suorittamisessa tai sen suorittajan tekemissä johtopäätöksissä ei kuitenkaan ollut moitittavaa. Sen sijaan tilintarkastajien päätyminen erilaisiin lopputuloksiin johtui siitä, että he suorittivat laskelmansa eri laskentamallien perusteella, jotka molemmat olivat kuitenkin hyvän tilintarkastustavan mukaisia.

Tämä puoltaa näkemystä, että tilintarkastajien ammattikunnan sisällä vallitseva odotuskuilu johtuisi ainakin siitä, että tilintarkastajien keskuudessa on eriäviä näkemyksiä siitä, miten erityistoimeksianto tulee suorittaa. Eriäviä mielipiteitä voidaan varmasti selittää ainakin sillä, että tilintarkastajan menettely erityistoimeksiantoissa perustuu pitkälti tilintarkastajien ammatillisen harkinnan käyttöön (toimeksiantajan antamien ohjeiden lisäksi), koska tästä ei ole erillistä sääntelyä. Tätä ongelmaa olen jo käsitellyt aiemmin luvussa 5.2.1.3 hieman toisesta näkökulmasta. Kuten olen luvussa 5.2.1.3 todennut, Trobergin (2012) mielestä erityistoimeksiantoihin liittyy jopa suurempi odotuskuilu kuin lakisääteisiin tilintarkastuksiin. Toisaalta professori ei usko tilintarkastajien ammattikunnan sisällä vallitsevan yleisellä tasolla merkittävää odotuskuilua. Tästä huolimatta vaikuttaisi siltä, että tilintarkastajan muuhun tilintarkastajan ominaisuudessa suorittamaan toimintaan kohdistuva odotuskuilu on niin laaja, että se ulottuu myös tilintarkastajien ammattikunnan sisälle.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Tutkimuksen yhteenveto

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia tilintarkastuksen odotuskuilua Suomessa. Olen siis tutkinut, mitä Keskuskaupakamarin tilintarkastuslautakunnan vuosina 2000–2010 ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden perusteella voidaan päätellä tilintarkastuksen odotuskuilusta Suomessa. Täten olen vastannut seuraaviin tutkimuskysymyksiin TILA:n ratkaisemien toimenpiteisiin johtamattomien kanteluiden perusteella:

- Kohdistuuko tilintarkastukseen ja/tai tilintarkastajan muuhun tilintarkastajan ominaisuudessa suorittamaan toimintaan tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa?
- Millaisiin yhteisö- ja organisaatiomuotoihin odotuskuilu liittyy?
- Mihin hyvän tilintarkastustavan osa-alueisiin odotuskuilu kohdistuu? Millaisiin asioihin odotuskuilu liittyy kunkin hyvän tilintarkastustavan osa-alueen sisällä?
- Jakautuuko tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa kohtuullisuuskuiluun, säännöskuiluun ja puutteelliseen suorituskuiluun myös 2000-luvulla?
- Minkä sidosryhmien tilintarkastukseen/tilintarkastajiin kohdistamien odotusten ja tilintarkastajien/TILA:n näkemysten välillä vallitsee kuilu (tilintarkastuksen odotuskuilu)? Millaisiin asioihin odotuskuilu liittyy eri sidosryhmien keskuudessa?

Osana tutkimusta olen lisäksi kuvannut TILA:n menettelytavat valvonta-asioiden käsittelyssä sekä niissä vuosina 2000–2010 tapahtuneet muutokset.

Tutkimuksessa havaittiin, että tilintarkastukseen kohdistuu odotuskuilu liittyen sekä lakisääteisiin tilintarkastuksiin että tilintarkastajan muuhun tilintarkastajan ominaisuudessa harjoittamaan toimintaan ainakin osakeyhtiöissä ja asunto-osakeyhtiöissä. Myös yhdistysten lakisääteisiin tilintarkastuksiin vaikuttaisi liittyvän tilintarkastuksen odotuskuilu.

Hyvän tilintarkastustavan osa-alueista ainakin tilintarkastajan raportointiin, tilintarkastajalta edellytettävään riippumattomuuteen, esteettömyyteen ja objektiivisuuteen, tilintarkastajan ammattitaitoon ja huolellisuuteen sekä tilintarkastajan ammattimaiseen käytökseen havaittiin liittyvän tilintarkastuksen odotuskuilu.

Tilintarkastajan raportointiin liittyvä odotuskuilu vaikuttaisi johtuvan ainakin osittain sidosryhmien puutteellisesta lainsäädännön ja muun relevantin sääntelyn tuntemuksesta ja tulkitsemiskyvystä.

Lisäksi havaittiin, etteivät sidosryhmät välttämättä ymmärrä, että tilintarkastaja raportoi vain oleellisia virheistä. Sidosryhmien keskuudessa havaittiin myös TILA:n/tilintarkastajien näkemyksistä poikkeavia käsityksiä tilintarkastajan raportointivelvollisuuksista erityistoimeksiannoissa.

Tilintarkastajalta edellytettävään riippumattomuuteen, esteettömyyteen ja objektiivisuuteen liittyvä odotuskuilu näyttäisi johtuvan ainakin tilintarkastajien tilintarkastusasiakkailleen tarjoamista tilintarkastukseen liittymättömistä oheispalveluista. Toisaalta myös tilintarkastajan toiminta uskottuna miehenä lunastusriidassa tai riippumattomana tilintarkastajana sulautumisessa vaikuttaisi synnyttävän odotuskuilua. Myös tilintarkastajan aiempien tehtävien mahdollisen vaikutuksen tilintarkastajan riippumattomuuteen havaittiin aiheuttavan odotuskuilua.

Tilintarkastajan ammattitaidon ja huolellisuuden osalta tilintarkastuksen odotuskuilun havaittiin johtuvan ainakin osittain virheettömyysolettamasta: tilintarkastajan odotettiin havaitsevan kaikki tilinpäätökseen sisältyvät virheet täydellisellä varmuudella. Lisäksi tilintarkastajan vastuu väärinkäytösten havaitsemisesta vaikuttaisi aiheuttavan tilintarkastuksen odotuskuilua. Tilintarkastajan ammattimaiseen käytökseen liittyvän odotuskuilun havaittiin puolestaan liittyvän ainakin epäselvyyteen siitä, milloin tilintarkastajan tulee osallistua tilintarkastusasiakkaan yhtiökokoukseen sekä tilintarkastajan kommunikointivelvollisuuteen eri sidosryhmien kanssa.

Tutkimuksessa havaittiin myös, että tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa koostuu kohtuullisuuskuilusta, säännöskuilusta sekä puutteellisesta suorituskuilusta myös 2000-luvulla.

Tutkimustulosten perusteella ainakin seuraavien sidosryhmien tilintarkastukseen kohdistamien odotusten ja tilintarkastajien/TILA:n näkemysten välillä vallitsee kuilu (tilintarkastuksen odotuskuilu): osakkeenomistajat, yhdistysten jäsenet, tilintarkastusasiakkaiden rahoittajat ja yhdistysten/asunto-osakeyhtiöiden hallitusten jäsenet. Myös tilintarkastajien ammattikunnan sisällä havaittiin yksittäisiä näkemuseroja. TILA:an kannelleista sidosryhmistä tilintarkastusasiakkaiden kirjanpitoa hoitavien tilitoimistojen kohdalla ei tutkimuksessa kuitenkaan havaittu tilintarkastuksen odotuskuilua.

Yksityisten osakeyhtiöiden osakkaiden keskuudessa tilintarkastuksen odotuskuilua vaikuttaisi synnyttävän ainakin tilintarkastajan rooli yhtiön sisäisissä riitatilanteissa (tarkoituksenmukaisuusarviointi), tilintarkastajan tarkastamis- ja raportointivelvollisuus erityistoimeksiannossa sekä tilintarkastajan rooli rikostutkinnassa. Tilintarkastajan toiminnan uskottuna miehenä osakeyhtiölain mukaisessa osakkeiden lunastusmenettelyssä taas havaittiin aiheuttavan odotuskuilua sekä yksityisten että julkisten osakeyhtiöiden osakkeenomistajien keskuudessa. Tilintarkastuksen odotuskuilun ei havait-

tu muuten liittyvän erityisesti mihinkään tiettyyn tilintarkastuksen osa-alueeseen julkisten osakeyhtiöiden osakkaiden kohdalla.

Asunto-osakeyhtiöiden osakkeenomistajien kohdalla odotuskuilun havaittiin liittyvän ainakin tilintarkastajan rooliin yhtiön sisäisissä riitatilanteissa, tilintarkastajan velvollisuuteen suorittaa tarkoituksenmukaisuusarviointia osana tilintarkastusta sekä kustannus-hyöty -kriteerin tilintarkastukselle asettamiin rajoitteisiin. Yhdistysten jäsenten osalta odotuskuilu näyttäisi liittyvän lähinnä tarkoituksenmukaisuusarviointiin. Yhdistysten ja asunto-osakeyhtiöiden hallitusten jäsenten keskuudessa odotuskuilua taas vaikuttaisi aiheuttavan epätietoisuus siitä, milloin tilintarkastajan tulee huomauttaa tilintarkastuskertomuksessa vastuuvollisen toiminnasta.

Tilintarkastusasiakkaiden rahoittajat vaikuttavat tutkimustulosten perusteella puolestaan odottavan tilintarkastajalta yksityiskohtaisempaa tarkastustyötä (virheiden havaitseminen; virheettömyysoletama) sekä yksityiskohtaisempaa raportointia (matalampi kynnys olennaisuudelle) kuin, mitä TILA tilintarkastajilta edellyttää tai tilintarkastajat itse katsovat olevansa velvollisia suorittamaan.

Tutkimuksen rajoitteet liittyvät lähinnä tutkimusaineistoon, ja nämä rajoitteet tulee luonnollisesti huomioida tutkimustuloksia analysoitaessa sekä tehtäessä yleistyksiä niiden perusteella. Ensinnäkin tutkimusaineisto käsitti vain 46 TILA:n ratkaisemaa toimenpiteisiin johtamatonta kantelua, mistä johtuen tutkimustuloksia ei voida luotettavasti yleistää koskemaan sidosryhmiä laajemmin. Toisaalta tutkimustulokset edustavat myös tästä huolimatta todistusaineistoa tilintarkastuksen odotuskuilun olemassaolosta.

Toisena aineistoon liittyvänä rajoitteena tulee huomioida se, ettei TILA ota tutkintaan kaikkia TILA:an tehtäviä kanteluita, mikä tarkoittaa sitä, ettei aineiston kattamiin TILA:n tutkinta-asioiden ratkaisuihin sisälly niitä kanteluita, jotka TILA on jättänyt tutkimatta (ks. luku 4.3). Kolmanneksi tulee huomioida se, etteivät kaikki, jotka kokevat tilintarkastajan toimineen odotustensa vastaisesti, välttämättä kantele tilintarkastajan toiminnasta TILA:an, vaikka kantelun tekeminen onkin tehty sidosryhmille suhteellisen vaivattomaksi. Toisaalta jotkin sidosryhmät taas mahdollisesti kantelevat herkemmin kuin toiset. Nämä rajoitteet vaikuttavat tutkimustulosten tyhjentävyyteen. Tutkimustulosten perusteella voidaan siis luotettavasti todeta, millaisiin asioihin tilintarkastuksen odotuskuilu Suomessa *ainakin jossakin määrin* liittyy ja mihin sidosryhmiin se *ainakin jossakin määrin* kohdistuu. Yhtä luotettavasti ei kuitenkaan välttämättä voida todeta sitä, millaisiin asioihin tilintarkastuksen odotuskuilu ei liity tai mihin sidosryhmiin se ei kohdistu. Tutkimustulosten perusteella ei myöskään välttämättä voida luotettavasti todeta, mihin asioihin tilintarkastuksen odotuskuilu liittyy

eniten/vähiten eikä sitä, minkä sidosryhmien kohdalla tilintarkastuksen odotuskuilu on suurimmillaan. Johtuen TILA:n valvonta-asioiden käsittelyssä soveltamissa menettelytavoissa 2000-luvulla tapahtuneista muutoksista, tutkimusaineiston perusteella ei myöskään voida luotettavasti todeta tilintarkastuksen odotuskuilun muuttuneen jollakin tapaa tarkastelujakson aikana. Toisaalta edellä mainittuja tutkimusaineistoon liittyviä rajoitteita on tutkimuksessa pyritty pienentämään Ruuskan ja Trobergin haastattelujen avulla.

Taustaoletuksena tässä tutkimuksessa on, että TILA:an tehdyt toimenpiteisiin johtamattomat kantelut kertovat tilintarkastuksen odotuskuilusta. Tästä johtuen neljäs tutkimustuloksiin liittyvä rajoite on se, etteivät kaikki TILA:an tehdyt toimenpiteisiin johtamattomat kantelut todellisuudessa välttämättä kerro tilintarkastuksen odotuskuilusta. On nimittäin myös mahdollista, että sidosryhmät kantelvat tilintarkastajan toiminnasta TILA:an, vaikkei tilintarkastaja välttämättä heidän mielestään olisikaan toiminut virheellisesti, esimerkiksi henkilökohtaisten syiden takia tai kiusallaan. Toisaalta tätä rajoitetta voidaan pitää melko vähäisenä, koska sekä Ruuskan (2012) että Trobergin (2012) mielestä TILA:an tehdyt toimenpiteisiin johtamattomat kantelut kertovat tilintarkastuksen odotuskuilusta. Lisäksi kantelijoilla on Ruuskan mukaan tällaisissa tapauksissa lähes poikkeuksetta aito intressi ja uskomus siitä, että tilintarkastaja on rikkonut hyvää tilintarkastustapaa. Koska Ruuska TILA:n sihteerinä vastaanottaa kaikki TILA:an tilintarkastajista tehdyt kantelut ja muut yhteydenotot, hänen näkemystään asiasta voidaan pitää erittäin luotettavana. TILA ei myöskään ota tutkittavaksi epäasiallisia kanteluita tai muita sellaisia kanteluita, joiden perusteella ei ole syytä epäillä tilintarkastajan toimineen vastoin hyvää tilintarkastustapaa. Tällaiset kantelut eivät siis myöskään sisälly tämän tutkimuksen tutkimusaineistoon.

6.2 Johtopäätökset

Tutkimukseni tuloksia voidaan mahdollisesti hyödyntää tilintarkastuksen odotuskuilun pienentämiseen Suomessa. Esitän seuraavassa tutkimuksen johtopäätöksinä joitakin toimintavaihtoehtoja, joihin ryhtymällä tilintarkastuksen odotuskuilua voitaisiin saamienei tutkimustulosten perusteella pienentää sekä herätän keskustelua eri toimintavaihtoehtojen toteuttamiskelpoisuudesta. Lopullisen arvion teon toimintaehdotusten käytännön toteuttamiskelpoisuudesta jätän kuitenkin lukijan oman harkinnan varaan. Lisäksi lukijan täytyy ottaa huomioon luvussa 6.1 esitetyt tutkimustuloksiin liittyvät rajoitteet harkitessaan tutkimustulosten perusteella esittämieni toimintavaihtoehtojen hyödyllisyyttä laajemmassa mittapuussa. Seuraavassa esittämäni toimintatavat soveltuisivat siis tutkimustu-

lostien perusteella mahdollisesti pienentämään tutkimusaineiston käsittämässä tapauksissa TILA:an kannelleiden yksilöiden ja tilintarkastajien/TILA:n näkemysten välistä tilintarkastuksen odotuskuilua. Mikäli lukijan pyrkimyksenä on kuitenkin pienentää tilintarkastuksen odotuskuilua laajemmassa mittapuussa, on lisätutkimus tarpeen.

Tutkimustulosten perusteella tilintarkastuksen odotuskuilua Suomessa voitaisiin siis mahdollisesti kaventaa ainakin 1) lisäämällä osakkeenomistajien, yhdistysten jäsenten, rahoittajien ja yhdistysten/asunto-osakeyhtiöiden hallitusten jäsenten tietämystä tilintarkastuksesta ja tilintarkastuksen kannalta relevantista lainsäädännöstä 2) muuttamalla tilintarkastusta koskevaa sääntelyä, 3) laajentamalla tilintarkastajan tehtäviä tai/ja 4) laajentamalla tilintarkastusraportin sisältöä.

6.2.1 Sidosryhmien tietämyksen lisääminen

Tutkimustulokset viestittävät, että tilintarkastuksen odotuskuilua voitaisiin pienentää lisäämällä osakkeenomistajien, yhdistysten jäsenten, rahoittajien sekä yhdistysten ja asunto-osakeyhtiöiden hallitusten jäsenten tietämystä tilintarkastuksesta ja sitä koskevasta sääntelystä. Tätä puoltaa jo se, että TILA:an kannelleista sidosryhmistä juuri tilintarkastusasiakkaan kirjanpitoa hoitavien tilitoimistojen kohdalla ei havaittu tilintarkastuksen odotuskuilua. Tällä ryhmällä voidaan olettaa olevan hyvä tilintarkastuksen ja sitä koskevan sääntelyn tuntemus. Jos osakkeenomistajien, yhdistysten jäsenten, rahoittajien sekä yhdistysten ja asunto-osakeyhtiöiden hallitusten jäsenten tietämys tilintarkastuksesta saataisiin siis esimerkiksi koulutuksen avulla samalle tasolle kuin tilintarkastusasiakkaiden kirjanpitoa hoitavien tilitoimistojen tietämys, voitaisiin tilintarkastuksen odotuskuilua pienentää. Tällä voitaisiin vaikuttaa ainakin tutkimuksessa havaittuun sidosryhmien puutteellisesta lainsäädännön ja muun relevantin sääntelyn tuntemuksesta ja tulkitsemiskyvystä johtuvaan tilintarkastuksen odotuskuiluun. Myös odotuskuilua liittyen tilintarkastajan rooliin riitatilanteissa ja rikostutkinnassa, tilintarkastajan kommunikointivelvollisuuteen sidosryhmien kanssa sekä tilintarkastajan vastuuseen väärinkäytösten havaitsemisesta voitaisiin tietämyksen lisäämisellä kaventaa. Lisäksi tällä tavoin voitaisiin selventää kohtuullisen varmuuden ja olennaisuuden käsitteitä sidosryhmille.

Koulutuksen lisäksi sidosryhmien tietämystä voitaisiin lisätä tuomalla TILA:n antamat ennakkoratkaisuluonteiset tutkinta-asioiden ratkaisut suuremman yleisön tietoon, esimerkiksi julkaisemalla ne näkyvämmässä mediassa kuin pelkästään TILA:n Internet-sivuilla. Tutkimuksessa havaittiin muun muassa tilintarkastajan velvollisuuteen osallistua pörssiyhtiön yhtiökokoukseen ja yhtiön oman tilintarkastajan toimimiseen riippumattomana tilintarkastajana sulautumisessa liittyvän tilintarkastuk-

sen odotuskuilun johtuvan pääasiassa sääntelyn puutteellisuudesta. Tästä johtuen TILA painotti kyseisiä asioita koskeviin kanteluihin antamissaan ratkaisuihin (TILA 1/2001 ks. luku 5.2.4.1 ja TILA 4/2001 ks. luku 5.2.2.2) niiden edustavan TILA:n vakiintunutta kantaa vastaisuuden varalle, eli hyvän tilintarkastustavan linjauksia. Jotta TILA:n kannanotot voisivat pienentää tilintarkastuksen odotuskuilua, tulisi niiden tulla mahdollisimman monen sidosryhmän ja toisaalta myös tilintarkastajien itsensä tietoon.

6.2.2. Tilintarkastusta koskevan sääntelyn muuttaminen

Tutkimustulosten perusteella tilintarkastuksen odotuskuilua voitaisiin myös pienentää muuttamalla (tarkentamalla/tiukentamalla) tilintarkastusta koskevaa sääntelyä. Tutkimustulosten perusteella näyttäisi, että tilintarkastajan muuhun tilintarkastajan ominaisuudessa harjoittamaan toimintaan (esim. tilintarkastajan tarkastamis- ja raportointivelvollisuus erityistoimeksiannossa, tilintarkastajan toimiminen uskottuna miehenä) liittyy odotuskuilu. Tämä havainto puoltaisi muun muassa Trobergin (2012) esittämää lainsäädännön muuttamista sellaiseksi, etteivät tilintarkastajat saisi esiintyä KHT-tilintarkastajan ominaisuudessa muissa tehtävissä kuin lakisääteisissä tilintarkastuksissa, jolloin myöskään tilintarkastuslaki ei tulisi sovellettavaksi tällaisiin tehtäviin. Trobergin mielestä ongelmallista on kuitenkin se, että lainsäätäjät ovat täysin tämän näkemyksen vastaisesti säätäneet tilintarkastajan tehtäväksi tiettyjä tilintarkastukseen liittymättömiä asioita, kuten antaa lausunto osakepääoman maksamisesta

Tutkimustulokset (tilintarkastajan tilintarkastusasiakkaille tarjoamat tilintarkastukseen liittymättömät muut palvelut synnyttävät tilintarkastuksen odotuskuilua) puoltavat myös Euroopan komission (2010,12) esittämää mahdollisuutta kieltää tilintarkastusyhteisöjä tarjoamasta oheispalveluja. Muun muassa TILA on kuitenkin ilmaissut kielteisen kantansa ehdotukseen toteamalla tilintarkastajilla olevan oikeus tarjota tilintarkastukseen liittyviä lisäpalveluita asiakkailleen niin kauan, kun niille on kysyntää. TILA:n mielestä tehokkaan julkisen valvonnan tulisi sen sijaan olla avaintekijä tilintarkastajien riippumattomuuden takaamisessa. (Keskuskauppakamari 2010a.)

Trobergin (2012) mukaan TILA:n (Keskuskauppakamari 2010a) kielteistä kantaa tulkittaessa täytyy erottaa pörssiyritykset yksityisistä osakeyhtiöistä. Hän toteaa olevansa sen kannalla, että lisäpalveluiden tarjoaminen kielletäisiin tai niiden tarjoamista koskevaa sääntelyä tiukennettaisiin (tarjoamista rajoitettaisiin) listayhtiöiden osalta, koska niissä yritys käyttää ”muiden”, eli sijoittajien rahaa toimintansa rahoittamiseen eri tavalla kuin (pieni) yksityinen osakeyhtiö. Tällöin tilintarkastajan

ulkoisen riippumattomuuden takaaminen on myös Trobergin mielestä ensisijaisen tärkeää. TILA:n pitkäaikaisen jäsenen mielestä konsultointi- ja muiden oheispalveluiden tarjoaminen pitäisi kuitenkin olla tilintarkastajille sallittua yksityisissä osakeyhtiöissä, joissa yrityksen toiminnan rahoittavat pääasiassa omistajayrittäjät itse. Hänen mukaansa tällaiset yrittäjät tarvitsevat usein esimerkiksi verokonsultointia sekä apua tilinpäätöksen laadinnassa. Trobergin mielestä tilintarkastajan tarjoama konsultointi on tällöin koko kansantaloudelle hyödyksi, koska esimerkiksi yrityksen kirjanpito ja sen myötä myös veronmaksu tulevat tällöin hoidettua oikein, vaikkei tilintarkastaja tällöin enää olekaan riippumaton. Toisaalta kuitenkin myös monet pienyrittäjät rahoittavat toimintansa ainakin osittain vieraalla pääomalla, minkä vuoksi tilintarkastajien riippumattomuuden puuttuminen tällaisissa tilanteissa ei tunnu rahoittajien näkökulmasta katsottuna oikeudenmukaiselta, vaikka Trobergin näkemystä toisaalta voidaankin pitää perusteltuna.

6.2.3 Tilintarkastajien tehtävien laajentaminen

Tilintarkastuksen odotuskuilua voitaisiin mahdollisesti pienentää laajentamalla tilintarkastajalle kuuluvia tehtäviä. Muun muassa tutkimuksessa esiin tullutta odotuskuilua liittyen tilintarkastajan velvollisuuteen suorittaa tarkoituksenmukaisuusarviointia voitaisiin mahdollisesti pienentää säätämällä tilintarkastajan velvollisuudeksi myös tällaisen tarkoituksenmukaisuusarvioinnin. Osakeyhtiössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sen tarkastamista, että yhtiötä johdetaan tehokkaasti.

Toisaalta kuitenkin muun muassa Troberg ja Viitanen (1999) ovat suhtautuneet tähän kielteisesti lähinnä siksi, että 1) tilintarkastajalla ei välttämättä ole yritysjohtoa parempaa tietämystä siitä, miten yritystä tulisi johtaa, 2) jotta tilintarkastaja pystyisi arvioimaan kyseistä seikkaa, pitäisi ensin tarkentaa, miten johtamisen tehokkuutta tulee mitata ja 3) olisi kyseenalaista nostaa tilintarkastaja korkeimmaksi viranomaiseksi sen suhteen, miten tarkastuskohteen asioita hoidetaan.

Myös asunto-osakeyhtiössä tilintarkastuksen odotuskuilun kaventaminen säätämällä tilintarkastajan tehtäväksi tarkoituksenmukaisuusarvioinnin pelkän laillisuustarkastuksen sijaan saattaisi osoittautua ongelmalliseksi. Tutkimuksessa havaittiin nimittäin, että asunto-osakeyhtiöiden osakkaat pitävät tilintarkastuskustannuksia jo nykyisillään liian korkeina. Tilintarkastajan tehtäväkentän laajentaminen tarkoituksenmukaisuusarviointiin nostaisi tilintarkastuskustannuksia kuitenkin entisestään.

Yhdistyksissä tilintarkastajan tehtäväkentän laajentaminen tarkoituksenmukaisuusarviointiin voitaisiin kuitenkin ehkä toteuttaa kustannustehokkaasti. Muun muassa Piipponen (2011, 34–35) nimit-

täin arvioi, että yhdistyslain uusi toiminnantarkastusinstituutio voisi siirtää yhdistyksen hallinnon tarkastuksen pelkästä lainmukaisuustarkastuksesta myös tarkoituksenmukaisuuden ja tuottavuuden arviointiin. Hänen mukaansa malleja yhdistyksille paremmin soveltuvalla tarkastusmallilla on myös jo olemassa. Näistä hän mainitsee esimerkkinä julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuksen (JHTT), johon sisältyy myös toiminnan tuloksellisuuden arviointia. Piipponen ehdottaakin, että seuraavaan yhdistyslain muutokseen voitaisiin sisällyttää mahdollisuus valita JHTT-tarkastaja HTM-/KHT-tilintarkastajan tai toiminnantarkastajan sijaan.

6.2.4 Tilintarkastuskertomuksen sisällön laajentaminen

Euroopan komission (2010, 7) mukaan tulisi harkita, pitäisikö tiedottamista tilintarkastajien käyttämistä tarkastusmenetelmistä lisätä ilmoittamalla sidosryhmille, missä määrin yrityksen tase on tarkastettu konkreettisesti. Komission mukaan tilintarkastajat voisivat esimerkiksi tilintarkastuskertomuksessa ilmoittaa, mitkä tilinpäätöksen osat on tarkastettu suoraan ja mitkä asiantuntijalausuntojen, sisäisten mallien, hypoteesien ja yritysjohdon selvitysten perusteella tällä tavoin kasvattaen sidosryhmien tietämystä tilintarkastustyön rajoituksista. Trobergin (2012) mielestä komission ehdotus on perusteltu, ja hän arvelee myös enemmistön tilintarkastajista olevan sen kannalla. Myös tämän tutkimuksen tutkimustulokset puoltavat Euroopan komission ehdotusta antaessaan tukea käsitykselle, etteivät sidosryhmät useinkaan tunne tilintarkastuksen rajoituksia. Tutkimustulosten mukaan sidosryhmät olettavat vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen olevan takuu tilinpäätöksen virheettömyydestä (virheettömyysolettama).

6.3 Jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkimuksen tutkimustulosten yleistettävyyttä olisi mielekästä parantaa jatkotutkimuksen avulla. Jatkotutkimus voitaisiin toteuttaa esimerkiksi kyselytutkimuksen muodossa tiedustelemalla eri sidosryhmien edustajilta, heidän näkemyksiään tutkimuksessa esiin tulleista tilintarkastuksen odotuskuilun osa-alueista. Tällä tavoin voitaisiin tutkia, ilmeneekö tilintarkastuksen odotuskuilu tutkimustulosten osoittamien sidosryhmien kohdalla liittyen tutkimustulosten osoittamiin tilintarkastuksen osa-alueisiin myös laajemman yleisön kuin vain TILA:an kannelleiden yksilöiden keskuudessa.

Tekemääni tutkimusta olisi myös mielenkiintoista jatkaa aina TILA:n antaessa uusia tutkinta-asioiden ratkaisuja. Tämä mahdollistaisi tilintarkastuksen odotuskuilun kehityksen jatkuvan seurannan sekä ajallisen analysoinnin.

Tämän tutkimuksen tutkimustulokset tukivat väittämää, että myös KHT-tilintarkastajien ja TILA:n välillä vallitsee näkemyseroja hyvän tilintarkastustavan suhteen. Tämän havainnon tukena oli kuitenkin vain yksi TILA:an tehty toimenpiteisiin johtamaton kantelu (TILA 4/2005 ks. luku 5.3.4). Olisikin mielenkiintoista tutkia tarkemmin, kuinka laaja ja millaisiin asioihin keskittyvä kuilu tilintarkastajien ja TILA:n näkemysten välillä vallitsee. Tällainen tutkimus olisi mahdollista tehdä analysoimalla niitä TILA:n tutkinta-asioita, joissa TILA on antanut tilintarkastajalle sanktion. Näissä tapauksissa tilintarkastajat eivät nimittäin yleensä ole oman näkemyksensä mukaan toimineet hyvän tilintarkastustavan vastaisesti, vaikka TILA on näin katsonut.

LÄHTEET

Haastattelut ja ei-julkiset lähteet

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan sihteerin Risto Ruuskan haastattelu 6.2.2012.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta / Risto Ruuska. Tutkinta-asiat prosessikuvaus, 9.11.2011.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan jäsenen, professori Pontus Trobergin haastattelu 10.2.2012.

Kirjallisuus

Alleyne Philmore ja Michael Howard, 2005. An exploratory study of auditors' responsibility for fraud detection in Barbados. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 20 Iss: 3, 284 – 303.

Blummé Nils, 2008. *Osakeyhtiön tilintarkastus*. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.

De Martinis Michael, Amy Aw ja Er Meng Kim, 2000. An Examination of the Audit Expectations Gap in Singapore. *Asian Review of Accounting*, Vol. 8 Iss: 1, 59 – 82.

Dennis Ian, 2010. What Do You Expect? A Reconfiguration of the Audit Expectations Gap. *International Journal of Auditing*, Jul2010, Vol. 14 Issue 2, 130-146.

Dickins Denise ja Higgs Julia L, 2009. Bridging the expectation gap. *Journal of Corporate Accounting & Finance (Wiley)*, Nov/Dec2009, Vol. 21 Issue 1, 51-62.

Dobroțeanu Laurențiu, Dobroțeanu Camelia L. ja Ciolpan Daniela. A semiologic approach to audit expectations. *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, 2009, Vol. 18 Issue 3, 906-912.

Epstein Marc ja Geiger Marshall, 1994. Investor Views of Audit Assurance: Recent Evidence of the Expectation Gap. *Journal of Accountancy*, Vol. 177, No. 1, 60-66.

- Gay Grant ja Schelluch Peter, 2006. Assurance provided by auditors' reports on prospective financial information: implications for the expectation gap. *Accounting & Finance*, Dec2006, Vol. 46 Issue 4, 653-676.
- Halonen Kaarina ja Steiner Maj-Lis, 2010. *Tilintarkastusprosessi käytännössä*. WS Bookwell Oy, Juva.
- Hayes, Arthur, 2006. Huddle, Huddle, Toil and Trouble: A Time to Re-Examine the Curse of the Expectation Gap. *Journal of Government Financial Management*, Vol. 55 Issue 4, 68-70.
- Humphrey Christopher, Moizer Peter and Turley Stuart, 1992. The Audit Expectation Gap – Plus c'est la meme chose?. *Critical Perspectives on Accounting*, Vol. 3, 137-161.
- Hyvönen Anne, 2009. Hyvä tilintarkastaja tuntee asiakkaansa nousuissa ja laskuissa. *Tilintarkastus – Revision* 1/2009, 24–27.
- Ittonen Kim, 2004. Tilintarkastajan riippumattomuuden uhkatekijöitä – tutkimustuloksia Suomesta. *Tilintarkastus – Revision* 1/2004, 76–78.
- Jenkins J. Gregory ja Krawczyk Kathy, 2001. The Influence Of Nonaudit Services On Perceptions Of Auditor Independence. *Journal of Applied Business Research*, Summer2001, Vol. 17 Issue 3, 73-78.
- Katz Jenni, 2009. *Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan vuosien 1997–2006 ratkaisut hyvän tilintarkastustavan säätelijänä*. Helsingin Kauppakorkeakoulu, laskentatoimen Pro-Gradu – tutkielma, Helsinki.
- Katz Jenni ja Niemi Lasse, 2009. TILA hyvän tilintarkastustavan tulkitsejana. *Tilintarkastus – Revision* 3/2009, 46–49.
- Kauppa- ja teollisuusministeriö, 1998. *Tilintarkastajan raportointivelvollisuuden laajuus*. Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportteja 6/1998.
- KHT-yhdistys ry, 2011. *Kansainväliset tilintarkastusalan standardit 2010*. KHT-media Oy, Helsinki.
- Koh Hian Chye, 2000. The audit expectation gap in Singapore: An empirical study of company audit objectives. *Asian Review of Accounting*, Vol. 8, Iss: 1, 83-105.

- Koh Hian Chye ja Woo E-Sah, 1998. The expectation gap in auditing. *Managerial Auditing Humphrey Journal*, Vol. 13 Iss: 3, 147 – 154.
- Kokkonen Sampsa, 2002. *Tilintarkastuksen perusteet ja käytäntö*. 2.-3. painos. Tummavuoren kirjapaino Oy, Vantaa.
- Lee Teck Heang and Azham Md Ali, 2008. The Evolving Role of Auditor: Where do We go from Here?. *Accountants Today*, March, 18-22.
- Lee Teck Heang , Md Ali Azham ja Bien Doria, 2009. Towards an Understanding of the Audit Expectation Gap. *ICFAI Journal of Audit Practice*, Jan2009, Vol. 6 Issue 1, 7-35.
- Palvi Mauri, 2000. Tilintarkastuksen kulmakiviä ovat ammattitaito, riippumattomuus ja vaitiolovelvollisuus. *Tilintarkastus – Revision 7/2000*, 50–54.
- Piipponen Arttu, 2011. Odotuskuilu yhdistysten tilintarkastuksessa. *Tilintarkastus – Revision 5/2011*, 32-35.
- Porter Brenda, 1993. An Empirical Study of the Audit Expectation-Performance Gap. *Accounting and Business Research*, Vol. 24, No. 93, Winter 1993, 49-68.
- Porter Brenda, 1991. Narrowing the audit expectation gap: A contemporary approach. *Pacific Accounting Review*, Vol. 3, No. 1, June 1991, 1-36.
- Porter Brenda, Ó hÓgartaigh Ciaran ja Baskerville Rachel, 2012b. Audit Expectation-Performance Gap Revisited: Evidence from New Zealand and the United Kingdom. Part 2: Changes in the Gap in New Zealand 1989–2008 and in the United Kingdom 1999–2008. *International Journal of Auditing*. doi: 10.1111/j.1099-1123.2011.00444.x
- Porter Brenda, Ó hÓgartaigh Ciaran ja Baskerville Rachel, 2012a. Audit Expectation-Performance Gap Revisited: Evidence from New Zealand and the United Kingdom. Part 1: The Gap in New Zealand and the United Kingdom in 2008. *International Journal of Auditing*. doi: 10.1111/j.1099-1123.2011.00443.x
- Riistama Veijo, 2000. *Tilintarkastus – perusteet*. 3. painos. WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Riistama Veijo, 1999. *Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö*. 2. painos. WSOY, Porvoo.

Saarikivi Maj-Lis, 1999. *Tilintarkastajan riippumattomuus*. Helsingin Kauppakorkeakoulu – HeSe print, Helsinki.

Shaked Avner and Sutton John 1982. Imperfect Information, Perceived Quality and the Formation of Professional Groups. *Journal of Economic Theory*, Vol. 27, 170-181.

Troberg Pontus ja Viitanen Janne, 1999. *The audit expectation gap in Finland in an international perspective*. Research Reports from Swedish School of Economics and Business Administration, Helsinki.

Viitanen Janne, 1995. Odotuskuilu – tilintarkastajien arkipäivää Suomessakin. *Tilintarkastus – Revision* 2/1995, 175-180.

Zhang Ping, 2007. The Impact of the Public's Expectations of Auditors on Audit Quality and Auditing Standards Compliance. *Contemporary Accounting Research*, Vol. 24, No 2, 631-654.

Zikmund, Paul E, 2008. Reducing the Expectation Gap. *CPA Journal*, Jun2008, Vol. 78 Issue 6, 20-25.

Internet-lähteet (ja muut)

Euroopan komissio 2010, *Vihreä kirja: Tilintarkastuspolitiikka: kriisin opetukset*.

<http://khtyhdistys.ezdev.asiakas.org/toiminta/komission-vihrea-kirja-tilintarkastuksesta>

HE 295/1993. Hallituksen esitys Eduskunnalle tilintarkastuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

www.finlex.fi

Keskuskauppakamari, *Tilintarkastuslautakunnan kokoonpano vuonna 2012*.

<http://www.tilintarkastuslautakunta.fi/Tilintarkastuslautakunta/Kokoonpano>, luettu 26.2.2012.

Keskuskauppakamari, 2011. *TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 2010 ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut*. <http://www.tilintarkastuslautakunta.fi/Tutkinta-asiat/Tutkinta-asioiden-ratkaisut>.

Keskuskauppakamari, 2010a. *Response To The European Commission's Green Paper – Audit Policy: Lessons From The Crisis*.

<http://www.tilintarkastuslautakunta.fi/Tilintarkastuslautakunta/Lausunnot-ja-kannanotot/Response-to-the-European-Commission-s-Green-Paper>

Keskuskauppakamari, 2010b. *TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 2009 ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut*. <http://www.tilintarkastuslautakunta.fi/Tutkinta-asiat/Tutkinta-asioiden-ratkaisut>.

Keskuskauppakamari, 2009. *TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 2008 ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut*. <http://www.tilintarkastuslautakunta.fi/Tutkinta-asiat/Tutkinta-asioiden-ratkaisut>.

Keskuskauppakamari, 2008. *TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 2007 ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut*. www.keskuskauppakamari.fi/content/.../selostukset_nettiin.pdf.

Keskuskauppakamari, 2007. *TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 2006 ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut*.

Keskuskauppakamari, 2006. *TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 2005 ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut*.

Keskuskauppakamari, 2005. *TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 2004 ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut*.

Keskuskauppakamari, 2004. *TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 2003 ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut*.

Keskuskauppakamari, 2003. *TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 2002 ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut*.

Keskuskauppakamari, 2002. *TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 2001 ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut*.

Keskuskauppakamari, 2001b. *TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 2000 ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut*.

Keskuskauppakamari, 2001a, *Tilintarkastuslautakunnan kannanotto tilintarkastajan läsnäolovollisuudesta julkisesti noteeratun yhtiön yhtiökokouksessa*.

<http://www.tilintarkastuslautakunta.fi/Tilintarkastuslautakunta/Lausunnot-ja-kannanotot/Kannanotto-tilintarkastajan-lasnaolovollisuudesta>

Keskuskauppakamari, 2000. *TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 1999 ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut*.

KHT-yhdistys ry. Tietoa meistä, Tavoitteet. <http://www.khtyhdistys.fi/tietoa-meista/tavoitteet>, Luettu 16.10.2011.

Lakiasiaintoimisto Jari Sotka. Osakeyhtiöiden sulautumisesta.

<http://www.jarisotka.fi/kirjoituksia/20>, luettu 17.1.2012.

Sahiluoma Veijo, 2008. Uskottu mies pettää – eikä joudu siitä tilille. Kauppalehti 12.12.2008.

<http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/etusivu/uutinen.jsp?oid=2008/12/17277>, päivitetty 15.12.2008.

Satopää Rauno. Tilintarkastuskäytäntöjen tutkimuksen käsitteellinen viitekehys.

<http://personal.inet.fi/yritys/talousvastuu/viitekehys.htm>, luettu 16.10.2011.

Valtion tilintarkastuslautakunta, 31.8.2009. Tilintarkastuskertomuksen sisältö.

http://www.tem.fi/files/24653/Kannanotto_1.pdf

Valtioneuvoston apulaisoikeuskanslerin päätös dnro 867/1/05. Hallintokantelun käsittelystä Keskuskauppakamarissa, 26.7.2007.

LIITE 1: Tilintarkastajan ehdotetut tehtävät (Troberg & Viitanen 1999)

1. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu raportoida asianomaisella viranomaiselle tilinpäätösinformaation tahallisesta väärentämisestä.
2. Tilintarkastajan kuuluu raportoida asianomaiselle viranomaiselle epäilyksensä mahdollisista petoksista.
3. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu raportoida verolakien rikkomisesta veroviranomaisille.
4. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu raportoida asianomaiselle viranomaiselle yrityksen omaisuuteen kohdistuvat varkaudet/kavallukset, joihin yritysjohtoon kuulumaton henkilö on syylistynyt.
5. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu antaa lausunto tilinpäätöksen vahvistamisesta yhtiökokoukselle.
6. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa ja raportoida, miten yritys on hoitanut ympäristöä ja yhteiskuntaa koskevat asiansa.
7. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa ja raportoida, sisältääkö tarkastettavan yrityksen tilinpäätös olennaisia virheitä/vääristymiä.
8. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa ja raportoida, onko hallitus tai toimitusjohtaja syylistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata *vahingonkorvausvelvollisuus*.
9. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa ja raportoida, onko tarkastettavalla yrityksellä toimiva ja riittävä sisäisen valvonnan järjestelmä.
10. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa tarkastettavan yrityksen jokainen liiketapahtuma.
11. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu raportoida asianomaiselle viranomaiselle epäilyksensä yrityksen olemassaolon jatkuvuudesta.
12. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarpeen vaatiessa täydentää tilinpäätösinformaatiota.
13. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu huomata ja raportoida yrityksessä tehdyt olennaiset petokset.
14. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa osavuosikatsaus ja antaa tästä tarkastuksesta lausunto tilintarkastuskertomuksessa.
15. Tilintarkastaja ei saa olla mukana toiminnassa, joka ei sovellu hänen ammattivelvollisuuksiinsa riippumattomana tilintarkastajana.

16.

- a. Tilintarkastaja voi suorittaa asiakkailleen laskentatoimeen liittyviä palveluita ilman, että se heikentää itse tilintarkastuksen riippumattomuutta.
- b. Tilintarkastaja voi suorittaa asiakkailleen verotukseen liittyviä palveluita ilman, että se heikentää itse tilintarkastuksen riippumattomuutta.
- c. Tilintarkastaja voi suorittaa asiakkailleen laskentatoimeen liittyviä tietojenkäsittelypalveluita ilman, että se heikentää itse tilintarkastuksen riippumattomuutta.
- d. Tilintarkastaja voi suorittaa asiakkailleen liikkeenjohdon konsultointia ilman, että se heikentää itse tilintarkastuksen riippumattomuutta.

17. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu huomata ja raportoida yrityksen omaisuuteen kohdistuvat varkaudet/kavallukset, joihin yritysjohto on syyllistynyt.

18. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu antaa lausunto vastuuvapauden myöntämisestä hallitukselle ja toimitusjohtajalle.

19. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa ja raportoida, onko tarkastettavan yrityksen tilinpäätös laadittu yhteisölakia, kirjanpitolakia ja muita asiaankuuluvia lakeja ja sääntöjä noudattaen.

20. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa ja raportoida, onko tarkastettavan yrityksen tilinpäätös laadittu hyvää kirjanpitolakia noudattaen.

21. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu antaa lausunto tuloksen käsittelemisestä hallituksen esittämällä tavalla.

22. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa ja raportoida, onko hallitus tai toimitusjohtaja syyllistynyt yhtiötä koskevan lain tai sen yhtiöjärjestyksen, yhtiösopimuksen tai sääntöjen vastaiseen toimintaan, josta saattaa seurata *vahingonkorvausvelvollisuus*.

23. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa ja raportoida, että tarkastettavan yrityksen tulevaisuuden toimintaedellytykset eivät ole uhattuina.

24. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu raportoida tarkastettavan yrityksen tulevaisuuden näkymistä.

25. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu huomata ja raportoida yrityksen omaisuuteen kohdistuvat varkaudet/kavallukset, joihin yrityksen johtoon kuulumaton henkilö on syyllistynyt.

26. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu raportoida asianomaiselle viranomaiselle yrityksen omaisuuden kohdistuvat varkaudet/kavallukset, joihin yritysjohto on syyllistynyt.

27. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa ja raportoida tilinpäätöksessä esitetyn ei-rahallisen informaation oikeellisuus.
28. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa, onko toimintakertomukseen sisältyvä informaatio tulevaisuuden näkymistä asianmukaisesti esitetty, että olennaiset oletukset ilmenevät riittävän selvästi, ja että oletukset yrityksen tulevaisuuden näkymistä ovat realistisia.
29. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa ja raportoida, antaako tarkastettavan yrityksen tilinpäätös oikeat ja riittävät tiedot yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.
30. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu huomata ja raportoida yrityksen henkilökunnan tekemät laittomuudet, joilla ei ole suoraa vaikutusta yrityksen kirjanpitoon.
31. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu vastata tarkastettavan yrityksen sisäisen tarkastuksen järjestelmän suunnittelusta.
32. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu huomata ja raportoida yrityksen henkilökunnan tekemät laittomuudet, joilla on suora vaikutus yrityksen kirjanpitoon.
33. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tutustua taseen ja tuloslaskelman lisäksi myös muuhun tilinpäätösinformaatioon, esim. toimintakertomukseen, jotta hän voi määrittää sisältääkö informaatio olennaisia virheitä, jotka täytyy korjata tai josta täytyy raportoida.
34. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa ja raportoida, että tarkastettavaa yritystä johdetaan tehokkaasti.
35. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu laatia tarkastettavan yrityksen tilinpäätös.

LIITE 2: Tilintarkastuslautakunnan kokoonpano vuonna 2012

Puheenjohtaja:

Asianajaja Antti Heikinheimo, Asianajotoimisto Hannes Snellman Oy

Varapuheenjohtaja:

Professori Risto Nuolimaa, Tampereen yliopisto

Jäsenet:

Tilintarkastusalan tutkimus- ja opetustoiminta sekä alan oikeudellinen asiantuntemus:

Professori Pontus Troberg, Svenska handelshögskolan (varajäsen: Ma. professori Lasse Niemi, Aalto Yliopiston kauppakorkeakoulu)

Professori Minna Martikainen, Lappeenrannan teknillinen yliopisto (varajäsen: Ma. professori Mika Vaihekoski, Turun yliopisto)

Partner Manne Airaksinen, Roschier Asianajotoimisto – Roschier Advokatbyrå Ab (varajäsen: Asiantuntija Hannu Ylänen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK)

Elinkeinoelämä:

Toimitusjohtaja Markku Talonen, Endemic Oy (varajäsen: varatoimitusjohtaja Hannu Linnoinen, SRV Yhtiöt Oyj)

Kauppateiden maisteri Tuija Soanjärvi (varajäsen: Senior Vice President Helena Roine, UPM-Kymmene Oyj)

Varatoimitusjohtaja Jouni Grönroos, Oy Karl Fazer Ab (varajäsen: KTM Markku Rönkkö, HRPM- Investing Oy)

Hyväksytyt tilintarkastajat:

KHT Kari Lydman, PricewaterhouseCoopers Oy (varajäsen: KHT Tiina Tornainen, KPMG Oy Ab)

KHT Tuomo Vesanen, Deloitte & Touche Oy (varajäsen: KHT Roger Rejström, Ernst & Young Oy)

HTM Alpo Salonen, Lahti Energia Oy (varajäsen: HTM Päivi Sten, Tilimerkono Oy)

Työ- ja elinkeinoministeriö:

Neuvotteleva virkamies Mika Björklund, työ- ja elinkeinoministeriö (varajäsen: Hallitusneuvos Antti Riivari, Työ- ja elinkeinoministeriö)

Vanhempi hallitussihteeri Armi Taipale, Valtiovarainministeriö (varajäsen: Budjettineuvos Elina Selinheimo, Valtiovarainministeriö)

Toimistopäällikkö Tiina Visakorpi, Finanssivalvonta (varajäsen: Tilinpäätösasiantuntija Liisa Tojkander, Finanssivalvonta)

Sihteeri

Pääsihteeri Pasi Horsmanheimo, Keskuskauppakamari

Lähde:

Keskuskauppakamari, *Tilintarkastuslautakunnan kokoonpano vuonna 2012*.

<http://www.tilintarkastuslautakunta.fi/Tilintarkastuslautakunta/Kokoonpano>, luettu 26.2.201

LIITE 3: TILA:n vuosina 2000–2010 ratkaisemat kantelut

TILA:n ratkaisun nro	Asian vireille tulo, valituksen kohde, tarkastustehtävä, tarkastuskohde	Hyvän tilintarkastustavan osa-alueet	Sisältö	Lopputulokset TILA:ssa ja VALA:ssa
1/2000	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, konkurssipesän erityistarkastus, oy	raportointi, riippumattomuus/esteettömyys/objektiivisuus, ammattitaito/huolellisuus, ammattimainen käytös	KHT:t ottivat erityistarkastuskertomuksessaan liian ehdottomasti kantaa asioihin, jotka eivät ilmenneet dokumentoidusta tarkastusaineistosta riittävän luotettavalla tavalla eivätkä tuoneet esiin johtopäätöksiinsä liittyviä epävarmuustekijöitä sekä esittivät suoria toimenpidekehotoja konkurssipesälle. KHT:t eivät dokumentoineet kaikkia tarkastuksen kannalta olennaisia asioita ja käyttivät hyvään tilintarkastustapaan sopimatonta vastakohtaispäätelyä.	TILA: huomautus VALA: ei muutosta
2/2000	konkurssipesän selvitysmiehen kantelu, KHT-tilintarkastaja, erityistarkastus, as.oy	raportointi, riippumattomuus/esteettömyys/objektiivisuus, ammattitaito/huolellisuus	KHT oli suorittanut vastakohtaispäätelyä päätyen liian pitkälle meneviin johtopäätöksiin, jotka eivät perustuneet dokumentoituihin ja objektiivisiin tarkastushavaintoihin. KHT:n olisi pitänyt laatia raporttinsa erityisellä huolellisuudella ja varovaisuudella, koska tarkastuskertomusta voitiin käyttää todistusaineistona oikeudenkäynnissä (KHT:n piti olla tietoinen tästä).	TILA: varoitusta VALA: ei muutosta
4/2000	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, as.oy	raportointi, riippumattomuus/esteettömyys/objektiivisuus, ammattitaito/huolellisuus	Kantelun mukaan KHT oli jättänyt varsinaisen numeerisen tarkastuksen tekemättä sekä antanut kertomuksessaan täysin virheellisiä tietoja mm. hallituksen kokousten ja yhtiökokousten päätöksistä. TILA:n selvitys ei havainnut väitettyjä puutteita.	TILA: ei aiheutta toimenpiteisiin

9/2000	ent. isännöitsijän kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, as.oy	raportointi, ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan KHT:n laatima tilintarkastuskertomus oli virheellinen, koska siinä oli mm. annettu kielteinen vastuuvapauslauselma osan tilikaudesta isännöitsijänä toimineelle entiselle isännöitsijälle (kantelija). KHT oli päätenyt kielteiseen vastuuvapauslauselmaan, koska yhtiön asukasluetteloa ei oltu pidetty ajan tasalla, mikä johti vesimaksujen puutteelliseen kertymiseen sekä osakkaiden yhdenvertaisuuden rikkomiseen. TILA: Kielteinen vastuuvapauslausuma ei ole yhtiökokousta sitova. KHT:n perustelut olivat asianmukaisia, eikä suoritettusta tarkastustyöstä löytynyt puutteita.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
12/2000	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja /-yhteisö, lakisääteinen tilintarkastus, as.oy	raportointi	Kantelun mukaan tilintarkastaja oli virheellisesti antanut kielteisen lausunnon vuoden 1997 tilinpäätöksen vahvistamisesta ja tehtäviinsä kuulumatta vastuuvapauden myöntämisestä, minkä seurauksena vuosien 1997–1999 tilinpäätökset laadittiin virheellisellä tavalla uudelleen. Lisäksi KHT:n antamassa tilintarkastuskertomuksessa tilikaudelta 1999 oli kantelun mukaan useita virheitä. TILA otti kanteluun kantaa vain vuoden 1999 tilintarkastuskertomuksen osalta. TILA:n selvitys ei havainnut väitetyjä puutteita.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
13/2000	seurakuntayhtymän hallintojohtajan kantelu, KHT-tilintarkastaja/ HTM-tilintarkastajat, lakisääteinen tilintarkastus, seurakuntayhtymä	raportointi, riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus, ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan KHT ja HTM:t olivat virheellisesti kirjoittaneet sekä tilinpäätösmerkintään että tilintarkastuskertomukseen seurakuntayhtymän tilinpäätökseen sisältyvän eläkerahastosiirron olevan hyvän kirjanpitotavan vastainen, vaikka seurakuntien kirjanpitoasiain neuvottelukunta oli antanut eläkerahastosiirron oikeellisuutta tukevan lausunnon. TILA: tilintarkastajat olivat tukeutuneet liian yksipuolisesti Kirkkohallituksen yleiskirjeeseen huomioimatta vastakkaisia säännöksiä, tulkintoja ja näkökohtia, mutta heidän toiminnassaan oli myös lieventäviä asianhaaroja. VALA: Säännökset rahansiirrosta olivat tulkinnanvaraiset, joten tilintarkastajien menettelyn ei voitu katsoa tapahtuneen varomattomuudesta tai huolimattomuudesta.	TILA: huomautus VALA: poisti huomautukset

14/2000	tilintarkastajan todistajaksi oikeudenkäyntiin haastaneen tahon kantelu, KHT-tilintarkastaja, tilintarkastaja todistajana oikeudessa/tilintarkastaja konsulttina, yritys-kauppa	raportointi, riip-pumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus, ammattimainen käytös	Kantelussa arvosteltiin KHT:a siitä, ettei tämä ollut valmistautunut todistajan tehtäväänsä riita-asian oikeudenkäynnin istunnossa ja oli unohtanut kaiken sekä esiintynyt loukkaavasti. TILA: KHT:lle oikeudessa esitetyt kysymykset liittyivät useiden yhtiöiden tilikausiin, joita kaikkia KHT ei ollut tarkastanut. KHT:lla eikä oikeudenkäynnin osapuolilla ollut oikeudessa tarpeellisia kirjallisia dokumentteja käytettävissään, vaikka riita-asian oikeudenkäynnissä osapuolet ovat vastuussa asian valmistelemisesta ja selvittämisestä. TILA:n selvitys ei osoittanut KHT:n esiintyneen loukkaavasti tai antaneen vääriä tietoja.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
1/2001	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja/-yhteisö, lakisääteinen tilintarkastus, oyj	ammattimainen käytös	Tilintarkastaja ei ollut läsnä Oyj:n yhtiökokouksessa, vaikka oli tietoinen sen pitämisestä. Oyj:n toiminta oli ollut tappiollista ja osakkeenomistaja (kantelija) olisi halunnut esittää kysymyksiä tilintarkastajalle. KHT oli ilmoituksensa mukaan estynyt osallistumasta yhtiökokoukseen. TILA: KHT:n toimintaa ei voitu pitää hyvän tilintarkastustavan vastaisena, sillä tilintarkastuslain säännös tilintarkastajan velvollisuudesta osallistua yhtiökokoukseen ei ollut täsmällinen.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
2/2001	toisen tilintarkastajan kantelu, KHT-tilintarkastaja/-yhteisö, lakisääteinen tilintarkastus, as.oy	raportointi, riip-pumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus, ammattimainen käytös	As.oy:n yhtiökokous oli varannut peruskorjauksia yms. varten huomattavasti vähemmän rahaa kuin, mitä niihin oli käytetty, mistä johtuen KHT:n ei olisi tullut kantelun mukaan peruuttaa aiemmin antamaansa ehdollista lausuntoa ja antaa tilalle vakiomuotoista tilintarkastuskertomusta. Kantelun mukaan KHT-yhteisö ja KHT olivat syyllistyneet lisäksi muun muassa tarkastettavien ohjailuun ja As.oy:n toisen tilintarkastajan (kantelija) painostamiseen. TILA: KHT:n olisi pitänyt tilintarkastuskertomuksessaan esittää muistutus sen vuoksi, että yhtiökokous oli varannut peruskorjauksia yms. varten huomattavasti vähemmän rahaa kuin, mitä niihin oli käytetty. KHT-yhteisö ei ollut rikkonut hyvää tilintarkastustapaa edesauttaessaan toiminnallaan sitä, että KHT oli peruuttanut tilintarkastuskertomuksen ja antanut uuden puutteellisen kertomuksen, vaikka kyseessä olikin poikkeuksellinen toimenpide. Kantelussa väitetyille ohjailulle ja painostamiselle ei löytynyt tukea.	TILA: varoitus (KHT-tilintarkastaja) TILA: ei aihetta toimenpiteisiin (KHT-yhteisö) VALA: ei muutosta

3/2001	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja/-yhteisö, lakisääteinen tilintarkastus, oyj	riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus	Kantelun mukaan KHT ja KHT-yhteisö olivat toimineet hyvän tilintarkastustavan vastaisesti lähettäessään Oyj:n arvonmäärittystä koskevan kirjeen Oyj:n lunastusriidan välimiehelle. TILA: KHT:n välimiehelle antama lausunto ei ollut arvonmäärittäyslause perustuessaan Oyj:n julkaistuihin tilinpäätöstietoihin, joiden perusteella oli esitetty matemaattisia laskemia. KHT ei ollut toiminut hyvän tilintarkastustavan vastaisesti antaessaan muussa kuin tilintarkastajan ominaisuudessa kirjeen ja siihen liittyvän taulukon.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
4/2001	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, riippumattoman asiantuntijan lausunto, oy	raportointi, riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus	Kantelun mukaan tilintarkastajana molemmissa sulautuvissa yhtiöissä toimiva KHT oli esteellinen toimimaan riippumattomana asiantuntijana yhtiöiden sulautumisasiassa eikä KHT:n antama lausunto sisältänyt kaikkia asioita, joista säädetään OYL:in 2 luvun 4 a §:ssä. TILA: Osakeyhtiölain muutosta koskevan hallituksen esityksen mukaan yhtiön oma tilintarkastaja voi antaa riippumattoman asiantuntijan lausunnon. KHT:n lausunnossa antamat tiedot olivat erittäin niukkoja, mutta hän oli päätenyt lausunnossa esittämiinsä johtopäätöksiin omaisuuden tarkastus- ja analysointimenetelmiä käyttäen.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
5/2001	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja/-yhteisö, lakisääteinen tilintarkastus, as.oy	raportointi, ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan As.oy:n hallitukselta ei saatu riittävää selvitystä siitä, että tilikauden toimintakertomuksessa korjaustyön kuluina oli esitetty 10 000 markkaa enemmän kuin tuloslaskelmassa. Lisäksi yhtiökokouksessa oli kantelun mukaan käytetty valtakirjaa lainvastaisesti, mutta tilintarkastajat olivat jättäneet tarkastamatta ääniluettelon ja pöytäkirjaamatta lainvastaisen menettelyn. Tilintarkastajat eivät myöskään kantelun mukaan olleet puuttuneet sähkökulujen huomattavaan nousuun. TILA: Tilinpäätöksessä oli kantelun osoittama kirjoitusvirhe, mutta virhe ei ollut oleellinen eikä vaikuttanut tilinpäätöksen oikeellisuuteen. As.oy:n hallinnon tarkastukseen ei valitsevan käytännön mukaan kuulu ääniluetteloiden oikeellisuuden tarkastaminen eikä äänivallan käyttö kyseisessä tapauksessa vaikuttanut äänestystulokseen. Sähkölaskun suuruus ei ollut tarkastuksen kannalta oleellinen, eikä as.oy:n tilintarkastukseen kuulu asianmukaisesti maksetun ja hyväksytyt sähkölaskun kyseenalaistaminen. Yhtiön hallitus ei ollut pöytäkirjojen mukaan käsitellyt sähkölaskua erikseen tai kiinnittänyt huomioita sähkön kuluun.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin

6/2001	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, as.oy	raportointi	Kantelun mukaan As.oy:n varsinaisessa yhtiökokouksessa ei valittu tilintarkastajia, mutta päätettiin, ettei tilintarkastajille makseta palkkiota. Ylimääräisessä yhtiökokouksessa kuitenkin valittiin tilintarkastaja ja mainittiin palkkioarvio, vaikkei tästä ollut mainintaa kokouskutsussa. Kantelun mukaan tilintarkastajan olisi pitänyt ”puuttua As.oy:n ammattitaidottomaan ja ylimieliseen hallintoon”. TILA: Asunto-osakeyhtiölaki olisi mahdollistanut kanteen nostamisen sen selvittämiseksi, oliko yhtiökokouksen menettelyssä jotain virheellistä. Tilintarkastajan tulee noudattaa suurta pidättyvyyttä as.oy:n yhtiökokouksen toiminnan oikeudellisessa arvioinnissa. KHT:n suorittamasta tarkastustyöstä tai raportoinnista ei löytynyt puutteita.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
7/2001	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, as.oy	raportointi, riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus, ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan KHT oli esteellinen toimimaan As.oy:n tilintarkastajana, koska oli As.oy:n entinen hallituksen jäsen, osakas ja isännöitsijä. Kantelun mukaan KHT oli hyväksynyt kirjanpidollisia väärinkäytöksiä, laiminlyönyt hallituksen toiminnan ja osakkaiden edun valvonnan sekä jättänyt puuttumatta talossa ei-luvanvaraiseen ja laittomaan tilankäyttöön. TILA: KHT:n toiminta As.oy:n hallituksen jäsenenä ja isännöitsijänä ei tehnyt häntä esteelliseksi toimimaan yhtiön tilintarkastajana myöhempinä tilikausina. Tilintarkastuksesta ei löytynyt puutteita.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
10/2001	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja /-yhteisö, asiantuntijalausunto/ konkurssipesän erityistarkastus/ tilintarkastaja todistajana oikeudessa, oy	riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus	Kantelun mukaan KHT:t ja KHT-yhteisö olivat esteellisiä suorittaessaan konkurssipesän erityistarkastuksen Oy:ssä, koska KHT oli ennen tarkastuksen suorittamista antanut lausuntoja ja ollut todistajana oikeudenkäynnissä, jossa Oy ja/tai kantelija oli tuomittu häviämään juttunsa. TILA: KHT:t eivät olleet tulleet esteellisiksi aikaisempien toimeksiantosuhteiden ja todistajankertomusten vuoksi. KHT-yhteisö ei ollut laiminlyönyt velvollisuuksiin valvoa KHT:ia ja varata näille tarkastusta varten riittävät resurssit.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin

1/2002	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja/-yhteisö, konkurssipesän erityistarkastus/ asiantuntijalausunto/tilintarkastaja todistajana oikeudessa, oy	raportointi, riip-pumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus, ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan mm. KHT ja KHT-yhteisö olivat syyllistyneet konkurssipesän erityistarkastuksessa, arvonmäärityksessä ja todistajana toimiessaan virheellisen tietojen tahalliseen antamiseen, jotka johtivat osaltaan rikostutkintaan, oikeuskysymysten väärinarviointiin sekä kantelijan saamaan tuomioon. TILA: KHT:n toimintaa ei voitu arvioida siitä lähtökohdasta, että hänen havaintonsa ja lausuntonsa olisivat olleet määrääviä syyttäjän ja tuomioistuimen toiminnan kannalta. Kantelussa väitettyä muita virheitä tai puutteita ei havaittu.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
2/2002	TILA:n oma aloite/rahoittajan yhteydenotto, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, ry	raportointi	TILA:n saaman yhteydenoton mukaan Ry:n pääkirja, tuloslaskelma ja tase eivät täsmänneet allekirjoitetun tilinpäätöksen kanssa, eivätkä tilinavaukset perustuneet edellisen vuoden tilinpäätökseen. Valtioavun selvityksen laskelmat oli tuotettu jälkikäteen arviomääräisinä eikä laskelmien yhteyttä kirjanpitoon voitu yhteydenoton mukaan todeta. Yhteydenoton mukaan myöskään arvonlisäverotilitykset eivät täsmänneet kirjanpidon kanssa eikä niitä ollut tehty säännöllisesti. TILA:n selvitys ei osoittanut KHT:n toimineen väärin.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
5/2002	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, konkurssipesän erityistarkastus, asiantuntijalausunto, tilintarkastaja todistajana oikeudessa	raportointi, riip-pumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus, ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan KHT oli tahallaan antanut väärää tietoa konkurssipesän erityistarkastuskertomuksessa ja sen perusteella käräjäoikeudessa, mikä oli johtanut rikostutkintaan ja oikeuskysymysten väärinarviointiin. TILA: Selvitys ei osoittanut KHT:n antaneen väärää tietoa, ja virheet erikoitilintarkastuskertomuksessa olivat epäoleellisia. KHT:n toimintaa ei voitu arvioida siitä lähtökohdasta, että hänen havaintonsa ja lausuntonsa olisivat olleet määrääviä syyttäjän ja tuomioistuimen toiminnan kannalta.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
6/2002	ry:n & oy:n kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, ry/oy	raportointi, ammattitaito/ huolellisuus	Ry:n ja sen omistaman Oy:n entisen toimitusjohtajan epäiltiin käyttäneen asemaansa väärin ja väärentäneen Ry:n ja Oy:n asiakirjoja tehdäkseen arvopaperikauppaa niiden nimissä omaan lukuunsa ja omaksi edukseen. TILA: KHT:n työpapereista ei selvinnyt, miten hän oli päätenyt tarkastuksen perusteella antamaansa lausuntoon. KHT oli laiminlyönyt noudattaa ammatillista varovaisuutta, suorittanut hallinnon tarkastuksen puutteellisesti ja laiminlyönyt raportointi- ja kommunikointivelvollisuutensa.	TILA: varoitus

8/2002	osakkaiden kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, tilintarkastajan lausunto, tilintarkastaja todistajana oikeudessa, oy	raportointi, riippumattomuus/esteettömyys/objektiivisuus	Kantelun mukaan KHT oli toiminut väärin, koska ei ollut antanut vähemmistöosakkaille heidän pyytamiään tietoja eikä raportoinut asianmukaisesti puutteista yhtiön hallinnossa: hallituksen päätös maksaa yhtiön varoista kahdelle enemmistöosakkaalle tuomittu vahingonkorvaus oli laitton, tilintarkastaja oli hallituksen valitsema ja yhtiökokouksia oli pitämättä. TILA: KHT:lla oli perusteltua syytä menetellä varovaisesti Oy:ssä osakkaiden välisten riitojen sekä hallinnon virheiden vuoksi. Avoimen lausunnon antamisesta ei toiminnan hetkellä ollut yksityiskohtaisia, velvoittavia hyvän tilintarkastustavan ohjeita. Tilintarkastajan syyksi ei voitu laittaa sitä, ettei hänen valintaansa ollut asianmukaisesti kirjattu yhtiökokouksen pöytäkirjoihin. Virheet KHT:n raportoinnissa olivat kokonaisuuden kannalta vähäisiä.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
13/2002	yhdistyksen jäsenen kantelu, KHT-tilintarkastaja/-yhteisö, lakisääteinen tilintarkastus, ry	raportointi, riippumattomuus/esteettömyys/objektiivisuus	Kantelun mukaan KHT ja KHT-yhteisö olivat virheellisesti hyväksyneet menettelyn, jossa Ry oli maksanut terapiakuluja työntekijöidensä lasten sairauksien hoitamiseksi ilman oikeudellista perustetta, sekä hyväksyneet TVL 69 §:n ja veroviraston antaman ennakkoratkaisun vastaisesti korvaukset ilman ennakkopidätystä. TILA: Tilinpäätöksen kannalta ei ollut ratkaisevaa merkitystä sillä, millä oikeudellisella perusteella korvaukset oli maksettu, koska niiden maksaminen tai maksamismenettely ei ollut lain tai Ry:n sääntöjen vastaista. Verotuskysymys oli tulkintakysymys ja alitti tilintarkastuksen olennaisuuskynnyksen.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
14/2002	tilintarkastajan oikeudenkäyntiin todistajaksi haastaneen tahon kantelu, KHT-tilintarkastaja, tilintarkastaja todistajana oikeudessa / kolumnistina	ammattitaito/huolellisuus, ammattimainen käytös	TILA: an kanneltiin siksi, että KHT oli todennut lehtijutussa tositteiden kauneuden olevan vähämerkityksellinen asia ja käräjäoikeudessa todistajana hyvän tilintarkastustavan olevan teoreettista ja laskun näkymisen tiliotteella olevan varmin osoitus siitä, että lasku on todettu aiheelliseksi. TILA: KHT ei antanut virheellistä tai harhaanjohtavaa tietoa siitä, mitkä ovat hyvän kirjanpitotavan tositevaatimukset. KHT:n kolumni lehdessä sisälsi kärjistettyjä kannanottoja ja voimakkaita mielipiteitä, mutta ne eivät tällaisessa yhteydessä olleet hyvän tilintarkastustavan vastaisia.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin

15/2002	toisen tilintarkastajan kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus/ tilintarkastajan lausunto, as.oy	riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus, ammatimainen käytös	TILA:an kanneltiin siitä, että KHT oli kieltäytynyt yhteistyöstä As.oy:n toisen tilintarkastajan kanssa ja yllättäen ilmoittanut kieltäytyvänsä tilintarkastustehtävän toimittamisesta tilintarkastuksen tullessa ajankohtaiseksi. Kantelu koski myös sitä, että KHT oli hallituksen puheenjohtajan pyynnöstä antanut lausunnon, jossa KHT kommentoi As.oy:ssä suoritettua tilintarkastusta. Lausunto liittyi riitakysymykseen hissien kustannuksien kohdistamisesta. TILA: KHT oli ollut kyvytön suorittamaan tilintarkastusta sovitus- aikataulussa yllättävän sairastumisen vuoksi, mutta hänellä oli oikeus tarjota muita palveluitaan As.oy:lle, vaikka olikin estynyt suorittamaan varsinaisen tilintarkastuksen. KHT:n lausunnot eivät sisältäneet hyvän tilintarkastustavan vastaisia seikkoja tai kannanottoja.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
16/2002	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, as.oy/ kiinteistöosakeyhtiö	raportointi, riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus	Oy1:ssä työskentelevien osakkaiden ja hallituksen jäsenten palkkoja oli tilikauden aikana korotettu 46 %:lla ja heille oli otettu vapaaehtoiset eläkevakuutukset. Oy2:n kiinteistöhoitokuluja oli tilikaudella laskutettu taannehtivasti viideltä vuodelta. Kantelun mukaan KHT:n olisi tullut huomauttaa näistä seikoista tilintarkastuskertomuksissaan tai ainakin huomauttaa yhtiöiden johtoa pöytäkirjassa. TILA: Hallituksen palkkojen lisäykset olivat perusteltuja, koska heidän työmääränsä oli lisääntynyt yhden avainhenkilön irtisanouduttua. Kiinteistöhoitokulujen kasvu ei sisältänyt sellaista lainvas- taista menettelyä, joka olisi antanut KHT:lle aihetta raportoida toisin tilintarkastuskertomuksessaan.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin

17/2002	osakkaiden kantelu, KHT-tilintarkastaja/-yhteisö, lakisääteinen tilintarkastus, oyj	raportointi, riip-pumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus	Oyj:n hallitus päätti lunastaa osan yhtiön K-sarjan osakkeista vapaalla omalla pääomalla osakepääoma alentamatta. Kantelun mukaan KHT:n olisi tullut huomauttaa tilintarkastuskertomuksessaan siitä, että lunastuksen johdosta K-osakkeiden lukumäärä jäi pienemmäksi kuin yhtiöjärjestyksen vähimmäismäärä edellytti sekä siitä, että hallitus teki päätöksen, jonka tekeminen olisi yhtiöjärjestyksen mukaan kuulunut hallintoneuvostolle. Lisäksi KHT:n olisi kantelun mukaan tullut huomauttaa siitä, että K-sarjan osakkeista lunastettiin vain osa kaikkien sijaan. TILA: K-osakkeiden lunastus oli selostettu yksityiskohtaisesti pörssitiedotteessa ja tilikauden toimintakertomuksessa ja se liittyi toimenpidekokonaisuuteen, jossa A- ja K-sarjan osakkeet yhdistettiin. Yhtiöjärjestyksestä muutettiin myös poistamalla määräykset osakkeiden lukumäärästä. Tuolloin voimassa olleen OYL:in mukaan lunastuspäätöksen tekeminen kuului hallituksen tehtäviin. Tilintarkastuksen kannalta tapahtumakokonaisuutta oli arvioitava asia ennen muotoa.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
18/2002	eläkesijoittajan kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, elinkorkolaitos	raportointi, riip-pumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus,	Kantelun mukaan tilintarkastajat olivat virheellisesti antaneet puhtaan tilintarkastuskertomuksen, sillä tarkastuskohteessa oli tehty jatkuvuusperiaatteen vastaisia arvonkorotuksia, jotka oli virheellisesti kirjattu suoraan elinkorkopääomarahastoon. TILA: Edunsaajien puolueeton kohtelu oli tärkeämpää kuin kirjanpitosäännösten kirjaimellinen noudattaminen (asia ennen muotoa).	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
1/2003	säätiön kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, säätiö	raportointi	Säätiö tuki vastoin sääntöjään Ry:n toimintaa ja oli pantannut omistamansa Kiinteistöosakeyhtiön osakkeet Ry:n lainan vakuudeksi ilman vakuutusta, mistä johtuen Säätiön varat eivät olleet asianmukaisesti sijoitetut. Tilintarkastajat olivat antaneet puhtaan tilintarkastuskertomuksen, mutta heidän toimintaansa liittyi myös lieventäviä seikkoja.	TILA: huomautus
2/2003	osakkaiden kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, oy	raportointi	Kantelun mukaan KHT oli antanut virheellisesti puhtaan tilintarkastuskertomuksen, vaikka Oy:n tilinpäätökseen ja kirjanpitoon oli jätetty kirjaamatta myyntituloja, ja osakemyyntikaupassa osamaksuna vastaanotettu kiinteistö oli kirjattu virheellisesti aiheuttaen alijäämää liikevaihdossa. TILA:n selvitys ei löytänyt väitetyjä puutteita kirjanpidosta eikä tilinpäätöksestä.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin

4/2003	tilintark.asiakkaan sopimuskumppanin kantelu, KHT-tilintarkastaja, erityistoimeksianto, ulkomainen yhtiö	raportointi, ammattitaito/ huolellisuus	KHT oli antanut kaksi harhaanjohtavaa lausuntoa osakepääoman korotuksesta Oy:ssä. Lausunnoissa ei mainittu, minkä tyyppisestä tilintarkastajan lausunnosta oli kysymys, miksi lausunnot oli annettu, mihin aineistoon ne perustuivat eikä kenen käyttöön ne oli tarkoitettu. Lausuntojen sananmuoto viittasi varmennustoimeksiannon luonteiseen tehtävään, vaikka KHT:n mukaan kyse oli muusta raportoinnista.	TILA: varoitus
6/2003	valvontaviranomaisen kantelu, KHT-tilintarkastaja /-yhteisö, lakisääteinen tilintarkastus, oy/oyj	raportointi, ammattitaito/ huolellisuus	KHT oli antanut vakioimuotoisen tilintarkastuskertomuksen, vaikka tilinpäätöksessä oli esitetty kertaluonteiset, liiketoimintojen myynneistä johtuvat myyntivoitot liiketulokseen sisältyvinä erinä, mutta esitetty vastaavat kulut satunnaisina erinä. TILA ei havainnut puutteita KHT-yhteisön toiminnassa.	TILA: huomautus (KHT-tilintarkastaja) TILA: ei aihetta toimenpiteisiin (KHT-yhteisö)
7/2003	vast.alaisen yhtiömiehen kantelu, KHT-tilintarkastaja/ KHT-yhteisö/HTM-tilintarkastaja, konkurssipesän erityistarkastus, ky	raportointi, ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan KHT, HTM ja KHT-yhteisö olivat toimineet hyvän tilintarkastustavan vastaisesti jättäessään kuulematta velallista tarkastuksen aikana, käyttäessään puutteellista tarkastusaineistoa, esittäessään virheellisiä tulkintoja ja toimiessaan useilla muilla perusteilla virheellisesti. TILA: Tehtävien luonteen vuoksi tilintarkastajille oli perusteltua syytä menetellä varovaisesti erityistarkastuksessa ja siitä raportoinnissa, eikä heidän toimintaansa voitu arvioida sen perusteella, kuinka se oli vaikuttanut muiden tahojen toimintaan. Tilintarkastajat olivat hyvän tilintarkastustavan edellyttämällä tavalla yksilöineet saamansa toimeksiannon ja tarkastamansa aineiston sekä tuoneet selvästi esiin tarkastushavaintoihin liittyvät puutteet ja epävarmuustekijät. Muitakaan väitetyjä puutteita ei havaittu.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin

8/2003	rahoittajan kantelu, KHT-tilintarkastaja, konkurssipesän erityistarkastus, oy	riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus	KHT oli kantelun mukaan toiminut epäasianmukaisesti ja perusteettomasti muuttaessaan Oyj:n luottoasiakkaan maksukyvyttömyydestä ja ylivelkaantuneisuudesta antamaansa lausuntoa antamassaan lisälausunnossa. TILA: Yrityksen maksukyvyttömyyttä ja ylivelkaisuutta koskevan raportin laatiminen tällaisista lähtökohdista ei ollut hyvän tilintarkastustavan vastaista. KHT ei ollut perusteettomasti muuttanut käsitystään maksukyvyttömyydestä lisälausunnossaan, vaan oli tarkentanut sen ajallista ulottuvuutta saamansa uuden materiaalin perusteella. KHT ei esittänyt dokumentoidun tarkastusaineiston vastaisia päätelmiä.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
9/2003	osakkeenomistajan kantelu, KHT-tilintarkastaja, sopimukseen perustuvan lausunnon antaminen osakasriidassa, oy	riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus	KHT:n laatimassa tarkastusraportissa ei ollut selkeästi erotettu tarkastushavaintoja ja KHT:n päätelmiä toimeksiantajan epäilyistä ja mielipiteistä, ja raportti sisälsi pitkälle meneviä, dokumentoituihin tarkastushavaintoihin perustumattomia päätelmiä, kärjistettyjä mielipiteitä sekä moitteita kantelijaa kohtaan. Raportti sisälsi myös toimenpide-ehdotuksia osakkaiden välisen riidan ratkaisemiseksi, vaikei tämä ollut ollut KHT:n tehtävänä.	TILA: varoitusta
1/2004	osakkaiden & hallituksen jäsenen kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, as.oy	ammattitaito/huolellisuus	KHT oli antanut vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen, vaikka pääomavastikelaskelmat olivat virheellisiä, ja vastikemaksuja koskevassa kirjanpidossa oli puutteita.	TILA: varoitusta
2/2004	rahoittajan kantelu, KHT-tilintarkastaja, tilintarkastajan todistus osakepääoman maksamisesta kaupparekisteriin, oy	ammattitaito/huolellisuus	KHT oli antanut osakepääoman maksua koskevan todistuksen ainoastaan osakkeiden myyntiä koskevan kauppakirjan perusteella suorittamatta riittäviä tarkastustoimenpiteitä ennen todistuksen antamista ja luottanut liikaa sekä yhtiötä että osakkeiden maksajaa edustavan tahon sanaan.	TILA: varoitusta VALA: ei muutosta

1/2005	isännöitsijän kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, as.oy	riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus, ammattitaito/ huolellisuus, ammattimainen käytös	KHT oli ilmoittanut, ettei ollut enää käytettävissä As.oy:n tilintarkastajana, mutta oli valmis antamaan tilinpäätöksestä kertomuksen, mikäli se saatetaisiin lain edellyttämälle tasolle. Tämän jälkeen KHT ilmoitti eroavansa tehtävästään, koska tilinpäätöstä ei korjattu. Erokirjeestään huolimatta KHT teki hallituksen jäsenen pyynnöstä tilinpäätökseen korjauksia ja antoi tilintarkastuskertomuksen, kantelijan mukaan ilman hallituksen ja isännöitsijän suostumusta. TILA: KHT käytti eroamisoikeuttaan sekavuutta aiheuttavalla tavalla, mutta oli erimielisyyksistä huolimatta pyrkinyt saattamaan tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen loppuun (lieventävä seikka).	TILA: huomautus
2/2005	konkurssipesän velkojien kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus/selvitys velallisen taloudellisesta asemasta/asiantuntijalausunnot, oy	raportointi, riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus, ammattitaito/ huolellisuus, ammattimainen käytös	KHT ei ollut puuttunut tilintarkastusraportoinnissaan siihen, että Oy:n liikevaihto koostui lähes yksinomaan poikkeuksellisista tapahtumista, joiden tositteet eivät täyttäneet hyvän kirjanpitoavan vaatimuksia, mutta oli antanut ehdollisen lausunnon, jossa vastuuvapauskysymys liitettiin yrityksen saneerauksen käynnistymiseen. TILA: KHT ei ollut laatimassaan selvityksessä velallisen taloudellisesta tilasta tuonut esiin kannanottoihinsa liittyvää merkittävää epävarmuutta. KHT oli ottanut tarpeettoman jyrkästi kantaa asioihin, jotka kuuluvat oikeuden harkintaan ja asettunut tarpeettoman jyrkästi puolustamaan velallisen edustajan esittämiä argumentteja ja kritiikkiä selvittäjää kohtaan Oy:n velkojille osoittamassaan lausunnossa.	TILA: varoitus
4/2005	osakkeenomistajan kantelu, KHT-tilintarkastaja, erityistoimeksianto /asiantuntijan lausunto, oy	raportointi, ammattitaito/ huolellisuus, ammattimainen käytös	Saneerausohjelman valvoja oli antanut KHT:lle tehtäväksi selvittää kolme tiettyä kysymystä liittyen yrityksen saneerausohjelmaan. Kantelun mukaan tilintarkastaja ylitti toimivaltansa antaessaan lausuntoja, ei perustellut/dokumentoinut näkemyksiään ylimääräisen voiton jakamisesta eikä ollut riittävässä määrin yhteydessä Oy:ön suorittaakseen tehtävänsä asianmukaisesti. TILA: KHT oli toiminut huolimattomasti ja täten hyvän tilintarkastustavan vastaisesti. KHT:n lausunnot eivät vaikuttaneet saneerausohjelman lopputulokseen, ja puutteet KHT:n toiminnassa eivät olleet laajoja (lieventävät seikat).	TILA: huomautus
5/2005	toisen tilintarkastajan kantelu, KHT-tilintarkastaja, erityistoimeksianto/asiantuntijan lausunto, oy	riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus, ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan KHT oli syylistynyt arviointivirheisiin eikä ollut ollut riippumaton antaessaan lausuntoja Oy:n taloudellisesta tilasta ja maksukyvyttömyydestä. TILA: KHT:n antama maksukyvyttömyysarvio oli perusteltu. KHT ja kantelija olivat tarkastelleet samaa asiaa erilaisten laskentamallien ja periaatteiden mukaan. KHT oli omissa laskelmissaan perustellut johtopäätöksensä, ja hänen lausuntojensa esitystapa oli johdonmukainen.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin

6/2005	oy:n kantelu (kante- lu peruutettu -> TILA:n oma aloite), KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilin- tarkastus, oy	ammattitaito/ huolellisuus	KHT oli antanut puhtaat tilintarkastuskertomukset useammalta tilikaudelta, vaikka tilinpäätökseen sisältyi olennainen määrä saatavia ulosotossa useaan kertaan varattomaksi todetulta henkilöltä. TILA: KHT ei ollut hankkinut tarpeeksi tilintarkastusevidenssiä vaan oli luottanut liikaa Oy:n toimitusjohtajan antamiin tietoihin. TILA katsoi lieventäväksi seikaksi sen, että Oy:n toimitusjohtaja oli antanut KHT:lle virheellistä tietoa sekä sen, etteivät toimitusjohtaja ja hallitus olleet antaneet KHT:lle hänen pyytämäänsä selvitystä ja apua.	TILA: huomautus
3/2006	TILA:n oma aloite/ julkisuuskohtu, KHT-tilintarkastaja/ HTM-tilintarkasta- ja, lakisääteinen tilintarkastus, oy	raportointi, am- mattitaito/ huo- lellisuus	Julkisuudessa epäiltiin Oy:ssä tapahtuneen monen vuoden ajan tilinpäätös- ten olennaista vääristelyä. KHT ja HTM olivat antaneet puhtaat tilintarkas- tuskertomukset. TILA: KHT ja HTM olivat laiminlyöneet dokumentointi- vaatimuksen, laskenta- ja atk-järjestelmien riittävän tarkastamisen sekä lähipiiritapahtumiin liittyvien erien riittävän tarkastuksen ja raportoinnin niistä.	TILA: varoitus VALA: ei muutosta
5/2006	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja /-yhteisö, uskotun miehen tehtävä lu- nastusmenettelyssä, oy	riippumatto- muus/ esteettä- myys/ objektiivis- uus, ammatti- taito/ huolelli- suus	TILA:an kanneltiin KHT-yhteisön ja osakkeen lunastusmenettelyssä uskot- tuna miehenä toimineen KHT-yhteisön palveluksessa olevan KHT:n toi- minnasta tytäryrityksen osakkeen lunastuksen ja lunastushinnan määrityk- sen yhteydessä. KHT esitti välimiesoikeudelle osakkeen lunastushinnaksi määrää, joka vastasi lunastustarjouksen hintaa ja KHT-yhteisön määrittä- mää hintaa. Kantelun mukaan KHT:n olisi pitänyt selvittää vaihtoehtoisia laskelmia ja tuoda esiin tietoja mahdollisista muista osakkeen kauppahin- noista. TILA: KHT:n toiminta uskottuna miehenä ja arvonmäärityslausun- toja antaneen KHT-yhteisön tilintarkastajana ei sisältänyt KHT:n toiminnan objektiivisuuden vaarantavaa suhdetta. KHT oli välimiesoikeudelle anta- massaan lausunnossa arvioinut osakkeen käypää hintaa useilla eri tavoilla ja perustellut kantansa asianmukaisesti. KHT-yhteisön tekemästä osakkeen arvonmäärityksestä ei löydetty puutteita.	TILA: ei aihetta toimenpitei- siin

6/2006	osakkaan kantelu (kantelu peruutettu -> TILA:n oma aloite), KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, oy	raportointi	Oy:n toiminta oli ulkoistettu yhdistykselle eikä Oy:ssä oltu siksi laadittu lainkaan tuloslaskelmaa, vaikka yhtiöllä oli merkittävän suuruiset vuosittaiset tulot. Yhtiön taseessa käyttöomaisuudeksi merkittyjen pelioikeuksien arvoa ei oltu perusteltu tilinpäätöksessä eikä niistä oltu tehty poistoja. Kantelun mukaan KHT oli antanut puhtaan tilintarkastuskertomuksen virheellisin perustein. TILA: Pelioikeuksien arvostus- ja poistoperiaatteet sisälsivät poikkeuksellisia ja harkinnanvaraisia tulkintakysymyksiä, ja kysymys oli tilinpäätöksen yksityiskohdasta.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
1/2007	x:n kantelu, KHT-yhteisö, lakisääteinen tilintarkastus, henkivakuutusosakeyhtiö	riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus	Kantelussa pyydettiin TILA:a tutkimaan, oliko KHT-yhteisö säilyttänyt riippumattomuutensa Keskinäisen vakuutusyhtiön ja Vakuutusyhtymä Oy:n tytäryhtiöiden vakuutuskannan osien luovutuksissa. TILA ei havainnut riippumattomuuden vaarantuneen.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
2/2007	osakkaiden kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, oy	raportointi, ammattimainen käytös	Kantelun mukaan Oy:n ylimääräinen yhtiökokous oli tehnyt osakeyhtiölain vähemmistösuojasäännöksen vastaisen päätöksen, joka oli täten mitätön. Kantelun mukaan KHT:n olisi pitänyt huomauttaa tästä tilintarkastuskertomuksessa. TILA: Vähemmistöosakkeenomistajien ei osoitettu kärsineen haittaa. KHT oli arvioinut päätöksestä seuraavia hyötyjä ja haittoja. Päätöksen lainmukaisuutta ei ollut arvioitu tuomioistuimen lainvoimaisella tuomilla. Pätemättömyys ei täten ollut selvää.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
3/2007	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, oy	raportointi	Kantelun mukaan yhtiökokouksen päätös oli Oy:n yhtiöjärjestyksen ja OYL:in yhdenvertaisuusperiaatteen vastainen, mitä tilintarkastajan olisi pitänyt moittia tilintarkastuskertomuksessaan. TILA: Yhdenvertaisuusperiaatteesta ei johdu kieltoa tehdä suhteessa osakkeenomistajaan liiketoimia, jotka ovat osakkeenomistajan ja koko yhtiön edun mukaisia.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
2/2008	valvontaviranomaisen yhteydenotto/ TILA:n oma aloite, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, oyj	raportointi	KHT oli antanut vakiomuotoiset tilintarkastuskertomukset, vaikka Oyj:n tilinpäätöksissä oli lukuisia virheitä ja puutteita (IFRS-standardien vastaisuuksia).	TILA: varoitus

3/2008	ent. hallituksen jäsenten kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, ry	raportointi, ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan KHT:ien suorittamassa tilintarkastuksessa oli jäänyt havaitsematta huomattava eläkevastuiden vaje ja KHT:t olivat jättäneet perusteettomasti lausumatta vastuuvapauden myöntämisestä hallitukselle. TILA: KHT:t eivät voineet tietää eläkevastuusta tai sen suuruudesta, koska kaikkia siihen liittyviä asiakirjoja ei ollut tarkastuksessa heidän käytettävissään. KHT:t olivat perustelleet vastuuvapauden antamalla jättämistä tilintarkastuskertomuksissaan ja olleet paikalla yhdistyksen vuosikokouksessa vastaamassa asiaa koskeviin kysymyksiin. Yhdistyksen vuosikokouksella oli täten ollut riittävästi tietoa vastuuvapautta koskevan päätöksenteon tueksi.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
4/2008	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, as.oy	raportointi	KHT oli antanut vakioimuotoisen tilintarkastuskertomuksen, vaikka As.oy:n hallitus oli teettänyt remontin kilpailuttamatta toimijoita, ja remontin johdosta talousarvio oli ylittynyt merkittävästi. TILA: KHT oli laiminlyönyt selvittää riittävästi sitä, oliko As.oy:n hallitus toiminut toimivaltansa puitteissa päättäessään remontista. KHT:n menettelyyn liittyi lieventävä seikka.	TILA: huomautus
5/2008	oy:n kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, kunnan omistama oy	ammattitaito/ huolellisuus	KHT ei ollut kiinnittänyt huomiota siihen, oliko yhtiö noudattanut sosiaalista asuntotuotantoa koskevia säännöksiä ja määräyksiä toiminnassaan, ja laiminlyönyt tilintarkastustyön dokumentoinnin hyvän tilintarkastustavan edellyttämällä tavalla.	TILA: varoitus VALA: ei muutosta KHO: ei muutosta
6/2008	virkamiehen yhteydenotto/TILA:n oma aloite, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus/ lausunnon antaminen viranomaiselle, oy	riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus	Oy:n oli julkisuudessa epäilty antaneen väärää tietoa hakiessaan EU-rahaa ja saaneen näin ollen avustuksia virheellisin perustein. KHT:n riippumattomuuden oli epäilty vaarantuneen ja hänen EU-viranomaisille antamiensa lausuntojen paikkansapitävyyttä oli epäilty. TILA ei löytänyt puutteita.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin

7/2008	tilitoimiston kante- lu, KHT- tilintarkastaja, laki- sääteinen tilintar- kastus, oy	raportointi, am- mattitaito/ huo- lellisuus	KHT oli antanut vakio- muotoisen tilintarkastuskertomuksen, vaikka tilin- päätyöstä löytyi tilintarkastuksen jälkeen useita merkittäviä puutteita ja virheitä. Myös KHT:n tilintarkastusdokumentaatio oli puutteellista.	TILA: huomautus
1/2009	osakkaiden kantelu, KHT-tilintarkastaja /-yhteisö, lakisää- teinen tilintarkastus, as.oy	raportointi, am- mattitaito/ huo- lellisuus, am- mattimainen käytös	KHT ei ollut tilintarkastuskertomuksessaan moittinut As.oy:n hallitusta ilman yhtiökokouksen hyväksymistä yhtiölle syntyneistä remonttikuluista eikä siitä, että ne oli maksettu lainanlyhennyksiin tarkoitetuilla rahoitusvas- tikkeilla, vaan antanut lisätietoja sisältävän tilintarkastuskertomuksen. KHT ei ollut vastannut kantelijan viestiin, jossa tämä oli ilmoittanut havaitsemis- taan tilinpäätökseen sisältyvistä virheistä ja puutteista. TILA: KHT:n työ- papereihin oli tehty niin vähän merkintöjä, ettei niiden perusteella voitu päättellä suoritettujen tilintarkastustyön laajuutta. Tilintarkastusevidenssin perusteella tehtyjä johtopäätöksiä ei oltu dokumentoitu työpapereihin. KHT oli vastineessaan ja tilintarkastuskertomuksessa perustellut, miksi yhtiön hallitus oli toiminut hänen käsityksensä mukaan asunto- osakeyhtiölain mukaisesti ja antanut osakkaille tarpeelliseksi katsomansa lisätiedot tästä. KHT oli huomionnut kantelijan lähettämän sähköpostivies- tin tilintarkastuksessa, muttei ollut vastannut siihen, koska osakkaille rapor- toidaan tilintarkastuskertomuksessa. Dokumentointi ei ollut kokonaisuutena arvioiden niin puutteellista, että sitä voitaisiin pitää hyvän tiintarkastusta- van vastaisena. KHT-yhteisön toiminnasta ei löydetty puutteita.	TILA: ei aihetta toimenpitei- siin, TILA:n sihteerin eriävä mieli- pide
2/2009	säätiön kantelu, KHT-tilintarkastaja /-yhteisö, lakisää- teinen tilintarkas- tus/ yleisluonteinen tarkastus, säätiö	ammattitaito/ huolellisuus	Säätiön talouspäällikkö oli tilintarkastusten jälkeen tunnustanut kavalta- neensa Säätiön varoja. Kantelun mukaan KHT ei ollut suorittanut kaikkia hyvän tilintarkastustavan edellyttämiä tilintarkastustoimenpiteitä eikä kaik- kia tilintarkastustoimenpiteitä, joita hän kertoi suorittaneensa. Kantelun mukaan KHT ei suorittanut suorittamiaan tilintarkastustoimenpiteitä tar- peeksi huolellisesti. TILA: Säätiön tilintarkastukseen oli käytetty enemmän aikaa, kun vastaavankokoisen säätiön tarkastukseen yleensä. Huolellisesti suoritetut tilintarkastustoimenpiteet eivät paljastaneet kavalluksia, joka oli tehty teknisesti taitavasti.	TILA: ei aihetta toimenpitei- siin

3/2009	osakkaiden kantelu/ TILA:n oma aloite, KHT-tilintarkastaja /-yhteisö, lakisää- teinen tilintarkastus, oy	raportointi, am- mattitaito/ huo- lellisuus	Toinen KHT oli antanut tilintarkastuksesta kielteisen tilintarkastuskertomuksen ja toinen lisätiedoilla varustetun puhtaan kertomuksen. Kanteluiden mukaan KHT:t olivat antaneet ristiriitaisia lausuntoja Oy:n tilintarkastuksesta ja toinen KHT oli salannut merkittävää tietoa laatimassaan tilintarkastuskertomuksessa. TILA: KHT:t olivat tilintarkastuksessa tehneet keskeisiltä osin samanlaiset havainnot ja täydentäneet tilintarkastuskertomuksessa tilinpäätöstietoja ja antaneet lisätietoja. He olivat perustellusti voineet päätyä antamaan erimuotoiset tilintarkastuskertomukset rikkomatta hyvää tilintarkastustapaa vastaan.	TILA: ei aihetta toimenpitei- siin
4/2009	rahoittajan kantelu, KHT-tilintarkastaja /-yhteisö, tarkastus tuotekehitys- projektiin myönne- tyn rahoituksen käyttämisestä, oy	raportointi	Kantelun mukaan KHT:n olisi pitänyt raportoida siitä, ettei Oy ollut järjestänyt rahoittajan (kantelija) rahoittaman projektin kirjanpitoa rahoittajan yleisten ehtojen mukaisesti siten, että projektin kustannukset olisivat yksilöitävissä ja kustannusten yhteys kirjanpitoon olisi todennettävissä. TILA: Ei voitu päätellä, että KHT olisi jättänyt tarkastamatta vähintään puolet tilitetyistä kustannuksista tilityslajikohtaisesti eikä että KHT olisi jättänyt kiinnittämättä erityistä huomiota projektikirjanpidon toteutukseen ja luotettavuuteen, jäljitettävyysetjuna aukottomuuteen tai työajanseurannan toteutukseen ja luotettavuuteen. KHT ei ollut tarkastuksessaan havainnut olennaisia virheitä tai puutteita kirjanpidossa eikä siitä syystä ollut voinut raportoida niistä.	TILA: ei aihetta toimenpitei- siin
5/2009	rahoittajan kantelu/ TILA:n oma aloite, KHT-tilintarkastaja /-yhteisö, tarkastus tuotekehitys- projektiin myönne- tyn rahoituksen käyttämisestä, oy	raportointi	KHT ei ollut raportoinut Rahoittajan (kantelija) rahoittaman Oy:n projektin tuntiseurannan puuttumisesta, vaikka Rahoittajan yleisten ehtojen mukaan projektiin käytetty työaika tulee dokumentoida kirjanpitoon tunti-ilistoin. TILA: KHT:n laiminlyönnot olivat vähäisiä. Ei voitu myöskään osoittaa, että KHT-yhteisö olisi laiminlyönyt valvontavelvollisuutensa tai jättänyt antamatta KHT:lle riittäviä resursseja.	TILA: ei aihetta toimenpitei- siin
6/2009	osakkaiden kantelu, KHT-tilintarkastaja, uskotun miehen tehtävä lunastus- menettelyssä, oyj	ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan KHT oli yrittänyt osoittaa, että kantajan tarjoama hinta oli oikea, ja oli täten toiminut vähemmistöosakkaiden edun vastaisesti. TILA: KHT oli yrittänyt selvittää osakkeen käypää hintaa sekä käynyt osakeyhtiö- ja arvopaperimarkkinallain mukaisesti läpi osakkeen arvostuksen ja sekä tapahtumat, jotka voivat vaikuttaa osakkeen hintaan.	TILA: ei aihetta toimenpitei- siin

7/2009	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, uskotun miehen tehtävä lunastusmenettelyssä, oy	ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan KHT oli toiminut taitamattomasti, kun laski väärin osakkeen hinnan eikä ojentunut tekemistään virheistä. KHT ei ollut tehnyt tilitystä Kaupparekisteriin viipymättä TILA: KHT oli vertailun vuoksi laskenut Oy:n osakkeiden arvon historiallisen tuottoarvon kautta sekä tarkastellut vertailukauppoja Oy:n osakkeilla ja näin pyrkinyt varmistumaan siitä, että kantajan tarjous Oy:n osakkeista oli ollut riittävä. Lopputilityksen viipymättä rekisteröitäväksi ilmoittamisen laiminlyönti ei ollut niin olennainen seikka, että KHT:n olisi sillä perusteella voitu katsoa toimineen hyvän tilintarkastustavan vastaisesti tai perusteettomasti tavalla, joka on omiaan alentamaan tilintarkastajien ammatillista luotettavuutta ja arvoa.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
8/2009	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, uskotun miehen tehtävä lunastusmenettelyssä, oy	ammattitaito/ huolellisuus	KHT ei ollut tehnyt tilitystä Kaupparekisteriin välittömästi välimiesmenettelyn päättymisen jälkeen. TILA: Laiminlyönti ei kokonaisuutena ollut niin olennainen seikka, että KHT:n oltaisiin voitu sen perusteella katsoa toimineen hyvän tilintarkastustavan vastaisesti tai perusteettomasti tavalla, joka on omiaan alentamaan tilintarkastajien ammatillista luotettavuutta ja arvoa.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
9/2009	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, uskotun miehen tehtävä lunastusmenettelyssä, oyj	ammattitaito/ huolellisuus	KHT ei ollut tehnyt tilitystä Kaupparekisteriin välittömästi välimiesmenettelyn päättymisen jälkeen. TILA: Laiminlyönti ei ollut kokonaisuutena arvioituna niin olennainen seikka, että KHT:n oltaisiin voitu sillä perusteella katsoa toimineen hyvän tilintarkastustavan vastaisesti tai perusteettomasti tavalla, joka on omiaan alentamaan tilintarkastajien ammatillista luotettavuutta ja arvoa.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
1/2010	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja, muistio, oy	riippumattomuus/ esteettömyys/ objektiivisuus, ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan, KHT oli laatimassaan muistiossa tulkinnut kohdeyhtiöiden saatavia velaksi, jättänyt saatavia pois yhtiöiden likviditeetistä ja jättänyt jaksotukset tekemättä, vaikka yhtiöiden taloudellista tilannetta oli tarkasteltu kesken tilikauden. TILA: KHT:n käyttämä työmenetelmä, yhtiöiden laatimaan kirjanpitoon perustuva pääasiassa numeerinen informaatio yhtiöiden maksukykyä osoittavista varoista sekä ulkopuolisista vastuista, oli ammattimainen, perusteltu ja hyväksyttävä tapa toteuttaa toimeksianto. KHT:n laatima muistio ei sisältänyt olennaisia virheitä.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin

2/2010	ent. hallituksen jäsenten kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, ry	raportointi, ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan, KHT oli suorittanut Ry:n tili- ja toimintavuoden 2008 tilintarkastuksen, vaikka hänet oli kantelun mukaan valittu ainoastaan Ry:n tili- ja toimintavuoden 2009 tilintarkastajaksi. Kantelussa pyydettiin TILA:lta selvitystä useisiin kysymyksiin koskien KHT:n toimintaa Ry:n tilintarkastajana. TILA: KHT oli vakuuttunut useista lähteistä hankitun evidenssin perusteella siitä, että hänet oli valittu Ry:n vuoden 2008 tilintarkastajaksi	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
3/2010	oy:n kantelu, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, oy	raportointi, ammattitaito/ huolellisuus	KHT oli useamman tilikauden tilintarkastuksessa laiminlyönyt tarkistaa, oliko Oy noudattanut sitä velvoittavaa arvonlisäverolain erityissäännöksiä. KHT ei ollut tilintarkastuksissa riittävästi tarkastanut myyntisaamistilin oikeellisuutta. KHT:n suorittaman tilintarkastuksen puutteet olivat erityisen moitittavia ottaen huomioon tarkastuskohteen toimialan julkinen luonne.	TILA: varoitus VALA: ei muutosta
5/2010	osakkaan kantelu, KHT-tilintarkastaja/-yhteisö, lakisääteinen tilintarkastus, oy	ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun kohteena ollut KHT ei enää ollut KHT-tilintarkastaja eikä täten TILA:n valvonnan piirissä, joten TILA ei tutkinut hänen toimintaansa. Mikään ei viitannut siihen, että KHT-yhteisö olisi laiminlyönyt sille kuuluvan vastuun tilintarkastusresurssien ja yleisten puitteiden järjestämisestä.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
6/2010	valvontaviranomaisen yhteydenotto/ TILA:n oma aloite, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, säätiö	raportointi	Viranomaisen (yhteydenottaja) oli esittänyt julkisuudessa kannanoton siitä, että Säätiö oli osallistunut vaalirahoitukseen. KHT ei ollut raportoinut Säätiön hallitukselle kirjallisesti siitä, että Säätiön asiamies oli ilman säännöissä annettua toimivaltaa ja ilman hallituksen nimenomaisia päätöksiä, useiden vuosien aikana tehnyt oikeustoimia, joita voidaan luonnehtia poikkeukselliseksi Säätiön sääntöjen perusteella. TILA otti huomioon lieventävänä seikkana sen, että hankinnat Säätiötä lähellä olevilta tahoilta olivat määrältään vähäisiä.	TILA: huomautus

7/2010	ent. hallituksen jäsenen kantelu/ TILA:n oma aloite, KHT-tilintarkastaja/ HTM-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, as.oy	raportointi, ammattitaito/ huolellisuus	Kantelun mukaan KHT oli antanut tilintarkastuskertomuksessa aiheettoman huomautuksen As.oy:n entiselle hallitukselle ja isännöitsijälle. KHT ei ollut ennen tilintarkastuskertomuksen antamista suostunut kommunikoimaan kesken tilikauden erotetun hallituksen puheenjohtajan kanssa. TILA otti oma-aloitteisesti tutkittavaksi HTM:n toiminnan, sillä HTM oli toisena tilintarkastajana allekirjoittanut huomautuksen sisältäneen tilintarkastuskertomuksen. TILA: KHT oli hankkimansa tilintarkastusevidenssin perusteella voinut perustellusti tehdä päätelmän siitä, että isännöitsijälle ja hallitukselle tuli antaa tilintarkastuskertomuksessa huomautus. KHT:n antaman huomautuksen sanamuoto sekä se, ettei KHT ollut ennen tilintarkastuskertomuksen antamista kommunikoanut kesken tilikauden erotetun hallituksen kanssa sen toimintaa koskevista havainnoista, jotka johtivat huomautuksen antamiseen tilintarkastuskertomuksessa, eivät olleet siinä määrin oleellisia, että niiden perusteella oltaisiin voitu katsoa KHT:n toimineen hyvän tilintarkastustavan vastaisesti. HTM oli ennen tilintarkastuskertomuksen ja tilintarkastuspöytäkirjan antamista varmistunut riittävällä tavalla siitä, että KHT oli suorittanut asianmukaisesti työnsä.	TILA: ei aihetta toimenpiteisiin
8/2010	hallituksen jäsenen & tilitoimiston kantelut, KHT-tilintarkastaja, lakisääteinen tilintarkastus, oy/ as.oy	ammattimainen käytös	Hallituksen jäsenen kantelun mukaan KHT ei ollut lainkaan suorittanut As.oy:n tilikauden tilintarkastusta tai ei ainakaan ollut suorittanut sitä tilintarkastusta koskevien sääntöjen edellyttämällä tavalla, vaikka oli antanut siitä tilintarkastuskertomuksen. Tilitoimiston edustaja ei Tilitoimiston kantelun mukaan ollut useista yrityksistä huolimatta saanut yhteyttä Tilitoimiston asiakasyritysten tilintarkastajana toimivaan KHT:an, jolla oli hallussaan asiakasyritysten tilinpäätösaineistoa. KHT laiminlöi useita kertoja toimittaa TILA:lle sen pyytämät selvitykset sekä toimitti ristiriitaista ja epäuskottavaa selvitystä TILA:lle. KHT ei esittänyt menettelylleen hyväksyttäviä perusteita.	TILA: esitys hyväksymisen peruuttamiseksi VALA: hyväksymisen peruuttaminen